

**AMIN MAALOUF'UN *BÉATRICE'TEN SONRA BİRİNCİ YÜZYIL*
ROMANINDA FEMİNİST TOPLUMSAL ÖNCELEME OKUMASI**

Yağmur BEKTAŞ

Yüksek Lisans Tezi

Fransız Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ali TİLBE

2021

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FRANSIZ DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

AMIN MAALOUF'UN *BÉATRICE'TEN SONRA BİRİNCİ YÜZYIL*
ROMANINDA FEMİNİST TOPLUMSAL ÖNCELEME OKUMASI

Yağmur BEKTAŞ

FRANSIZ DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

DANIŞMAN: Prof. Dr. Ali TİLBE

TEKİRDAĞ-2021
Her hakkı saklıdır.

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım yapıtların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

07 /01 / 2021

Yağmur BEKTAŞ

ÖZET

Kurum, Enstitü	: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
ABD	: Fransız Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Tez Başlığı	: Amin Maalouf'un <i>Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl</i> Romanında Feminist Toplumsal Önceleme Okuması
Tez Yazarı	: Yağmur BEKTAŞ
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Ali TİLBE
Tez Türü	: Yüksek Lisans Tezi
Tez Yılı	: 2021
Sayfa Sayısı	: 88

Kökleri çok eski dönemlere ait olan Türkçe karşılığı “önceleme” olarak verilen Fransızca “anticipation” sözcüğü “anticiper” eyleminden türetilmiş ad-eylemdir. Bu eylemde “ante” (önce) ve “capare” (almak) ögelerinden Latince “anticipare” (ön almak, önce davranmak) eyleminden Fransızcaya geçmiştir. *Le Grand Robert de la Langue Française* adlı sözlükte, yazın alanında yaygın olarak kullanılan anlamını da şu biçimde açıklanmaktadır: “gelecekle ilgili varsayılan gerçekleri düşündüren ve sıklıkla fantastik bir yönü olan, içinde yergili, siyasal vb. ögeler barındıran önceleme romanı.” Biz bu çalışmada, bilim kurgu roman türü ile çok yakından ilgili olan toplumsal önceleme roman kuramı bağlamında, Amin Maalouf'un *Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl* (*Le Premier Siècle Après Béatrice*) adlı romanında ele alınan kadın yandaşlığı sorunsalını incelemeyi amaçlıyoruz. Öncelikle bu türün oluşumunu ve gelişmesini artsüremsel bir yaklaşımla inceledik. Bu bağlamda, çalışmamızın birinci bölümünü, önceleme anlatıları ile kadın yandaşlığı kuramının tarihçesi ve çerçevesini incelemeye ayırdık. İkinci bölümde ise, *Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl*'ı yapısal ve izleksel yöntemler ışığında romandaki önceleme öyküleme tutumu bağlamında önceleme izleklerini çözümledik. Çalışmanın son bölümünde, bilim kurgu anlatıları bağlamında toplumsal önceleme romanının *fantastik*, *düşülkesel* ve *karşıtdüşülkesel* ilişkilerini ortaya çıkarmayı denedik.

Anahtar Kelimeler: Önceleme, bilim kurgu, toplumsal önceleme okuması, Amin Maalouf, fantastik, düşülkesel, karşıtdüşülkesel

ABSTRACT

Institution, Institute : Tekirdağ Namık Kemal University, Institute of Social Sciences
Department : Department of French Language and Literature
Thesis Title : Feminist Social Anticipation Reading in Amin Maalouf's *The First-Century After Beatrice*
Thesis Author : Yağmur BEKTAŞ
Thesis Adviser : Prof. Dr. Ali TİLBE
Type of Thesis, Thesis : MA Thesis
Year : 2021
Total Number of Pages : 88

French “anticipation” word is derived from “anticiper” and of which roots belong to huge ancient times, Turkish means “önceleme” is verbal that means primacy. In this act transferred from Latin words “ante” (before) and “capare” (take) and created “anticipare” (primacy) to French. Primacy novel meaning is explained as that is thought and often has fantastic means and ours critics and politics, issues... etc. else assured to the future. This means is usually used in literature and is told by a dictionary called “*La Grand Robert de la Langue Française*”. In this study, we are aiming to resarch women supporting that told in novel called “*First Century after Beatrice*” by Amin Maalouf of which close relationship between science-fiction novel genre and in study social primacy novel. Primarily, we studied creation and development of this genre by diachronic approach. In this context, we partiate first part of our study to examine primacy stories and woman supports historical roots and their borders. And also in second part, we solved *Firs Century after Beatrice* with constructive topically ways and manners with primacy ways and stories. Last part of the study, we tried to bring out the relationships between science-fiction novels and social primacy stories in *fantastic, utopia, distopia*.

Key Words: Primacy, science-fiction, social primacy reading Amin Maalouf, utopia, distopia

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans tez çalışmamı hazırlarken seçimlerim konusunda benden desteğini esirgemeyen ve özgürce çalışmaya yönlendiren, düşünce ve yapıtlarından ziyadesiyle faydalandığım çok kıymetli danışman hocam Sayın Prof. Dr. Ali TİLBE'ye teşekkür ederim. Ayrıca bugüne gelmemde emeği olan tüm hocalarıma ve aileme şükranlarımı sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
1.1. Feminizm Kavramı ve Gelişimi.....	3
1.2. Feminizmin Tarihsel Süreci ve Feminist Dalga.....	6
1.2.1. Birinci Feminist Dalga.....	6
1.2.2. İkinci Feminist Dalga.....	8
1.2.3. Üçüncü Feminist Dalga.....	11
1.3. Toplumsal Önceleme Romanının Kökeni ve Tarihsel Gelişimi.....	14
1.4. Bilim Kurgu mu? Önceleme Romanı mı?.....	21
1.5. Düşülkesel / Karşıt Düşülkesel Anlatı ve Toplumsal Önceleme Romanı.....	30
1.6. Fantastik Anlatı ve Toplumsal Önceleme Romanı.....	42
1.7. Düşülkesel ve Karşıt Düşülkesel Anlatıda Kadın Ezgisi: Feminist Toplumsal Önceleme Romanı.....	46
İKİNCİ BÖLÜM.....	53
AMİN MAALOUF'UN <i>LE PREMIER SIÈCLE APRÈS BÉATRICE</i> (<i>BÉATRICE'TEN SONRA BİRİNCİYÜZYIL</i>).....	53
2.1. Romanın Yapısal Özellikleri ve Olay Örgüsü.....	54
2.2. Romanın Dilsel ve Göndermesel İçeriği.....	63
2.3. Romanın Toplumsal Önceleme İzlekleri.....	67
SONUÇ.....	79

GİRİŞ

Bu araştırmanın konusu; yaşadığımız toplumlarda temel değişimlere yol açan cinsiyetler arasında yapılan ekonomik, sosyal ve siyasal bağlamda eşitsizliğin anlaşılması ve çözümü üzerine katkılar sunmaktır. Bu çalışmada Amin Maalouf'un *Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl* adlı romanının *toplumsal önceleme roman kuramı* (fr. *roman d'anticipation social*) bağlamında ve alt ulamı olan *feminist önceleme izlekleri* üzerinden ilerleyerek günümüz toplumunda kadınlık durumu incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır. Kuramsal çerçevesini ele aldığımız birinci bölümde önceleme romanını açımlayıp, ikinci bölümde Amin Maalouf'un *Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl* adlı romanını bu yaklaşımla çözümlenmeyi deneyeceğiz.

İnsanoğlu yeryüzündeki var oluşundan itibaren bir kimlik arayışına girmiş ve kendini tanımaya çalışmıştır. Sabrını av bekinde, merhametini yeni doğan canlılarda, gücünü ise kendinden güçsüz canlılar üzerinde deneyerek kendine var oluş özelliklerine göre bir kimlik oluşturmuştur. Var olan iki cins de kendi yapabileceklerinin sınırlarını dokunarak, deneyerek, çabalayarak genişletmiştir. Ne var ki bu iki cins üzerindeki fizyolojik farklılıklar, kadını yüzyıllardan beri savunulması, saklanması gereken aciz varlıklar haline getirmiştir. Bunun sonucu olarak doğan cinsiyet eşitsizliği, kadını yüzyıllardır köle, cariye vb. sınıfına sokmuştur. İnsanlık, bu ağır gaflet uykusundan uyanamamış; kadın bireylerin eşitlik mücadelesi, erkek bireylerin ilkel güdülerini ve fizyolojik avantajını tahrik etmiştir. Buna sebep olarak, devletlerin yetersiz önlem politikaları ve bunlardan beslenen insanoğlunun, cana kastetmeye varan, tükenmeyen kibrini gösterebiliriz. Cinsiyet eşitsizliğinin tüm dünyada, hatta modern toplumlarda bile geçerliliğini hala korumakta olduğu, özellikle ahlâkî ve insanî olması gereken inanış biçimlerinde çok biçimsiz boyutlara ulaştığı görülmektedir. Bununla ilgili olarak alınan önlemlerin yetersizliği, kadının hayatını zorlaştırmakta ve daha kötüsü sonlandırmaktadır. Kadın, birçok romanda olduğu gibi Amin Maalouf'un *Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl* romanında da odak noktasında yer almaktadır. Kadın, hiç şüphesiz bir toplumun olmazsa olmazı, vazgeçemeyeceği bir tabiat ürünüdür. İnsanlığın devamı ve nesillerin

yetişmesi kadın elindedir. Ancak günümüzdeki politikalar, erkek hegemonyası altındaki dünyamızda doğal ve suni kaynakların kadın cinsiyle eşit kullanılmaması, erkek cinsin tüm hakları ve gücü elinde bulundurması dolayısıyla yaşanan eşitsizlik durumu tüm dünyada, özellikle Orta Doğu ve Anadolu topraklarında kendisini had safhada hissettirmektedir. Bu çalışma, kadının toplumdaki yeri incelenerek ortaya konmuş eserler ışığında meydana getirilmiştir. Temel olarak ‘Kadın Nedir?’, ‘Kadının Toplumdaki Konumu Neresidir?’, ‘Eşitsizliğin Kaynağı Nedir?’, ‘‘Toplumsal Önceleme Romanları ve Gelişimleri Nasıl Oluşmuştur?’’ sorularına yanıt aranmış ve belirli kaynaklar yardımıyla bu sorulara cevaplar bulmaya çalışılmıştır.

Feminist önceleme anlatılarının yanı sıra, bu çalışmada toplumsal önceleme romanlarının kökeni ve gelişimi, bilim kurguyla birlikte önceleme anlatılarının iç içe geçmiş olması, düşülkesel anlatılar ve karşıdüşülkesel anlatıların geçmişten günümüze aktarımını toplumsal önceleme romanlarının ışığında incelemeye çalışacağız. Bu bağlamda geçmişten günümüze kadar ki süreçte bu türlerde yazılmış eserleri inceleyip çalışmamızda göstermeye çalışacağız.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Feminizm Kavramı ve Gelişimi

Feminizm, Fransa’da, 18. yüzyılda ortaya çıkan sosyolojik, politik, ahlâkî alanlarda kendini göstermiş, temeli kadınların özgürlüğü düşüncesine dayanan, ideolojik bir harekettir. Her ne kadar ortaya çıkışı 18.yüzyıla dayansa da teorinin geliştirilip, kabul görmesi 1960’lı yıllara dayanmaktadır.

Türk Dil Kurumu’nun tanımına göre “*toplumda kadının haklarını çoğaltma, erkeğinkiler düzeyine çıkarma, eşitlik sağlama amacını güden düşünce akımı, kadın hareketi*” anlamına gelen feminizm, köken bilimsel olarak, Latince *femina* (Tr. Kadın) sözcüğünden türemiştir.

“Feminizm, on sekizinci yüzyılda İngiltere’de doğan, cinsiyetler arası eşitliği kadın haklarının genişletilmesiyle sağlamaya çalışan bir toplumsal harekettir” (Marshall, 1999, s. 240).

Bu kavram, kadınların erkek egemen toplumsal yapısından kurtulmaya çalışması ve özgürleşmek istemeleri üzerine gelişerek, günümüze kadar ulaşmıştır. Feminizm, kadın-erkek eşitsizliğine karşı durarak, cinsiyetler arasında yapılacak olan kamusal ve toplumsal alanlarda eşitsizliğe tepki olarak doğan bir düşünce akımıdır. Feminizmin temel amacını, kadının özgürlüğü ve kadının temel hakları oluşturmaktır. Aynı zamanda cinsiyetler arasında oluşan eşitsizliği, toplumun ataerkil yapısını ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Bu düşünce hareketinin içerisinde birden çok obje bulunmaktadır. İş, çocuğun sorumluluğu ve eğitimi gibi konularda erkeklerle eşit haklara sahip olmak, sağlık alanında engellenmiş olan kürtaj yasası ve toplumsal olarak kadına yapılan şiddetin önüne geçilmesi, kadının rızası olmadan yapılan tacizin ve psikolojik şiddetin ortadan kaldırılmasına, eşcinsellik haklarını da konu edinen, oldukça kapsamlı bir

akımdır. Feminizm, kendi içinde üç farklı kavramdan bahseder. Bahsettiğimiz üç değişimden ilki, feminist akımdır. Uluslararası düzeyde genç bireyleri kapsayacak şekilde tasarlanmış bir kavramdır. Genişlemeyle beraber birçok yere yayılmış ve toplumsal baskıdan sıkılmış bireyleri, kendi içinde kenetlemiş ve bu bireylerin birbirlerini anlama aynı zamanda tanıma fırsatı da sunmuştur. Bu değişimlerden bir diğeri ise, feminizmin kendini eleştirmesi üzerine oluşmuştur. Toplumsal sorunların dışında kişilerin sorunlarını bireysel bir şekilde incelenmeye başlanması, kadın-erkek eşitsizliği, belirli kavramların ve fikirlerin ortaya çıkışıyla bahsettiğimiz kavram kendi içinde bir farklılaşmaya uğramıştır. Sonuncu değişim, feminist algıdır. Feminizm düşüncesini benimseyen bireylerin oluşturduğu gruplar, büyük ölçüde bu algıdan çok etkilenip, dramatik süreçler içerisine girmiştir.

Bahsettiğimiz üç değişim; feminizmin incelenmesini karmaşık bir yapıya sokup, anlaşılması güç bir durum haline getirmiştir. Fakat tüm bu karışıklığa rağmen yaşam felsefesini ve tarzını ifade etmektedir. Feminizmin temel ögesi kadındır. Kadınların toplumdaki konumu, yaşadığı toplumlardaki yeri ve rolleri, kadının ezilmişliği ve sömürüsü, erkek egemen toplum yapısı, erkek egemen iktidar yapısı ve yaklaşımları geniş ölçüde tartışma konuları olmuştur.

Feminizm kavramını tek bir tanım altında toplamak oldukça güçtür. Birçok yaklaşım farklı tanımlar getirirken, birçok araştırmacı ve teorisyen farklı tanımlar yapabilmektedir. Fakat genel olarak bu bağlamda George John Mitchell'in tanımı ilgi gören bir tanımlama olarak karşımıza çıkmaktadır. “...kadınların kendi aralarında bir dayanışma yaratarak, erkek egemen dünyanın norm ve değerlerine, cinsiyetçi politikalarına karşı başlatmış olduğu mücadele” (Mitchell, 1995, s. 6-7) diye ifade etmektedir.

En temel niteliği *eşitlik* olan Aydınlanma düşüncesi ve özellikle insan hakları üzerine yazılan metinler, bu düşünce sisteminin temellerini oluşturmuştur. Dönemin ünlü düşünürlerinden Jean-Jacques Rousseau'nun *Toplum Sözleşmesi* adlı eseri ise, toplumu fazlasıyla yüreklendirmiş, zulme, köleliğe ve eşitsizliğe boyun eğmemeyi öğütlemiştir. Ancak kast edilen eşitsizlik kadın ve erkek

arasındaki eşitsizlik değildir. Eşitsizliğe karşı bir başkaldırı manifestosu niteliğindeki bu yapıtında “...tabiaten köleler varsa, bunun sebebi, tabiata rağmen köleler bulunmasındandır. İlk köleleri köle yapan kuvvetse, bunları kölelikte tutan da korkaklıkları olmuştur” (Rousseau J. J., 2017, s. 16) diyerek, yapıtının tümüne yayılan kışkırtıcı ve eleştirel bir tutum sergilemiştir. Öte yandan kadınların bağımlı yaşamalarının doğanın bir gerekliliği olduğunu savunmuş, “*Bu eşitsizlik aklın gereğidir. Bağımlılık kadınlar için doğal olan bir durumdur*” demiş ve dönemin sözü geçen ünlü düşünürlerinden biri olarak kadınları erkeğin himayesinde bulunmaya itmiştir. Yani dönemin eşitlikçi düşüncesi kadının haklarını erkeğinkiler düzeyine çıkarmaya yeterli gelmemiştir.

Feminist akımın düşünce düzleminden hareket boyutuna geçmesine neden olan en büyük etkenlerden biri de siyaset alanındaki değişimlerdir. Cilalı Taş Devri’nden Fransız Devrimi’ne kadarki döneme değin dünyada ataerkil bir toplum düzeni hâkim olmuştur. Bu düzene göre evreni yaratan ve yönetmeye hâkim olan erkek bir tanrı vardır. Toplumu yöneten de erkek bir kraldır, reistir ve ev içinde yönetici konumda beliren bir erkek baba figürü vardır. Her toplumda kadının yerini belirlemeye ilişkin girişimler olmuştur. Sami dillerinin ortaya çıkış öyküsünde bile kadının ikincil planda kaldığı bu tür bir dogmanın varlığı garip kaçmamaktadır. Sami dilbilgisinde eril ve dişil ayrımı bulunmaktadır. Bu dilleri cinsiyet ayrımlı diğer dillerden ayıran şey ise dişilin erilden türetilmesidir. Sami çekimlerinin önemli bir bölümü sözcüğün içindeki sesli harflerin sonucu iken dişil, eril isme ekleme yapılarak oluşturulur. Yani bu dillerde, eril dişili içerir, dişil erile bağımlıdır anlayışı hâkimdir. Sami dilbilgisi, Sami bilincinin temel fikirlerini yansıtır. Onlar için kadın eksik olandır ve erkekten meydana gelmiştir.

Bu düşüncenin binlerce yıl önce ortaya çıktığını düşünecek olursak toplumların, insan ırkının kadın cinsini hala kabullenemediği gerçeği, toplumlarda bir uygarlaşma sorunu olduğunun kanıtıdır. Fakat Orta Çağ’dan itibaren bilimin ilerlemesiyle birlikte gelişen aydın düşünce, tanrıya dair dogmaların yıkılmasına sebebiyet verirken, Fransız Devrimi’yle birlikte kralın tahttan indirilebileceği ve mutlak gücün kral olmadığı anlaşılmıştır. Bu durumlardan etkilenen ailelerde ise babanın otoritesi sarsılmış, kadın da ev idaresinde bir rol üstlenebilmiş, söz sahibi

olabilmiştir. Bu gibi olaylar çerçevesinde zamanla çeşitli dallara ayrılan feminizm akımı, daha gözü pek ve kalabalık bir dayanışmayla varlığını günümüze dek sürdürmeyi başarmış, 19. yüzyıla doğru daha siyasi bir harekete dönüşmüş ve sivil itaatsizlik adı altında politikaya da yansımıştır.

1.2. Feminizmin Tarihsel Süreci ve Feminist Dalga

Feminizm Kavramı ve Gelişimi başlığındaki incelememizde feminizm kavramını tek bir tanım altında yapılamadığını gördük. Bu bağlamda tarihsel süreçte gelişen feminist hareketlerinin ne şekilde geliştiği konusunda farklı görüşler ortaya konmuştur. Bunun temel nedeni olarak bazı grupların farklı bakış açıları olduğunu söyleyebiliriz. Feminist kavramının gelişim sürecinde değişik biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Kimi araştırmacılar bu düşünce akımını bir veya iki feminist dalga olarak nitelendirirken, bazıları ise, üç veya dört feminist dalga şeklinde ayırmaktadır. Ama genel olarak bu süreçte araştırma yapan kişilerin itibar ettiği süreç üç kronolojik dalgadan oluşmaktadır. Bu üç kronolojik süreç; Birinci, İkinci ve Üçüncü feminist dalga olarak adlandırılmaktadır. Bu feminizm dalgası 19.yüzyıldan başlayan ve 21.yüzyıla kadar devam eden süreci içermektedir. Bu yüzyıllarda toplum yapısı değiştikçe kadınlarda toplumun fikirlerinden, farklı kuramlar ve ideolojilerden etkilenmişlerdir. Feminizmin tarihsel gelişiminde birden fazla dalgadan oluşmasının sebepleri ise, kadın gruplarının belirli zaman dilimlerinde, farklılık gösteren talep ve isteklerinin olması, ataerkil sistemi farklı düşüncelerden tutarak, farklı bakış açılarıyla eleştirmeleridir.

1.2.1. Birinci Feminist Dalga

Dünyada Amerikan Bağımsızlık Bildirisi (*American Declaration of Independence*) 4 Temmuz 1776) ve İnsan Hakları Bildirgesi (*La Déclaration des droits de l'Homme et du Citoyen*) (26 Ağustos 1789) bildirileri yayımlandıktan sonra, bu bildirimlerde kadın ve kadın haklarına yeterince değinilmemesi, kadınları kapalı alanlara hapseden ve kapatan bir algı varlığının oluşması, Batıda kadın hareketinin ve feminist gruplarının oluşmasını sağlamıştır. Oluşan bu gruplar, bağlı oldukları hükümetlerden sosyal ve siyasal isteklerde bulunmuşlardır.

19.yüzyıl ve 20.yüzyılın başlarında varlığını gösteren Birinci feminist dalga, İngiliz yazar, filozof ve kadın hakları savunucusu Mary Wollstonecraft'ın *Kadın Hakları Savunucusu (A Vindication of the Rights of Women)* adlı yapıtında yazmış olduğu fikirler üzerine varlığını göstermiştir. Feministler, bu yapıt üzerinden yola çıkarak isteklerde bulunmuştur. Bu isteklerin içeriği ise şu şekilde sıralanmaktadır; kadınların oy kullanması, kadın-erkek eşitliğinin sağlanması, eğitimde fırsat eşitliği ve kadınların mülkiyet haklarını içermektedir. Feminist hareketlerinin ne şekilde ortaya konulacağı konusunda birçok bakış açısı ortaya konmuştur. Bahsettiğimiz süreçlerden itibaren feminizmin ilk dalgası ortaya çıkmıştır. Feminizm Kavramı ve Gelişimi adlı başlıkta bahsettiğimiz üzere 18.yüzyılda ortaya çıkan bu düşünce akımının temeli Fransız Devrimine dayanmaktaydı. Kadınların ve erkeklerin eşitlik fikri ilk defa Fransız Devrimi ile birlikte yüksek sesle söylenmiş ve akılcılık, kadının bireyselliği, kadının önemi ve eğitimi bu dönemde kendini temellendirecek bir fikir akımı haline gelmiştir. Bu fikir hareketinin ilk dalgasında, kadınların kamusal alanda erkeklerle eşit olarak sisteme dâhil olmak istemesiyle başlar. Bu bağlamda birinci dalga feminist hareketi, kadınların doğası gereği erkek bireylerle eşit bireyler olduğu, kadının eğitimi ve hukuksal hakları bu düşüncenin en temel amacını oluşturmaktadır.

Kadın ve erkekle ilgili eşitsizlik, kadın vücudunun erkek vücudundan biyolojik olarak farklılığının kadının aleyhine olacak şekilde yorumlanmasına dayanmaktaydı. Bu sebeple ilk feministler insan olmakla cinsiyet arasında bir ilişki bulunmadığı konusunu tartışmış, bu konudaki tabuları yıkmaya çalışmışlardır (Aktaş, 2006, s. 20).

Bu dönemde yasal ve kurumsal alanlarda değişimlerle kadın hakları koruma altına alınmıştır.

Özellikle çalışma alanında cinsiyet ayrımına son verilmesi, eşit işe eşit ücret ödenmesi, cinsel sömürünün sona erdirilmesi, evli kadınların mal varlığının yasalarla koruma altına alınması, eğitim hakkı ve politik alanda oy kullanma hakkı birinci dalga feminizminin genel talepleri arasında yer almıştır. Bu talepler doğrultusunda bazı gelişmeler yaşanmış, yaklaşık 20 ülkede kadınlara oy kullanma hakkı verilmiştir. Seçme ve seçilme hakkı ve mülkiyet, aile hukuku gibi birçok alandaki yasal düzenlemeler de bu dönemin ürünleridir. Birinci dalga feministlerinin elde ettiği bir

başka kazanım da, eğitim ve istihdam bağlamında, özel alan ile özdeşleştirilen kadının kamusal alanda görülmeye başlaması olmuştur (Karadağ, 2012, s. 93).

Bu dönemde yapılan kadın hareketleri sayesinde, yasal alanlarda cinsiyetler arası eşitsizliği gidermek için birçok düzenlemeler yapılsa da, toplumsal hayatta, kadın-erkek eşitliği tamamıyla sağlanamamış ve yetersiz kalmıştır. Bu durum ikinci feminist dalga hareketine zemin hazırlamıştır.

Birinci dalga feminizmde temel alınan en önemli sonuç, ataerkil toplum yapısına karşı direnmek, “cinsel devrim” olarak adlandırılan hareketin toplumsal statü, rol ve zihinsel yapı alanlarını etkide bulunacak, değişimi meydana getirecek anlayışların temelini atmak ve reaksiyoner bir şekilde bürünmesini sağlamak olmuştur (Millet, 2000, s. 63).

1.2.2. İkinci Feminist Dalga

Feminizmin diğer aşaması olan bu evre ikinci feminist dalga olarak tekrardan karşımıza çıkmaktadır. Bu süreç 1960’lı yıllarda karşımıza çıkmaktadır. Birinci dalga feminist hareketinden sonra, istediklerini tam anlamıyla alamayan kadınlar, yasal alanda eşitlik, kamusal alanda çalışma hakkı, ataerkil düzene çözüm sunamama konularından dolayı, hem mücadele hem de konularını kökten değiştirerek karşımıza çıkmışlardır. Önceden politika ve feminist mücadele fikirlerinin içinde olmayan kürtaj hakkı, çocuk bakımı ve doğum kontrol araçlarının bedava verilmesi gibi konular artık temel konular haline gelmiştir. “Carol Hanish’in “kişisel olan politiktir “ sloganı bu dönem feminist hareketin en önemli sloganlarından biri olmuştur” (Kolay, 2015, s. 8). Bu slogandan hareketle cinsiyetler arası eşitlik, kadının kendi bedeni ve doğurganlığı üzerine söz sahibi olma ve kadın-erkeğin ev içindeki rolleri, kişisel olanı istemek gibi talepleri bu fikir akımında mücadele alanlarının başında gelmeye başlamıştır.

Bu döneme damgasını vuran diğer bir slogan ise ünlü Fransız yazar ve feminist filozof Simone de Beauvoir’ın *İkinci Cins* (fr. *Le Deuxième Sexe*, 1993) adlı yapıtında varoluşçuluğun temel ilkelerinden ‘varoluşun özden önce gelmesi’ durumunu kabul eden bu yapıtta “kadın olunmaz, kadın doğulur sözü” ve “kadınların kurtuluşu karınlarından başlayacak” sözleriyle dönemi ateşlendirmiştir. Simone de Beauvoir’a göre kadın olmak doğal bir gerçeklik

olmamakla birlikte uzun bir tarihsel gelişimin sonucudur. Kadın, medeniyet tarihinin bir sonucudur ve gelişimini sürdürerek bugünkü durumuna gelmiştir. Bu bağlamda, bu gelişen süreçte birey olan her kadın kendi bireysel tarihinin, özellikle de çocukluğunun sonucudur. Biyolojik farklılıkların kişisel rollerimiz üzerindeki etkisini reddetmeyen de Beauvoir, erkeğin değil kadının hamile kalarak dünyaya çocuk getirmesinin çok büyük bir fark olduğunu ancak bu farklılığın kadına karşı gösterilen olumsuz tutumların, sömürü ve baskıların temeli olmayacağını savunur. Ona göre bu durum, kadınısı yaradılışın çevresine kurulmuş birer bahanedir. Baskı ve sömürü sözcüklerini tercih etmesinin sebebi ise tarihsel süreçte fiziksel gücün en önemli şey olduğu düşüncesine dayanır. Bu durum kendisine sorulduğunda Orta Çağ ve Rönesans dönemlerinde kadın hekimlerin çok başarılı olmalarından ötürü cadı avı ile öldürülmelerini örnek verir. Zaman içerisinde kadınların tıp okuyabileceği ve zaten kabul edilmeyecekleri belli başlı okullar yasalarla kabul görür. Bu şartlar altında kadınların rolü, emir altında çalıştırılan yardımcılığa, yani hemşireliğe düşürülmüştür. De Beauvoir'ın "Kadın nedir?" sorusunu yanıtlarken gösterdiği yaklaşıma varoluşçuluğa olan ilgisi rehberlik eder. Çünkü varoluşçuluk, toplum içinde serbest kişisel tercih hakkı aracılığıyla insanın kendisini keşfetmesiyle ilgilidir. Bu bağlamda kadınların özgürlüğünü kısıtlanmış olarak görmektedir. Son olarak ise tüm kadınlar için, ayırım yapılmaksızın tüm insanlar için fırsat eşitliğini ve kadınların erkek varsayımlarına itaat ederek, neden "Öteki" konumunu kabul ettiklerini sorgulayarak her alanda var olmanın kadınlar tarafından yapılan "ahlaki bir yanlış" olmadığını savunur. Kadınlarda yaradılıştan gelen ikilemin, temelde erkekten tamamen farklı bir varlık olmak veya insan ırkının eşit bir üyesi olmak arasında seçim yapmak olduğunu ifade eder.

Bir diğer savunucu olan Fransız kadın yazar Annie Ernaux, hayatı boyunca kadınların haklarını ve özgürlüklerini savunarak bu uğurda tüm çabayı göstermiştir. Kadınların haklarını ararken, kendi özgürlüğünü bulan Ernaux uzun yıllar sürdürdüğü evliliğine de son vermekle beraber, kendi kişisel özgürlüğünü bu şekilde bulduğunu savunmuştur. Ernaux'a göre, sonsuza kadar devam edebilecek, mutlu ve güvenli evlilik mümkün değildir. Kadınların evlilik yollarını

tercih ederek, ev kadını olmalarını kabul etmemelerini savunmuş ve kadınların evlere hapsolmalarını kati suretle reddetmiştir. Kadınların sosyal ve ekonomik alanların içinde olması gerektiğini de savunmakla birlikte, yirminci yüzyıla damgasını vurmayı başarmıştır.

1974 yılında Boş Dolaplar (Les Armoires Vides) adlı romanıyla yazma serüvenine başlayan çağdaş Fransız kadın yazarlardan Annie Ernaux, Bir Adam (La Place), Bir Kadın (Une Femme) ve Yalın Tutku (Passion simple) Yıllar (Les Années) adlı romanları ile özyaşamından kesitler sunar. İlk romanı Boş Dolaplar (1974)'da bir işçi çocuğunun anılarını öyküleyerek, toplumsal sınıf farklılıklarını dışa vurur (Tilbe, 2019, s. 186).

Bu dönemdeki kadınların değindiği bir diğer konu ise, aile içi alanlarda adaletsiz rollerin devam ettiği *özel alan* bırakılmaması konusunda eleştirilerini sürdürmüşlerdir. Bu bağlamda aile yapısının erkek egemen bir sistemde olması, cinsiyetçi sömürüyü arttırdığını dile getirmişlerdir.

Kadınlar, bedenlerinin erkek denetiminden çıkmasını talep etmişlerdir. Batı'da cinsellikle doğurganlığın birbirinden ayrılması için doğum kontrolünün yaygınlaştırılması talebi gündeme getirilmiştir. Tam olarak güvenli doğum kontrol sistemi henüz yaratılmadığı için kürtaj hakkının tanınması, kadının kendi bedeni üzerinde söz sahibi olması istenmiştir (Kolay, 2015, s. 8).

Kadınların bu alandaki mücadeleleri Avrupa ve Amerika'da aktif bir şekilde devam etmekle kalmamış, İngiltere'deki feminist mücadelelerin sonucunda 1967 yılında doğum kontrol araçlarının uygulaması yasallaşmıştır. Dönemin feminist düşüncesi belli gruplara, belli statüye ait olmamakla birlikte, tüm kadınlara hitap etmekteydi ve bu mücadele kadınlarla yürütülmekteydi. Bu bağlamda, dönemin kadınlarını birbirlerine yakınlaştırıp farklı kültürleri tanıma fırsatı sunmuştur. Bu dalgayla birlikte yeni bir kavram ortaya çıkmıştır. İkinci dalga feministleri, diğer hareketten ayıran en önemli söylemlerden biri ise *kız kardeşlik (sisterhood)* düşüncesi olmuştur.

Kız kardeşlik kavramı 1968 sonrasında önemli bir kavram haline gelmiş ve kadınları tek çatı altında toplamayı amaçlamıştır. İkinci feminist dalga döneminde kadınlar, bilim-kültür ve siyasal alanlarda mücadelelerine kaldıkları

yerden devam etmişlerdir. Bu mücadele döneminde feministler, oldukça yüksek oranda örgütlenmelere ve eylemlere devam etmişlerdir. Çalışmamızda da bahsettiğimiz gibi mücadelenin en temel amacı; ataerkil yapıların her alanda ortadan kaldırılması ve her alanda cinsiyet eşitliğinin sağlanmasıdır. Fakat farklı algılardan oluşan bu kadın toplulukları, farklı dünya görüşlerine sahip olmalarından ötürü feminizm fikri de kendi içinde birden fazla gruplaşmaya yol açmıştır. Her ne kadar temelde amaçları ve hedefleri aynı olsa da birçok konuda görüş ayrılıklarına sebep olmuş farklı fikirler ortaya çıkarmış, grupların kendi içinde oluşan sorunları da beraberinde getirmiştir. Sonuç olarak bu durum ise III. feminist dalganın gelmesine sebep olmuştur.

1.2.3. Üçüncü Feminist Dalga

İkinci feminist dalgada da bahsettiğimiz üzere, üçüncü feminist dalga 1990'ların başında ikinci feminist dalgaya tepki olarak, algıdaki yanlışları gidermek amacıyla doğmuştur. Bu dalga yalnızca bu düşünce akımının kendi içinde sınıflara ayrılan kadınları indirgeyen dünya görüşüydü ve bu mücadelenin çok daha geniş kitlelere yayılması amaçlanmıştı. Tek tip kadın algısını yok etmek ve kadınların sorunlarının uluslararası düzeyde ayrı ayrı savunulması gerektiğini vurgulamışlardır.

Üçüncü dalga feministler daha çok kadına şiddet, cinsellik, kadının güçlendirilmesi gibi mikro politikalarla ilgilenmişlerdir. Ayrıca içerik açısından diğer iki dalgaya göre çok daha çeşitli konular üzerinde durmuşlardır. Üçüncü dalga feminizm özellikle kadınları sınırlayan ve baskı altında tutmaya çalışan konularla ilgilenmiş ve toplumsal değişime gidecek yolu açacak unsurlar olarak da bilinçlenmeyi arttıran eylemciliği ve geniş tabana yayılmış eğitimi görüp desteklemişlerdir” (Özveri, 2009, s. 210).

Üçüncü feminist dalga akımı, toplumsal cinsiyet, sınıfsal eşitsizlik, köken, cinsellik, siyaset vb. konuları ele almış ve bu kavramları kadınsal bakış açısıyla incelemiştir. Üçüncü feminist dalga, evrensel boyutlarda oluşan kadın sorunlarından çok, ayrı ayrı ele alarak kadın sorunlarıyla yakından ilgilenmeyi amaçlıyordu. İkinci dalga feminist düşünce, tam anlamıyla kesin ve net bir eşitlik isterken, Üçüncü dalga feminist düşünce ise bireylerin farklılıklarını görüp, önem bildiren bir durum olduğunu savunup düşünüyordular. Bu bağlamda gösterdikleri

mücadelenin gruplara hitap etmesinden ziyade, geniş bir kitleye dağılmasını istemekteydiler. Bu amaç doğrultusunda, akılcılığı arttıracak her türlü eylemin peşindeydiler ve bu sebeple eğitimin zorunluluğuna oldukça önem vermekteydiler. 1990'lı yıllarda etnik, din, siyaset gibi konular üzerine odaklanmışlar ve sorgulamaya başlamışlardır. Dünyadaki birçok kadın giderek sesini yükselten bu düşünce akımına karşı sıcak bakmaya başlamış, farklılıkları ve bireyselliği ön planda tutan bu gruplara ilgi duymaya başlamıştır ve feminist düşünceye daha da yakın olmaya başlamışlardır. Üçüncü dalga feminist düşüncenin içinde bazı yaklaşımlardan söz edilebilir. 1980'li yılların sonunda kadınların taleplerinin yerine getirildiğini savunan ve feminist düşüncenin bittiğini anlatan bir düşünce akımı ortaya çıkmıştır. *Postfeminist*. Bunun sonucunda, feminist algının gelişim ve değişim süreci iş alanında ekonomik bağımsızlıklarını elde etmesiyle varlığını sürdürmüştür. Bu bağımsızlık modernleşme dönemleriyle eş zamanlılık göstermiştir. Genel olarak bu süreci kendi içinde örgütlenmelerle 1960-1990 yılları arasında yaşandığını söylemek mümkündür. 1960'lı yıllarda feminist yaklaşım genel hatlarıyla ataerkil düzenin ağır bastığı dönemler olsa da, 1990'lardan sonra feminist düşünce kadınların farklılıklarına ve farklı sosyal gruplarına bireysel yaklaşım sergilemiştir. Birden fazla kuramı içinde barındıran feminist düşünce cinsiyet eşitsizliği, toplumun her alanında kadınların yaşadıkları baskıyı ve ikincil plana atılmasını oldukça az seviyeye indirgemenin yollarını aramıştır. Çalışmamızda da bahsettiğimiz üzere, feminist teori kendi içinde birden çok yapıya ayrılmış, farklı düşünce ayrılıklarıyla karşımıza çıkmıştı. Bu düşünceler arasında en belirgin olanlarından ilki; liberal feministtir. Sosyal ve ekonomik alanlarda cinsiyet eşitliği, erkeklerle eşit haklara sahip olunması üzerinde durmuştur. Bir diğer düşünce ise; radikal feminizmdir. Erkek egemen toplumların kadınları baskıladığı savunup, psikolojik ve fiziksel şiddete maruz bırakıldıklarını ve erkek egemen yapının tamamen ortadan kaldırılmasını savunmuştur. Aynı biçimde sosyalist ve Marksist feminist düşüncesi de, erkek egemen ve kapitalist yapıların hiçbir şekilde ortadan kaldırılamayacağını, birbirlerine bağımlı ilişkiler içinde olmalarından dolayı kadın bireylerin toplumun herhangi bir alanında özgür olamayacağını ve temelden bir değişimin

sağlanmasını savunmuştur. Bir diğer farklı düşünce yapısı ise; postmodern feminist yapıdır. Bu yapı genel anlamda tüm cinsiyet kategorisini reddederek kadınların sorunlarına çözüm aramıştır. Yaptığımız bu çalışmada genel bir sonuca varmaya çalışırsak; farklı feminist yaklaşımların birbirlerini tamamlamaya çalıştıklarını görüyoruz. Ne kadar kendi içinde farklılaşma yaşansa da, birden fazla bakış açısı oluşsa da en temel hak olan, özgürlük savaşlarını sürdürmeye devam etmişlerdir.

Ülkemizde bu süreci incelemeye alırsak eğer, Türk dünyasında Osmanlı Devleti felsefi, siyasal, ekonomik ve toplumsal alanlarda, kadınların da derinden etkilendiği büyük bir dönüşüme girer. II. Meşrutiyet zamanında yalnızca anne iyi ve iffetli birer eş olmakla sınırlandırılmış kadınlar sosyal yaşantılarına ilişkin bazı isteklerinden bahsetmeye ve bunu halk içinde yaymaya başlar. Bu isteklerini halka duyurmakta basın çok önemli bir rol oynamıştır. Kadınlar üzerine dergiler çıkarılmaya başlanmış, dergi ve gazetelerde kadınların birçok sorununa yer verilerek kadınların aydınlatılması hedeflenmiştir. Tüm yazarları kadın olan ilk dergi *Şukufeza* Arife Hanım önderliğinde çıkarılmıştır. Bunu takip eden yıllarda, feminist harekete dair ilk dergi *Terakki-i Muhaderat* ve Nuriye Ulviye Mevlan tarafından çıkarılan, tamamıyla kadınlara hitap eden ve kadın haklarından bahseden, ilk feminist yayınlardan biri sayılan *Kadınlar Dünyası* adlı dergi de bu sıralarda yayımlanmaya başlanmıştır. Tanzimat Dönemi'nden Cumhuriyet'in ilanına kadarki dönemde kadınlara ve haklarına ilişkin dergi ve gazetelerin sayısı 40'a ulaşmıştır. Bu yayınlar kadınlara kendilerini ifade edebilme ve sorunlarını dile getirebilme olanağı sunmuştur. Kitle iletişim araçlarıyla bireysel sorunlarını dile getirme şansı bulan kadınlar bunu bir adım ileri taşıyıp örgütlenerek ayırım gözetmeksizin tüm Osmanlı kadınlarına yardım etmeyi amaçlayan dernekler kurmuşlardır. Kadınların verdikleri bu mücadele 1910 yılından sonra "*Kadın Hareketi*" denilen kurumsal çatı altında birleşmiştir. 28 Nisan 1913'te kadınların toplumdaki yerini belirlemeye yönelik ilk feminist örgüt olan *Teali-i Nisvan Cemiyeti (Kadınların Durumunu Yükseltme Topluluğu)* Halide Edip Adıvar tarafından kurulmuştur. Bu topluluk kadın-erkek eşitliğini savunmuş, çokeşliliğe (*fr. polygamie*) karşı savaş açmıştır. 1917'de çıkarılan bir kararname ile evlilik

yasal bir çerçeveye alınmış, kadına boşanma hakkı tanınmış ve kadının haklarının korunması sağlanmıştır.

Feminizmin tarihsel sürecini inceleyip ve günümüze kadar gelen kısmından kısaca bahsetmeye çalıştık. Bir sonraki konumuzun incelemesini yaptıktan sonra *feminist önceleme okumasını* anlatacağımız bölümde, elde ettiğimiz bulgulardan yararlanarak, çalışmamızı incelemeye çalışacağız.

1.3. Toplumsal Önceleme Romanının Kökeni ve Tarihsel Gelişimi

Önceleme romanı, 17. yüzyılda ortaya çıkmış ve günümüze değin gelişimini sürdürmüştür. Latince kökenli önce davranmak (*anticipare*) eyleminden türemiş olan ve *yaşanacak olayı önceden hayal etme ya da düşünce hareketi* anlamına gelen (*fr. Anticipation*) (*Le Petit Robert Micro*, 2013) adıyla, dilimize önceleme olarak geçmiştir. Aynı zamanda *Le Grand Robert de la Langue Française* adlı sözlükte: “gelecekle ilgili varsayılan gerçekleri düşündürdiren ve sıklıkla fantastik bir yönü olan, içinde yergili, siyasal, vb. öğeler barındıran önceleme romanı” (Yaman, 2008, s. 3) tanımı ile yer almıştır.

Mükremin Yaman, *Çağdaş Fransız Toplumsal Önceleme Romanı* adlı yapıtında, türün kısa tarihçesi, genel nitelikleri ve kimi çağdaş yazarların romanlarına uygulamalarını göstermiştir. Ali Tilbe de Tahsin Yücel’in *Gökdelen* adlı romanını bu bağlamda ele almış ve yurtdışında yapılan yayınlarla birlikte bu çalışmalar bizim yaptığımız incelemeye temel oluşturmuştur.

17. yüzyıldan bu yana, bu romanın geçen süre içinde çok çeşitli örneklerinin yazıldığını göreceğiz. 17. yüzyıldan beri günümüze ulaşan bu roman türünün günümüzde de yeni biçim arayışları içerisinde gelişimini sürdürdüğü bilinmektedir. Romanlar yaşadıkları dönemi, geçmişi ya da yaşanacakları anlatabilirler. Romanlar alışılmışın dışında maceraları, yaşadığımız dönemin toplumsal sorunlarını veya o sorunları eleştirmeyi, iyi birer toplum örneklerini, ya da gelecekte yaşanabilecek büyük bir felaketi, kötü şartlara doğru giden dönüşümleri, hatta evrenin tamamen yok olmasını konu edinebilirler. Önceleme romanının tarihsel gelişimine geçmeden önce bu kavramı adlandırmada kullanılan terim üzerinde durmamız bize yarar sağlayacaktır. Önceleme romanları, bilinen

adıyla *bilim-kurgu* (fr. *science-fiction*) romanları çağının sorunlarının, bilimsel ya da toplumsal gelişim veya gerilemelerinin insanlığa ve dünyaya yaşatacağı sonuçları öngören, kurmaca yapıtlardır. Bu sonuçlar, bir yok oluşu ya da refah bir toplumu önceleyebilir.

Orwell, 1984'te karanlık bir gelecek resmeder. Zira bu zamanda teknoloji çok ilerlemiştir. Tele-ekran denilen makineler aracılığıyla insanlar her an her yerde gözetlenir olmuşlardır. Bireysellik ve bireysel ilişkiler, eğlenceler vb. gibi her şey yasaklanmıştır. Yanı sıra aile diye bir yapıya da müsaade edilmeyen bir zamandır. Okyanusya'da dış parti mensubu kişiler yalnızdır ve yemek-içmek, uyumak ve çalışmak dışında vakitleri yoktur. Belirtilen bu üç eylemin dışında ise bireyler partinin düzenlediği eğlencelere katılmak zorundadırlar. Kısacası 1984 yılında insanlar çalışan köleler olmuşlardır. Fakat yine de Orwell'in romanında zamanın başka bir önemi vardır. Çünkü yazarın önemseydiği zaman 1984 yılının kendisi değildir. Onun önemseydiği ve okuruna kavratmaya çalıştığı partinin zaman kavramı üzerindeki kontrolüdür. 1984'te parti Gerçek Bakanlığı aracılığıyla ki burası romanın ana karakteri Winston'un da çalıştığı yerdir, tarihi sürekli olarak değiştirmekle meşguldür. Önce geçmişte olmuş sahte bir olay üretir, sonra da bunu yayınlar. Akabinde ise arşivdeki tüm kayıtları değiştirerek olayın gerçekten de olduğu izlenimini verir. Bunun aksini ispat edebilecek geriye tek bir şey kalmıştır; bireylerin hafızaları. Bu da dili yok ederek gerçekleşmektedir (Müftüoğlu, 2015, sayı, 44) .

Öte yandan *düşülke / ütopya* sözcüğünü ilk kez kullanmış olan Thomas More'un, aynı adlı yapıtında, yazar ideal toplum yapılanmasını keskin hatlarla betimlemiştir:

Utopia adasının 54 büyük ve güzel şehri vardır. Hepsinde aynı dil konuşulur. Aynı töreler, aynı kurumlar, aynı yasalar yürürlüktedir. 54 şehrin hepsi aynı plan gereğince kurulmuştur ve hepsinde bölge özelliklerine göre biçimlenen aynı devlet yapısı vardır. Şehirlerin arası en az 24 mildir ve yürüyerek bir günde birinden öbürüne gidilir. Her yıl, her şehirden üç yaşlı başlı, bilge kişi gelip Amaurote'de toplanır ve memleket işlerine bakar. Amaurote adanın başkentidir. Çünkü orta yerdedir ve herkesin kolayca toplanmasına elverişlidir (More, 2000, s. 114).

Tarihsel süreçte önceleme anlatılarının oldukça uzak bir geçmişe sahip olduğu yapılan araştırmalarla ortaya konmuştur. Söylencelerde ölümsüzlük arayışıyla başlayan öncelemenin yolculuğu 17. yüzyılda gelişerek, *Aydınlanma Çağı* (fr. *Siècle de Lumières*) olarak bilinen ve düşünsel anlamda dünyaya birçok

edebî miras bırakmış olan dönemde yadsınamaz varlığını sürdürmüştür. “Fransa’da bilim-kurgu roman türünün kökleri çok eskilere uzanmakta ve değişik içerik ve adlandırmalarla günümüze kadar ulaşmaktadır” (Tilbe, 2015, s. 1).

Fakat eski geçmişine karşın, bu türün adlandırılması 20.yüzyılın ortalarına doğru *bilim kurgu* adlandırılmasıyla olmuştur. Fransa’da Fransız *bilim kurgusu* üzerine çok sayıda araştırma yapmış olan ve türün tanıtılmasında çok büyük katkıları olan Jacques Goimard, *Encyclopædia Universalis*’te yer alan Ütopyadan “Dünyaların En İyisi’ne” (*De l’Utopie au “Meilleur des Mondes”*) başlıklı yazısında şu görüşlere yer vermektedir.

Hiç tartışmasız modern olan tür kendi atalarını aradı; onları kimi zaman söylenle söylene (Gılgamış) arasında, kimi zaman da söyleneyle Masal (Odisea) arasında buldu. Aya yolculuk izlediğini Gerçek Tarih (*L’histoire véritable*) adlı yapıtında ilk olarak Julien anlatı alanına taşımış, konu, daha sonra, 17.yüzyılda, Kepler, Godwin ve Cyrano tarafından ele alınmıştır (Goimard, 1995, s. 714).

Goimard’ın sözünü ettiği Gılgamış söylencesi, çağdaş öneleme ya da bilim kurgu türlerinin sık sık işlediği insanın ölümsüzlük arayışının anlatıldığı en eski anlatıdır. Destanın konusu olan gerçekten de varlığını sürdürmüş, İ.Ö. 28.yüzyılda Mezopotamya’nın Uruk kentinde hüküm sürmüş, kral Gılgamış’ı anlatmaktadır. Ölümsüzlük ve bilgi arayışındaki *Gılgamış Söylencesi* Gılgamış’ın ölümünden yaklaşık bin yıl sonra yazılmış ve günümüze değin varlığını sürdürmüştür. Goimard’ın da gönderme yaptığı *Odisea*’nın da bu türün içinde değerlendirilebilecek görüşleri vardır. İ.Ö. 800 ve 600 yılları arasında kaleme aldığı düşünülen bu yapıt, *İlyada*’nın devamı olarak bilinmektedir ve Yunan olan *Odysseus*’un Truva’nın düşüşünden sonra memleketi İthaka’ya yaptığı uzun bir hikâyeyi ele alır. *Odysseus*’un sıra dışı sayılabilecek yolculuğu çağdaş bilim kurgu romanlarında anlatılan hikâyelere benzemesi sebebiyle bu türün öncülerinden biri olarak sayılabilir. Goimard’ın adını verdiği Lucien de Samosate’in *Gerçek Öykü* (*L’Histoire véritable*) adlı eseri de bilim kurgu türünün ilk örneği olarak değerlendirebiliriz. *Gerçek Öykü* adlı kitapta Ay’a yolculuk anlatılmaktadır.

Hikâyenin bilim kurgu türüyle örtüşmesinin en önemli sebebi, uzaya giden kahramanın ayda yaşayan sesli ve görsel bir evrensel

gözetleme dizgesine sahip olan bir topluluk keşfetmesidir (Yaman, 2008, s.6).

Lucien de Samosate'ın İ.S. 125-192 yılları arasında yaşadığı düşünülmektedir. Böylesine güçlü düşsel güce sahip olması ve olağanüstü olayları göstermiş olması bakımından, önceleme ve bilim kurgu türüne esin kaynağı olduğu kaçınılmaz olmuştur.

17.yüzyılda bu türün gelişmesi 1571-1630 yıllarında yaşamış olan Alman uzaybilimci Johannes Kepler'in, 1562-1633 yılları arasında yaşam sürmüş olan İngiliz yazar Francis Godwin'in, 1616-1655 yıllarında yaşamış olan Fransız yazar Cyrano de Bergerac'ın katkılarıyla olmuştur (Aktaran, Yaman, 2008, s.6).

Bilimsel yeniliklerin habercisi olan Polonyalı uzay bilimci Nicolas Copernic (1473-1543)'in *güneş merkezli dizge* adlı uzay kuramını genişleterek kendi adıyla anılan Kepler yasalarını ortaya koyması uzaya duyulan ilgiyi büyük ölçüde artırmıştır. Nicolas Copernic'in ölümünden sonra 1634 yılında yayınlanan *Düş (Somnium)* adlı öyküsü birçok filozofun ve yazarın uzayla ilgili görüşlerini değiştirmiştir. Bu nedenle, Francis Godwin'in 1638 yılında yazdığı *Aydaki Adam (The Man in the Moone)*, Savinien de Cyrano de Bergerac'ın *Ay İmparatorlukları ve Devletleri İçeren Komik Öykü (1657) (Histoire comique contenant les États et Empires de la Lune)* adlı anlatısı bu gelişmenin önemli uzantılarından. Bu bağlamda, 1657-1757 yılları arasında yaşamış olan Bernard le Bovier de Fontenelle'in 1686 yılında yazdığı *Dünyaların Çoğulluğu Üzerine Konuşmalar (Entretiens sur la pluralité)* adlı eserini de bu bağlamda anmamız gerekecektir. Yazarın bu eseri, Copernic'in, Giardono Bruno ve Descartes'in fikirlerine dayanarak yorumlayarak yazdığı, bilimsel fikirleri sadeleştirerek oldukça geniş halk kitlesine sunarak, uzayla ilgili düşüncelerin düşsel olmadığını ve bu görüşlerin geleceğin olasılıkları arasında olduğunu okuyucuya ve toplumlara sunmuştur.

Görünüşte Ay'ın üzerinde yaşayanlar olduğuna göre neden Venüs'te de yaşayanlar olmasın? Çok fazla "niçin"iniz ve "bu yüzden"iniz var, dedi sözümü keserek, sanırım tüm gezegenlere koloniler gönderdiniz. Emin olun bunu yapacağım, diye cevap verdim, çünkü aksi için bir sebep göremiyorum. Tüm gezegenlerin doğası aynı, sadece Güneş'ten ışık alan ve bunu diğerlerine gönderen meçhul cisimler hepsi, hareketleri aynı, şimdiye kadar tamamen benzer özellikler taşıyorlar ve eğer bu kocaman cisimlerin

üzerinde yaşam yoksa çok az bir amaca sahipler demektir. Doğa dünyaya bir istisna yaratıp niye bize iltimas yapsın? (Fontenelle, 1695, s. 86).

18.yüzyılda bilim kurgu anlatıları oldukça farklı biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Aydınlanma Çağı olarak bilinen bu akılcı ve uzun dönemde, yeryüzünde yaşanan olayları çözümleyen, halkları gerçeklerle yüzleştirme çabası içerisinde olan bazı düşünürler “toplumların başka gezegenlere gitme fikirlerinin arasına başka gezegenlerden de evrenimizi ziyarete gelen yaratıkları da ekleyerek” (Yaman, 2008, s.7) bu tür anlatılara farklı ve yeni boyut kazandırmışlardır. Fransız yazar ve düşünür Voltaire (*François Marie Arouet*)’ın *Micromégas* adlı yapıtı bu türün o dönemdeki ilk örneğidir. 37 km boyunda bir dev olan Siriuslu Micromégas’ın, Satürn’ü 2 km’lik bir cüce ile olan gezegenler arası yolculuğu anlatılmaktadır. Yolculuklarında milyonlarca yıl yaşayan ve birden fazla duyuya sahip olan birçok yaratıkla karşılaşır. Micromégas ve arkadaşı çok fazla yer gezdikten sonra Dünya’ya gelir ve evrendeki insanların çok küçük olduklarına şahit olup, bir bilinç taşıdıklarını görünce oldukça şaşırırlar. Yolculuk yaptıkları her yere yabancı olan bu iki saf arkadaş kötülükler karşısında sendelerler. “Felsefesal bir roman olarak nitelenen bu yapıtta, Voltaire, yergili ve ince alaylı bir biçimde “evrensel görelilik” izleğini işlemektedir “ (Yaman, 2008, s. 7). 18.yüzyılda, önceleme ya da bilim kurgu anlatılarının 19.yüzyılda yaygınlaşmasında ve gelişmesinde etkisi olan iki önemli yapıttan da söz edilmektedir. İlki, Fransız filozof Nicolas Restif de la Bretonne (1734-1806)’un 1781 yılında yayımlanmış olan *La Découverte australe par un Homme volant ou le Dédale français (Güney Yarıkürenin Uçan bir Adam Tarafından Keşfi ya da Fransız Karmaşaları)* adlı romanıdır.

Yazar bu anlatısıyla insanın kökenleri ve bilimsel gelişmeye bağladığı evrimi konusundaki varsayımlar alanında dolaşılıyor; bunları da bir takım olağandışı yaratıkların tuhaf töre ve törenlerle yaşadıkları adalar arasında yolculuklar yaparak gösteriyor (Yaman, 2008, s. 8).

Bir diğer 18.yüzyıl Fransız Aydını olan Louis Sébastien Mercier (1740-1814)’in ilk basımı 1770, genişletilmiş ikinci basımı 1786 yılında yayınlanan *L’An 2440, rêve s’il en fût jamais (2440 yılı, Hiç Görülmemiş Düş)* adlı yapıtıdır.

Louis S bastien Mercier, bu yapıtında uzak bir geleceği imgeleyerek ağdaş edebiyat türünde ilk  nceleme romanı örneğini vermiştir. Mercier'nin diğer yapıtlarında olduğu gibi bu yapıtında da oldukça felsefi öğeler bulunmaktadır ve birçok yazın araştırmacısı bu yapıtı tartişmasız bilim kurgu ya da * nceleme ulamı* içine almaktadırlar. Yazar bu imgesel yapıtta yaklaşık yedi yüzyıl boyunca uyur ve 2440 yılına uyanır. Uyandığında görmek istediği dengeli ve düzenli bir evrene uyanır.

19. yüzyılda Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimiyle birlikte büyük ölçüde yol alan bilimsel gelişmelerin işığında,  nceleme romanı da diğer türler gibi kendisine geniş bir uygulama alanı bulmuş, bu dönemde oldukça ilerleyerek büyük gelişmeler göstermiştir. Fransız Devriminin hem batı toplumları üzerinde hem de 19.yüzyıl yazarlarında yaşadıkları dönemin etkileri görülmektedir. Toplumlar büyük bir değişim ve dönüşüm yaşamışlardır. Çalışmamızın bu bölümünde bununla ilgili örneklere yer vereceğiz. İlk olarak Descartes'in savunduğu, *Ansiklopedicilerin de "Diderot ve d'Alembert editörlüğünde 1751-1780 tarihleri arasında 35 cilt olarak yayımlanan Ansiklopedi, yeni felsefi ve bilimsel düşünce ve bilgileri Avrupa'ya yayma amacını gütmüş ve bunu büyük ölçüde başarmıştır. Fransız aydınları, bu 35 ciltlik k llyatta zamanın bütün bilgilerini topladığını iddia etmişlerdir ve bir gün dünya uygarlığının tamamen yok olmasının sonunda bile insanlığın bu ansiklopediye başvuracaklarını düşünerek bunu yayımlamışlardır. Bilimcilik, akılcılık, deneycilik gibi akımlar ansiklopedistlerin temel çalışma araçları olmuştur"*  zerine düşünerek yaygınlaştırıp, bilimsel düşünce sayesinde gerçekleşen sanayi devrimi Batı dünyasını ve toplumları ters düz etmiştir. Bilimcilik, akılcılık ve ilerleme kavramları insanların dünyaya olan fikirlerini değiştirmiş ve evreni daha iyi tanıyıp, gözleme olanağı vermiştir. Yüzyıllar boyunca yapılan bu buluşlar ve yeni fikirler yoksulluk, savaş, açlık, umutsuzluk, salgın hastalıkla gelen erken ölümlerin ağında olan insanlara umut işığı olmuş, daha g cl  düşler kurma, geleceğe daha bilinçli adımlar atma ve mantık çerçevesinde hareket etme isteği uyandırmıştır.

Bu nedenle, 19.yüzyıl bilginlerin, mühendislerin, bulgucuların çağı olarak da nitelendirilmektedir. Böyle bir ortamda yazınsal anlatıların değişim göstermemesi elbette ki olanaksızdı. Stéphane Manfrédo şu saptaması konuyu özlü biçimde anlatmaktadır. Romanın gelişimi aynı kopmayı göstermektedir. Bundan böyle, artık birey düzeyine yükseltilmiş olan roman kişilerinin iç yaşamları, ruhsal durumları konu ediliyor. Gerçekçi akım 19.yüzyılın ikinci yarısına damgasını vuruyor, yazınsal metin gerçeği okumanın bilimsel bir tasarımına dönüşüyor. Kendi yazıldığı dönemin günlüğü durumuna gelen roman, savaşları, devrimleri, kentsoyluluk değişimlerini, halk sınıflarının ortaya çıkışını, yeni kentleşmeyi, anamalcılığı, kısaca, toplu tüfekli ilk dünya çatışmalarından önceki Batıdaki dönüşümleri geniş bir kaleydoskop içinde gösteriyor (Yaman, 2008, s.9).

Birçok türde yaşanan bu değişimler doğal olarak *önceleme romanı*nda da görülmektedir. Bu dönemde bilim aşığı ünlü Fransız yazar Jules Verne (1828-1905)'in yapıtlarında bu gelişimler *önceleme romanı*na tam anlamıyla apayrı bir lezzet katmıştır. Jules Verne'in bilim ve teknoloji kavramlarına çok bağlı olduğu ve tüm araştırmaları yakından takip ettiği görülebilir. Verne'in *Ay'a Seyehat (De la Terre à la Lune)* adlı yapıtı bu türün ilk örneklerinden olan, sürükleyici bir bilim kurgu anlatısıdır.

Tüm bu hayal ürünü gezilerden başka, az çok bilimsel değeri olan bir girişimden söz edeceğim size. Bir Alman matematikçi bir kaç yıl önce ilginç bir öneride bulundu. Önerinin esası şu idi. Sibiryaya pir bilginler kurulu ile birlikte gidecekti. Orada geniş yaylalarda elektrik ışıkları ile büyük boyda geometrik şekiller çizilecekti. Ay'da insan varsa, kuşkusuz özel bir amaçla çizilen bu büyük ışıklı şekilleri görecekti. Buna benzer şekillerle karşılık vereceklerdi. Bir kez işarete cevap alındı mı, gerisi gelecekti kuşkusuz. Karşılıklı işaretleşerek basit bir alfabe oluşturulacak, böylelikle Ay'dakilerle konuşma olanağı yaratılmış olacaktı (Verne, 1865, s. 13).

Görüldüğü üzere bilim kurgu ve ya *önceleme romanı* gelecekte ki insanlık durumu hakkında imgeleme yapan bir anlatı türüdür. “*Toplumsal önceleme romanı da işlenen izleklere göre siyasal önceleme, feminist önceleme, cinsel önceleme romanları gibi alt ulamlara ayrılabilir*” (Tilbe, 2012, s.237).

Çalışmamızda örneklerine yer verdiğimiz büyük yazarların Avrupa ve Avrupa dışında olan toplumlara büyük ölçüde katkı sağladığını, insanları aydınlığa ve büyük düşler kurmaya yaklaştırdığını görüyoruz. 19.yüzyılın

ortalarından başlayarak, daha farklı biçimlerle karşımıza çıkmış ve oldukça yol kat ederek yeni boyutlar kazandırmıştır. “*Bu da, tartışmasız kurgu içinde bilim ya da bilim kurgunun doğuşu olarak nitelendirilebilir*” (Aktaran, Yaman, 2008, s.9).

İncelemiş olduğumuz bu bölümde *önceleme anlatılarının* tarihsel gelişimini ele almakla beraber, bilim kurgu ve *önceleme anlatılarını* genel olarak birbiriyle bir ilişki içerisinde olduğunu gözlemledik. Bir diğer bölümümüzde ise bu iki kavramın arasındaki temel benzerliklerini ele alıp, birbirlerinin yerlerine ne şekilde kullanılmış olduğunu inceleyeceğiz.

1.4. Bilim Kurgu mu? Önceleme Romanı mı?

Bilim kurgu, ilk kez 1929 yılında *science-fiction* olarak adlandırılmış ve Türkçemize 1973 yılında bilim kurgu olarak giriş yapmıştır. Belli bir tanımlama içerisine giremeyen bu edebi akım, yüzyılı aşkın süredir varlığını korumuş, okuyucuların ve araştırmacıların gündem güne müptelası olduğu bir tür haline gelmiş ve hayatımızın bir parçası olarak günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Bilim ve teknoloji ile paralellik gösteren bu edebi türün hangi zaman dilimlerinde bilime esin kaynağı olduğu ve bilimden beslendiği hala devam etmekte olan bir tartışma söz konusudur.

19. yüzyıla kadar değişerek gelişimini sürdüren *önceleme anlatılarının* adlandırılmasında bilim-kurgu terimiyle karşılaşmaktayız. Bunun sebebi olarak da birçok kaynakta 19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyılda yaşanan bilimsel ve endüstriyel gelişmelerden kaynaklı olduğu savı karşımıza çıkmaktadır. Öne çıkan adlar arasına *düşülkeyi* (*fr. utopie*) de eklemek gerekir.

Jules Verne'e ve Herbert George Wells'e gelinceye dek, geçmiş ya da yazıldığı dönemi değil de, gelecek dönemleri kurgulayan anlatılar nasıl adlandırılıyordu? Bunlar daha çok söylen, söylene, masal, ütopya gibi adlandırmaları içeriyordu (Yaman, 2008, s. 10).

Bu başlığın cevabına gelecek olursak, *önceleme romanı* ile bilim-kurgu romanı arasındaki ayırım: kesin olarak, rakamlarla belirtilmiş bir geleceği öngören yapıtlar *önceleme romanı*, bilinmeyen bir gelecekte kurgulanmış yapıtlara *bilim-kurgu romanı* diyebiliriz. Bu ayırım ikisinin farklı şeyler olduğu anlamına gelmemekle beraber, *önceleme romanında* zamanın bulanık olması da söz

konusudur. Bu gibi zaman bulanıklıklarında uzamlar gerçektir. Fransız filozof Charles Renouvier bu tür bir durum üzerine düşülkeye göndermede bulunarak, yunanca zaman anlamına gelen *chronos* sözcüğünden fr. *uchronie* sözcüğünü türetmiştir. Ütopya, Türkçede *düşülke* anlamına gelirken, *uchronie* için *düşzaman* kavramını kullanmayı öneriyoruz. Yaman'a göre,

Kimi zaman roman anlatısı başka bir dünyayı ya da dünyamızın gelecek bir zaman dilimindeki durumunu yansıtabilir. Böyle bir durumda, ya alışılmışın dışında bir serüven, ya yaşadığımız topluma yöneltilen bir eleştiri, ya daha iyi bir dünyada ülküsel toplum örneği, ya da gelecekte yaşanabilecek büyük bir yıkım, olumsuz doğru bir dönüşüm, hatta yok olma söz konusu olabilir. Bu türden romanlar önceleme (anticipation) ya da, daha yaygın bir adlandırmayla, bilim kurgu (science-fiction) olarak nitelendirilmektedir (Yaman, 2008, s. 1-2)

Bu türleri adlandırırken, özellikle düşülke sözcüğünün sıklıkla kullanıldığını görmekteyiz. Bir sonraki başlıkta ele alacağımız bu ilişki konusunda şu yargıya varmamız yanlış olmayacaktır. Yaman bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

Ütopya konusu irdelenirken bilim kurguya, bilim kurgu incelenirken ütopya'ya gönderme yapılmaktadır. Bu nedenle, söz konusu anlatı türünün hem genel olarak tanımlanmasında, hem de, sayısal bakımdan çoğalması nedeniyle, kendi içinde bir takım alt öbeklere ayrılmaya başlamasında 19.yüzyıldan 20.yüzyıla geçişin önemli bir dönüm noktası olduğu görülmektedir. Gerçekten de, incelememizin başından beri önceleme ve bilim kurgu terimlerini, sözlüksel tanımlardan çıkardığımız kimi ayrı özelliklerine karşın, yan yana ya da birini ötekini yerine kullandık. Bunun nedeni de yukarıda belirttiğimiz gibi, önceleme sözcüğünün daha eski ve daha kapsayıcı olmasına karşın, bilim kurgu kavramının ortaya çıkmasıyla, ya bu kavramla eş anlamlı, ya da bu ikincinin daha yaygın kullanılır olmasındandır. Bu tanım kuşkusuz hem kurguyu hem de bilimi içeren bilim kurgu ya da bilimsel öncelemedir” (Yaman, 2008, s. 10-11)

Çalışmamızda bahsettiğimiz üzere, önceleme anlatılarının bir tanım kazanarak yaygınlaştığı bu dönemde, türün bilim sözcüğünü içererek bilim kurgu olarak isimlendirilmesi ilk kez 1851 yılında, İngiliz yazar William Wilson'un *Çok Eski Bir Konu Üzerine Küçük Bir Kitap (A Little Earnest Book Upon A Great Old Subject)* adlı yapıtında yer aldığı belirtilmektedir. Kaynaklarda yer alan bilgiye

göre, 1929 senesinde Amerikalı yazar ve yayıncı Hugo Gernsbach'ın kurduğu *Science Wonder Stories* dergisinin bir makalesinde bilimkurgu terimi kullanılmıştır. Gernsbach,

Bilimkurgu olarak demek istediğim Jules Verne, H. G. Wells ve Edgar Allan Poe tipi bir hikâye – bilimsel gerçek ve ilahi bir bakış açısıyla iç içe büyüleyici bir romantizm... Bu harikulade hikâyeler sadece ilginç bir okuma deneyimi sunmakla kalmıyor aynı zamanda öğreticiler de... Bilgi veriyorlar... Bugünün biliminde resmedilen yeni maceraların yarın gerçekleşmesi hiç de imkânsız değil... Tarihsel ilgi alanına girecek birçok büyük bilim hikâyesi hâlâ yazılmaya devam ediyor... Gelecek kuşaklar, sadece edebiyatta ve kurguda değil, aynı zamanda ilerlemede de yeni bir yol izlediklerini gösterecek (Gernback, 1929) ifadelerini kullanmıştır.

Kimi yazarlar tarafından, bilim kurgu türü için *scientific romence* ya da *speculative fiction* gibi kavramlar kullanılıp, düşünülse de, 1960'lı yıllardan başlayarak *science-fiction* kalıcı bir kavram olarak her türden öncellemeleri niteleyen genel bir kavram haline gelmiştir.

Önceleme Romanının Tarihsel Kökeni ve Gelişimi adlı başlıkta bahsettiğimiz üzere, Avrupa'da modern bilime giden önemli süreçler öncesinde, 17.yüzyılda atılan adımlar temelini oluşturmuştur. Pascal, Descartes ve Newton'un eserlerine uzanan bu süreç, M. Lomonosov, J. R. D'Alembert, L. Euler ve B. Franklin'in de bilime verdikleri destekler sayesinde bu tür temelini sağlam bir şekilde oluşturmuş, günümüze kadar uzanmıştır. 18.yüzyılın sonlarına doğru yayımlanan önderliğinde Diderot'nun ve d'Alembert'in olduğu *Ansiklopedi (Encyclopédie)* bu yeni düşünce akımı geniş kitlelere uzanmıştır. Avrupa Rönesans'ı bir başka deyişle adlandırılan Bilimsel Devrim'in başlangıç tarihi, bir başka deyimle Modern Çağ'ın başlangıcı modern biliminde başlangıcı olarak kabul görmüştür.

Fransa'da ise, 1950'li yıllardan başlayarak, science-fictionun önceleme sözcüğüyle hem eşanlamlı, hem de bunun yanında başka bir kavramı adlandırmada bir seçenek olarak kullanıldığı görülmektedir (Yaman, 2008, s.11) .

Fransa'da Jules Verne'in ve İngiltere'de Herbert George Wells'in izinden giden birçok yazar, Batı dünyasında bilim kurgu türünü çok değişik yönlerde ele

alırken, ABD’de ise, 1940-1960 yılları arasında, ‘Altın Çağ’ını yaşadığı bilinmektedir. İkinci Dünya Savaş’ından sonra ABD’nin gösterdiği başarılar, siyasal ve ekonomik sıçramalar, bunların yanı sıra bilimsel alanda yapılan gelişmelerin geleceğe yönelik beklentileri, sınırsız bir biçimde beslenmesi *bilim kurgununun* bu gelişiminde en önemli etkenler arasında bilinmektedir.

Uzay yolculuklarının gerçekleşmeye yüz tuttuğu 1950’li yıllarda, space opera adı verilen ve uzayda yaşanan serüvenleri öyküleyen anlatıların yaygınlık kazanmasının yine bu gelişmelerin sonucuna bağlamak gerekir (Bailey, 1947, s. 48).

Bilimsel devrimler ışığında yazılan *önceleme anlatıları*, insanların geleceğe olan umutlarını yükseltmiş ve gelecekte beklenenleri arttırmıştır. Fakat bu umut verici devrimlerin yanı sıra, 1945 yılında Hiroshima’ya atılan atom bombasının çekirdeksel enerjinin çok ciddi zararlarını ve yıkımsal yönlerini gördükçe insanların, geleceğe kaygı ve korkuyla yaklaşmalarına da sebep olmuştur.

Dünyanın Merkezine Seyehat (1864), Aya seyahat (1865), Denizler Altında 20 bin Fersah (1870), Seksen Günde Devri Alem (1873), Begüm’ün Serveti (1879) ve Bulutların Kaptanı (1886) gibi eserlerinde, Jules Verne birçok bilimsel öngöründe bulunur.

Gerçekten de bu romanlarında yazar, geçit vermez dağlardan balta girmemiş ormanlara, okyanusun diplerinden uzayın derinliklerine dek geniş bir uzamda geçen olayları kurgular, bunların çoğunun esin kaynağı da bilimsel ilerlemeler ve teknolojik gelişmelerdir. Jules Verne’in bu anlatılarında ortaya koyduğu ve yazıldığı dönemde hiçbir gerçeklik yönü olamayan birçok olgu çok geçmeden gerçekleşmiş, hatta bunları çok aşan düzeylere ulaşılmıştır. Bu nedenle Jules Verne’in incelemelerinin çok yerinde bilimsel öngörülere dayalı olduğu tartışmasız biçimde ortadadır (Yaman, 2008, s. 13).

Jules Verne sonrasında ise Fransız edebiyatı bu yapıtların ışığında ilerlemiştir. Bu bağlamda bir diğer önemli yazar ise; 1856-1940 yılları arasında yaşamını sürdürmüş olan J.-H. Ronsy aîné’in birçok çalışması belirtilmektedir. Özellikle 1910 yılında yazdığı *Yerkürenin Ölümü (La mort de La Terre)* adlı yapıtı Fransız bilim kurgu türüne yeni bir boyut getirmiştir. Bu boyut, insanların geleceğe olan umutlarını değil tam tersi, bir yıkım kuramıyla ilgilidir. Yerkürenin

Ölümü adına bakılınca, gezegenin kaybolacağı değil tam aksi insanoğlunun yıkımından bahseder. Bu anlatı, gezegen üzerinde olan tüm su kaynaklarının yok olmasıyla, insan sayısının yok denecek kadar azaldığını, çok uzak bir geleceği resmederek anlatır. Hayatta kalmayı başaran çok az insan bir çölde toplanır ancak toplanan insanlarda büyük bir depremle yok olurlar. İnsanoğlunun sonunu getirecek olan doğal afetlerdir. Bu yıkımdan sonra, dünyada yeni bir yaşam biçimi doğar ve insanların yerini almaya başlar:

Ferromagnétique adı verilen bu yapı demirden ve farklı paslardan oluşan varlıklardır. Ronsy aîné'nin de, Jules Verne gibi bilimsel gelişmeleri çok iyi izleyen bir yazar olduğu, özellikle, 1925 yılında yazdığı *Les Navigateurs de l'infini* (Sonsuzluk Gezinleri) ile *Les Astronautes* (Uzay Adamları) adlı yapıtlarından anlaşılabilir (Aktaran, Yaman, 2008, s. 14).

Diğer bir bilim-kurgu yazarı ise, 1875-1939 yılları arasında yaşamını sürdürmüş olan Maurice Renard'dır. 1908 yılında yayınlanan *Doktor Lerne, Tanrı-altı* (*Le Docteur Lerne, sous-dieu*) adlı eserinde Renard insanlarda yapılan organ aktarımlarını anlatmaktadır. Docteur Lerne yarısı hayvan, yarısı bitki olan canlılar yaratacak kadar iyi ve yetenekli bir doktordur. Hikâyede Docteur Lerne'nin asistanlığını yapan bir Alman, yanına iki asistan olarak Lerne'yi öldürtüp kendi beynini onun kafatası içine aktarır. Böylelikle Docteur Lerne, artık korkusuz, birkaç etik dışı işlere girişmeye başlar ve Doktor Lerne'nin başka bir yardımcısının beynini de bir köpeğe aktarır, değiştirerek cerrahi işlemlere gerek duymadan zekâ aktarımı yapmayı başarır. Renard, 1910 yılında yayımladığı *Mavi tehlike* (*Le Péril bleu*) adlı eserinde ise, uzaydan gelen canavarların insanları toplu olarak yuttuğunu konu eder. Başka bir bilim-kurgu eseri ise 1928 yılında yayınlanan *Mikroplarda bir Adam* (*Un homme chez les microbes*) romanında ise *evrensel görelilik* kuramını işlemektedir.

Başka bir önemli Fransız yazar ise, 1893-1945 yılları arasında yaşamını sürdüren Régis Messac'tır. Aynı zamanda bir yazın araştırmacısıdır. 1935 yılında yayınlanan *Micromégas* adlı eserinde, bilim kurguyu yazınsal bir tür olarak inceleyip, bu türde yazılmış olan anlatıların izleksel içeriklerini çözümlüyor. Régis'in bir diğer önemli bilimsel önceleme anlatısı ise, 1935 yılında yayınlanmış

olan *Quinzinzinzi* adlı eseridir. Bu eserin konusu ise, bulunduğumuz dönemin genel eğilimlerini yansıtır niteliktedir. İnsanların birçoğunu yok eden bakteriyolojik savaş sonrasında:

La Lozère'de altı çocuğu ile hayatını kurtaran bir babanın içinde bulunduğu durum anlatılmaktadır. Anlatının en ilginç yanı ise, çocuklarıyla birlikte kurtulan bu adamın, çocuklarına uygarlık mikrobi bulaşır korkusuyla hiçbir bilgi öğretmek istemeyişidir. Babanın bu tepkisi ise, bilimsel ilerlemelerle yükselen bir uygarlığın, yine aynı bilimsel ilerlemelerle ortaya çıkan teknolojilerin kötüye kullanımıyla birden nasıl yok olabildiğine çarpıcı bir göndermedir. Bu dönem yazarlarının ortak yanlarından birisi, bilim kurgu anlatılarına gelecekte yaşanabilecek bir yıkım boyutunu da katmış olmalarıdır (Aktaran, Yaman, 2008, s. 15).

Yerkürenin Can Çekişmesi (L'Agonie du Globe-1935), *Sinekler Savaşı (La Guerre des Mouches-1938)*, *Elastik Adam (L'Homme élastique-1938)*, *Arafın Gözü (L'Œil du Purgatoire -194)* gibi eserleriyle tanınmış olan 1896-1963 yılları arasında yaşamış olan Jacques Spitz, Fransız bilim kurgusunun İkinci Dünya Savaşı öncesinde ve savaş sırasında yazmış olan son yazardır (Sadoul, 1975, s. 46).

Arafın Gözü (L'Œil du Purgatoire) ise, Spitz'in en ilginç konulu yapıtlarından bir diğeridir. Bir bilgin, bir ressamı bir basil şırınga yapar ve bunun sonucunda da ressamın görme yetisi değişikliğe uğrar. Bu hadiseden sonra ressam hem geleceği görür, hem de şimdiki zamanı geçmiş olarak görmeye başlar. Poldonsky isimli bu roman karakteri, bir çocuğa baktığında, onu büyümüş birisi olarak gördüğü gibi aynı zamanda yaşlanmış halini, hatta daha ileriye giderek iskelet formunu görmeye başlar. Bu nedenle Poldonsky karşısındaki insanları çoğu zaman iskelet olarak görmeye başlar. İçinde ince alaylı bölümlerle dolu olan hikâyede, kahramanın yaşadığı en üzüntülü durum ise genç ve güzel sevgilisini bir iskelet yığını olarak görmesidir. Fakat bu durum sadece bunlarla sınırlı kalmaz ve Poldonsky çok geçmeden kendisini bir tozlar evreninde bulur. Zaman ilerledikçe kemiklerin çürüyerek toz haline geldiklerini görür. Bir sonraki aşamada ise, beyaz renkte biçimler görmeye başlar; gördüğü bu biçimler ise yaşayan insanların ruhlarıdır. Daha sonra kendi ruhunu da görecektir, fakat her insan kendini olduğundan farklı gördüğü için, onu önce tanımayacak, biraz zaman geçtikten sonra Araf'ın sona erdiğini anlayacak ve ölüm denen kavramla yüz yüze gelecektir.

Çalışmamızın bu kısmına kadar birçok bilim-kurgu örneğini inceleyip, *bilim-kurgu* tanımına göre çözümlenmeye çalıştık. Fransız bilim kurgusunun bu dönemlerinde, kimi yazarlarında *bilimsel önceleme* anlatıları yazdıklarını belirtmek gerekir. Bu yazarların başında gelen bir diğer isim ise, 1885-1967 yılları arasında yaşamış olan André Maurois'dır. 1928 yılında yayınlanan *Articoles Ülkesine Yolculuk (Voyage au pays des Articoles)* adlı eseri Pasifik Okyanusundaki bir adada kaybolmuş hayali bir uygarlığı betimliyor, fakat Maurois bu betimlemeyle esasında yaşadığı toplumun eleştirisini yapmaktadır:

André Maurois'in gerçek anlamda bilimsel önceleme romanı olarak nitelendirilebilecek yapıtı ise, 1937 yılında yazdığı *La Machine à lire les pensées (Düşünceleri Okuma Makinesi)*'dir. Yazar bu romanında psychographe (ruh yazar) adını verdiği bir buluşu anlatmaktadır. Bu makine bir kişinin en gizli kalmış düşüncelerini okumaya ve bir yere kaydetmeye olanak veren bir düzendir. Roman bu aygıtın değişik alanlardaki kullanım biçimlerini, çoğu ince alaylı vurgularla öykülüyor. Özellikle aygıt, aile içinde kocasından ya da karısından kuşkulanan eşlerin işine yaramaktadır. Sonunda Amerika'da aygıtın piyasaya sürülmesiyle gözden düşmesi bir oluyor: insanlar artık bununla pek ilgilenmez oluyorlar (Yaman, 2008, s. 17).

Fransa'da bilim kurgu anlatıları bilimsel ve teknolojik gelişmelerden etkilenip, çok farklı konuları işleyerek gelişimini sürdürmüştür. Fakat bu gelişme İkinci Dünya Savaşından sonra teknolojinin çok daha ilerlemesiyle birlikte, insanların yaşamlarına olumlu katkılar sağlamanın yanı sıra olumsuz birçok olayı da beraberinde getirmiştir. Ürkütücü yıkımlar sonrasında *önceleme romanlarının* konuları da yönünü olumsuzluğa doğru çevirmeye başlamıştır. Bu bağlamda Fransa'da René Barjavel'in *Yıkım (Ravage)* adlı eseriyle önceleme romanı yeni bir döneme girmiştir. Önceleme romanının diğer bir yandan İngiltere'de George Orwell'in *1984* adlı yapıtında belirginleştiğini biliyoruz. Bu yeni dönemin özelliklerine değinmeden önce, bilim kurgu ya da bilimsel önceleme anlatılarının en yaygın tanımı üzerinde duralım:

Bilim kurgu güncel bilimsel, teknolojik, uygulamalı bilgilerden yola çıkarak geleceğin, uzak gezegenlerin, uzayın, bilinmeyen evrenlerin nasıl olabileceğini imgelemeyi amaçlayan bir türdür (Yaman, 2008, s. 18).

Üzerinde durmaya çalıştığımız bu tanım, kapsayıcı bir tanım olmaktan uzaktır. Bunun sebebi ise, bilim kurgu anlatılarının 1940’lı yıllardan günümüze kadar olan süreç içerisinde çok yapılı bir özellik kazanmış olmasıdır.

1940’lı yıllardan sonra biçimlenen çağdaş bilim kurgu git gide artan bir endişeyi ve korkuyu yansıtmaya başladığını görüyoruz. İkinci Dünya Savaşı sürecinde ve sonrasında yaşanan teknolojik gelişmeler özellikle atom bombası gibi çok büyük yıkımlara ve korkuya sebep olan teknolojik ürünler, bu değişimi açıklayan en önemli etkenlerdir. Bu dönemin en çok işlenen konuları arasında uzayın keşfi, gökadalara arası savaşlar, başka yıldızlardan gelen uslu ya da ussuz yaratıklar, mutasyona uğramış canlılarla savaşlar, zaman makinası içinde gezinmeler vb. konulara yer verilmiştir. Bilim kurgunun bu konuları aynı zamanda çizgi roman, çizgi film, sinema, radyo gibi yazın dışı bir iletişim araçlarıyla da işlenmiş ve günümüzde de işlenmeyi sürdürmektedir. *“Bu izleklerin birçoğunun kaynağında, 1950’li yıllarda ortaya çıkan “biz” ve “ötekiler” olarak ikiye ayıran soğuk savaş döneminin bulunduğu yadsınamaz”* (Yaman, 2008, s. 18).

Bu anlatı türlerinin başka bir özelliği ise, yeni dönemde çok çeşitli bilim kurgu izlekleri arasında 20.yüzyılın ilk yarılarında kendini duyuran ve içinde olduğumuz 21.yüzyılın ilk çeyreğinde kendi sorunlarının önceleme izlekleri olarak belirlenmesidir.

Başka bir anlatımla, çağdaş sorunların bilim kurgu imgelem ortaya çıkan çok yönlü şiddet olayları, küreselleşme ve bunun getirdiği küresel sorunlar, küresel ölçekte etkili olan siyasal ve ekonomik bunalımlar, aktöresel ve cinsel alanlarda kimi tabuların yok olması, dinsel çatışmaların yeniden kızışması, bütün bunların arasında da, doğal bilimlerin yanında toplumsal bilimlerin de önceleme kurguları arasında yer almasıdır. Böyle olunca, bilim kurgu anlatılarının çeşitliliği, her birisinin belli bir izleksel çerçeveye oturduğu özel akımlar üretir duruma gelmiştir (Yaman, 2008, s. 19).

Bu bağlamda Fransa’da Barjavel, İngiltere’de ise Orwell ile başlayan akım bilim kurgunun, daha doğru bir görüşle önceleme romanının bir alt zümresi durumunda olan toplumsal önceleme anlatısıdır.

Çalışmamızın başından beri bahsettiğimiz bu kavramlar, tarihsel süreç içinde iç içe geçmiş olan tanımların, günümüzde ortaya çıkan gerçeklikle birbirlerinden ayrılmaları gerektiğini vurgulamaktadır. Bilim kurgu adlandırılması ütopya ve fantastik terimleriyle de nitelendirilen her türlü önceleme anlatılarının bir üst başlığı olmuş, uzunca bir zaman diliminde de, kendisinden kavram olarak çok daha eski bir anlatı olan önceleme terimini de içine almış, ya da onunla eşanlamlı kullanılmıştır. Bu bağlamda bilim kurgu adlandırmasının, bilimsel önceleme kavramıyla bir üst adlandırma olarak belirlemek gerekmektedir. Buna göre de, bilim kurgu adlandırmasının, bilimsel önceleme terimiyle karşılanması günümüze uygun bir tanım olarak kabul görecektir.

Çok uzak gelecekte bilimin ve teknolojinin hangi boyutlara ulaşacağını kurgulamayı amaçlayan anlatıların yanında, yakın ya da uzak gelecekte toplumların ve bu toplumların içindeki büyük ya da küçük insan öbeklerinin, hatta tek tek bireylerin hangi durumda olacağını kurgulayan anlatılara da toplumsal önceleme adını vermek yanlış olmayacaktır (Yaman, 2008, s. 19).

Bu bölümü özetlemek açısından, önceleme romanının gelişimini ve tanımını anlatmaya çalıştığımız, bilim kurgu romanı arasındaki ayırımın en belirgin olan tanımını toparlayıp vermeye çalışırsak eğer, önceleme romanı bulunduğu dönemi ve elindeki bilgilerden yola çıkarak, yakın ya da uzak gelecekte dünya üzerindeki insanların hayatlarının ve yaşadıkları zaman dilimlerinin gelecekte nasıl olacağını kurgulayan bir türdür. Bu tanıma göre adlandırmanın başına, hangi alanda önceleme yapılıyorsa eğer, işlenen izleklere göre alt ulamlara ayrılabilir.

Örneğin siyasal önceleme söz konusu ise siyasal önceleme, kadın sorunlarını izlek olarak aldıysa feminist önceleme, cinsellik konusu işleniyorsa cinsel önceleme gibi alt ulamlar söz konusu olabilir. Toplumsal önceleme romanını bilim kurgu romanından ayıran en önemli özellik, bilinmeyen gelecek zamanlarda olacak olayları değil, sayısal olarak (10, 20, 30, 40, 100, 300, 500 vb.) belirlenmiş gelecek yıllar içinde olacağı varsayılan olayları öncesidir (Yaman, 2008, s. 20).

Teknolojinin ve sanayileşmesinin sonucuna bağlı olarak gelişen olaylar ve değişimler, insanlar arasındaki ilişkilerin bozulması ve buna benzeyen konular, bu türün içinde olabilir.

Toplumsal önceleme romanının başka bir özelliği de, roman başkişisinin ya da kişilerinin yazgısı daha çok ilgili oldukları dönemin, toplumsal değişimlerin simgeseli olabilirler, kimi zaman kendilerini aşan bir anlam taşıyıcı durumuna gelebilirler. Başka bir anlatımla, kendilerini bireysel yaşamlarıyla Tarihin bir eyleyeni ve tanığı olarak ortaya koyabilirler. Bir de, hiç kuşkusuz, toplumsal önceleme romanı aynı zamanda tutucu değerlere olduğu denli, sınırsız özgürlükçü-erkin toplumlara da hoşgörüsü olmayan yergici ve aktöreci bir romandır (Yaman, 2008, s. 20-21).

Bu bağlamda bilim kurgu romanının gelişimi kapsamında örneklendirdiğimiz birçok roman toplumsal önceleme romanı olarak nitelendirilecektir.

1.5. Düşülkesel / Karşıt Düşülkesel Anlatı ve Toplumsal Önceleme Romanı

Çalışmamızın birçok bölümünde bahsettiğimiz *düşülke* (fr. *utopie*) kavramı ilk kez 16.yüzyılda İngiltere’de yaşayan hümanist yazar ve devlet adamı olan Thomas More tarafından Latince kaleme aldığı *De Optima Reipublicae Statu Deque Nova İnsula Utopia* adlı yapıtında kullanmıştır. Anlam olarak Yunanca’da “*Utopia*”, olmayan iyi yer demektir.

Ütopya sözcüğünün kökü Yunancadır. Utopia, yer anlamına gelen topos sözcüğünün önüne yok anlamını içeren ou olumsuz takısının ve aynı zamanda iyi anlamına gelen eu takısının getirilmesiyle oluşturulmuş, olmayan yer anlamıyla birlikte mutlu yer anlamını da taşıyan bir sözcüktür (Ağaoğulları, 1997, s. 191).

Tomas More’un 1516’da yayınlanan, düşsel ada devleti *Utopia* bu gelişen kavrama genel olarak adını vermiştir. Bu bağlamda düşülkesel kavramı geçmişte çoğu türü tanımlamak için kullanılabilmiştir. Antik Yunan ya da Musevi inançlarında, Altın Çağ mitleri, kahramanların seyahat ettiği anlarda yaşadıkları olayları ve farklı toplumlarda görülen fantastik öykülerde düşülkesel kavramı olarak tanımlanmıştır. Fakat Altın Çağ, gelecek için tasarlanmış olan değil geçmişte yaşanmış ve kaybedildiğine inanılan bir dünya düşüncesidir. “*İnsan çabası olmadan yaratılmış ütopyalar*” (Sargent, 2004, s. 91) olarak görülebilir.

İ.Ö.428-348 yılları arasında yaşamış Platon’un Cumhuriyet adlı yapıtıyla, Platon’dan yaklaşık iki bin yıl sonra, 1478-1535 yılları arasında yaşamış olan, Thomas More’un Ütopya yapıtına gönderme

yapılır. Bunun nedeni de, kimi anlatıların yazıldığı çağa göre herhangi bir gerçeklik içermemeleridir. Gerçekten de, adı geçen yapıtında Platon, belki de yaşadığı dönemden neredeyse iki bin beş yüz yıl sonra bile gerçekleşmeyecek olan, hiçbir kötülüğün olmadığı, tüze dolu bir devlet yapısı betimler. Kuşkusuz söz konusu dönemde ütopya sözcüğü olmadığı için, Platon'un betimlediği bu düzen böyle bir içerik taşıyan adlandırmaya sahip değildi. Terim ilk kez Thomas More'un, Platon gibi, her şeyin güzel olduğu Utopia adını verdiği bir ada devletini betimlediği 1516 tarihli yapıtıyla ortaya çıkar (Yaman, 2008. s. 22).

Bu bağlamda, büyük toplumsal değişimlerin olduğu, akıl ve aydınlanma çağı olan, çok yönlü felsefesal düşüncelerin yaygınlaştığı 18.yüzyılda, ütopya kavramı genişleyerek Eric Puaissais'in tanımıyla şöyle bir içerik kazanmıştır:

...sonunda ütopya, var olan toplumun bütün aykırılıklarından arınmış ülküsel bir toplumun betimlendiği bir takım düşsel anlayışları tanımlar duruma gelmiştir. Bu toplum, bireylerine gelişimlerini, mutluluklarını, gönenclerini, hatta kimi zaman olmayan uslarını elde etmelerine en elverişli yaşam koşullarını ülküsel biçimde sağlayacak bir toplumdur (Aktaran, Yaman, 2008, s. 22-23).

Önceleme anlatılarıyla ilgili çalışmamızda incelediğimiz ve birçok örneklendirme yaptığımız yapıtlar, bu içerikte oldukları için, aynı zamanda düşülkesel anlatıları durumunda olabilirler.

Thomas More *Ütopya* adlı eserini yazdığı dönemde Avrupa'da yayılmaya başlayan Hümanizm akımı ve Rönesans'ın ortaya çıkması birçok insanı etkilemiş ve düşünürlerin dünyasının şekillenmesinde etkili olmuştur. More'un yapıtını incelediğimiz zaman insanı merkeze koyan, bulunduğu düzenin eleştirisini yaparken olması gereken toplum düzenini de eleştirip, anlatan bir metin ile karşımıza çıkmaktadır. Toplumların düzene geçerken, iyiye yönelme, eşit ve adaletli yaşam sürme isteği gerekli ve mecburi bir istek haline gelmiştir.

Ütopya, mevcut dünyanın ulaşması gereken bir ideali temsil eder. Ütopyacılık anlayışı toplumların daha iyi yönetilmesi konusunda, ilerleme fikrine yön veren politik bir program oluşturur. Bu ilerleme mantığı ise ütopya kavramının kendine doğru bir ilerleme anlayışı içerisinde gelişir (Rothstein, 2003, s. 3).

Her ne kadar düşülkesel kavram olarak ortaya çıkışı 16.yüzyıl olsa da, adil yaşam, adaletli toplum arayışı oldukça eski dönemlere dayanmaktadır. Düşülkesel kavramın gelişim süreci şu şekilde ifade edilmektedir.

...Ütopyalar 5 bin yıllık bir geçmişe sahip. Sümer'den, Mısır'dan, Yunanistan'dan çıkmış yola, Roma'ya, Çin'e, Hindistan'a uğramış, sonra duralamış bir ara ve yeniden düşmüş yollara; Ortadoğu'ya, Avrupa'ya yayılmış...' (Usta, 2005, s. 7)

Çalışmamızda da bahsettiğimiz üzere, More'un *Ütopya* adlı yapıtından adını alan düşülkesel kavramlar, ideal toplum düzeni ile doğrudan paralellik içindedir. Birbirleri arasındaki bu benzerlik etimolojik olarak olmasa da düşülkesel kavramın çıkış noktasını antik dönemlere kadar uzandırabilir. Düşülkesel metinler ideal toplum düzenini eleştirel bir biçimde anlatırken, bu bakış açısı toplumun ihtiyacının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bu kavramın adlandırılması her ne kadar More'un *Ütopya* adlı eseriyle nitelendirilmiş olsa da çok eski çağlara kadar kökleri uzanmaktadır. Düşülkesel kavramının ortaya çıkışıyla ilgili Sadık Usta şu ifadeleri belirtmektedir.

...İlk ütopyalar, eski kavimlerin henüz doğayla iç içe olduğu, suyun su, toprağın toprak, ormanın orman, denizinse deniz olduğu, doğal habitatın henüz bozulmadığı ilk kahramanlık çağına, insanoğlunun ortakçı yaşamına vurgu yapar, insan-insan, insan-doğa ilişkisinin ve uyumunun bir örneği olan 'ilkel komünal düzeni' dile getirir. Toplumsal ütopyalar tarihin her döneminde ortaya çıkamazlar. Önce bunları ortaya çıkaran toplumsal zeminin tarih-zaman içinde oluşması gerekir. Ütopyalar, toplumsal çatışmaların had safhaya vardığı, toplumsal çelişmelerin kördüğüm olduğu tarihsel olgular üzerinde boy verdiler ve devlet teorisinin edebi bir türü olarak ortaya çıktılar...(Usta, 2015, s. 18-19).

Bu örneklerden yola çıkarsak düşülkesel kavramının, bulunduğu çağın sorunlarını eleştirmesi fikrine rahatça ulaşabiliriz. Düşülkesel kavramın içinde bulunduğu toplumun kötüleşmesini, toplumlar arasında oluşan adaletsiz düzen farklılarını, kısıtlayıcı yönetimlerin toplumları köreltmesini, köleleştirmesini, toplumsal ahlakın çöküşe uğraması gibi nedenleri ele alarak, toplumların eşit bir

düzen sistemini düşlemeye yönlendirmiştir. Düşlenen düzenlerde, bireylerin rahat içinde yaşayabilmesi için yeni bir düzen öngörölmeye çalışılmıştır. Thomas More düşülkesel kavramını sahip olduğu bakış açısına göre yorumlamış, imgelediği düşülkesel ortamda varolan her insanın sosyal ortam, eğitim, din v.b konularda adil olduklarını ve meskenlerin ortak kullanıma açık olduğu bir evren tasarlamıştır. More’u diğer düşünürlerden farklı kılan fark ise, bu kavramı ilk olarak kendisinin kullanmasıdır. Bir önceki başlığımızda da bahsettiğimiz üzere, incelediğimiz düşülkesel kavramının yanı sıra bir de zaman dışı anlamında kullanılan *uchronie* kavramı eklenmiştir. *Ütopya* kavramı, Türkçede *düşülke* anlamına gelirken, *uchronie* için *düşzaman* kavramını kullanmayı önerdiğimizizi çalışmamızda sunmuştuk. Mükremin Yaman’a göre:

Bu kavram 1876 yılında, 1815-1903 yılları arasında yaşamış olan Fransız filozof Charles Renouvier tarafından, yine Yunanca “zaman” anlamında kullanılan “chronos” sözcüğünden ütopya kavramına benzetilerek türetilmiştir. Ütopya bizi var olmayan bir yere götürürken, *uchronie* de var olmayan bir zamana götürmektedir (Yaman, 2008, s. 23).

Buna örnek olarak Louis Sébastien Mercier'nin *L'An 2440, rêve s'il en fut jamais* (Mercier, 1876)'sini gösterebiliriz. Bu yapıtta yazar kahramanını yedi yüzyıl uyutmuş, 1740'taki mutlak monarşi havasından kurtarıp, 2440 yılındaki düşsel dünyaya götürmüş, anlatıcısı, *Yedi yüz yaşındayım* (Yaman, 2008, s. 23) diyerek kendi kendilerini yönetir duruma gelmiş olan kadınlar öznesi altındaki cumhuriyete uyandırmıştır. Bu önceleme biçemi ile yaşadığı çağı yermek isteyen yazar, yedi yüz yıllık *düşzamanını* okurun belleğine sunmaktadır.

(Anlatıcı) yeniden inşa edilmiş Paris'in cetvelle çizilmiş gibi düzgün sokaklarında dolaşır. Köprüler bakımlı ve ter temiz, dış mahallelere doğru dağılmış hastaneler özverili ve bilgili insanlar tarafından yönetiliyor. Sağduyu dolu bu idealist insanlar, önemsiz şeylerle uğraşan, mantıkçı, acımasız ve sığ bir yüzyıla karşı koyuyorlar. “Kendi kendilerini yönetir duruma gelmiş olan” kadınlar erdem ve cazibe saçıyorlar. Boşanmaya izin çıkmış. 2440 yılının gözlemcisine göre, kendi doğal görevleriyle baş başa bırakılan kadınlar, yaratıcının onlardan istediği tek özveri, çocuk doğurmaları ve çevrelerindeki yaşam zorluklarını, sıkıntılarını hafifletmeleridir, her erkek evlendiği kadını doyuruyor, ondan çocuk sahibi oluyordu; oysaki XVIII. yüzyılda, kocalar çocuğu

evden uzaklaştırmak için ellerinden geleni yapıyor, kendilerini katı kurallar altında bunaltan bir Devlete çocuk vermekten kaçınıyorlardı. Özgür ticaretin gelişmesi ve vergilerin düşürülmesi, XXV. yüzyılın halkını doyurmasına ve nüfusun artmasına olanak veriyordu. Eğitim, ya da bedensel çalışmalara verilen büyük önem, çocuğun toplum içinde elde etmek istediği konuma uygun, kendi seçimine göre çeşitli bilgileri öğretiyordu (Bergues. 1951, s. 269).

Mercier bu örneklemeyle yaşadığı dönemin düzenine ve toplumuna bir eleştiri getirirken, bunu da 700 yıllık *düşzaman* (fr. *Uchronie*) ile gerçekleştirmiştir. Mercier'in bu yapıtı hem örnekleme, hem de ütopya anlatısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Betimlenen uzam Paris uyandığında ise Paris'e uyanıyor. Görüldüğü üzere uzam aynı fakat uyandığında zaman dilimi (*uchronie*) hiç yaşanmamış çok uzak bir geleceği resmediyor. Bunun sonucunda *önceleme anlatıları*yla ilgili ütopyalara bu *uchronie* yörüngesinden de bakmak gerekmektedir. Önceleme anlatılarının 19.yüzyılın ortalarına kadar ortaya konulan yapıtlara ve örneklere baktığımızda, kimi eserlerde bu kavramların ayrı ayrı, kimi yapıtlarda ise ikisinin birlikte kullanıldığını görmekteyiz. Bilimsel önceleme anlatılarında bu durumun daha çok sık görüldüğünü söyleyebiliriz.

Gerek Antik dönem ütopyaları, gerekse modern çağlara özgü ütopyalar, genel olarak felsefesal, çoğu zaman da dinsel içerik taşımaktadırlar. Bunların ortaya çıkması, kendine uygun olmayan ya da uygun olmadığını düşündüğünü bir ortamda yaşayan insanın, bu duruma duyduğu tepkinin sonucuyla olmaktadır. Çeşitli olumsuz koşullardan ya da bireyin yerleşik topluma uyumsuzluğundan kaynaklanarak oluşan Ütopyalar, gerçekten yola çıkarak toplumu değiştirmeyi amaçlaması durumunda, yapıcı olarak nitelendirilmektedir (Aktaran, Yaman, 2008, s. 24).

Çalışmamızın buraya kadar olan bölümünde Thomas More'un Ütopya adlı yapıtında incelemelerde bulunduk. Bu eser tarihte klasik ütopyalar başlığına yer etmiş ve günümüze kadar kendisinden bahsetmeyi başarmıştır. Thomas More'un yanı sıra geçmişten günümüze ulaşan bir diğer önemli düşüncesel örneği ise; Tommaso Campanella'nın *Güneş Ülkesi*'si adlı yapıtıdır. Campanella 1568-1639 yıllarında yaşamını sürdürmüş din, felsefe ve astroloji alanlarındaki çalışmalarıyla ün kazanmış ve özellikle Aristoteles felsefesine olan düşkünlüğüyle bilinen İtalyan bir filozoftur.

Campanella'nın yaşadığı dönemde Avrupa'da, Katolik Kilisesi ve feodal düzene karşı, 14. Ve 15.yüzyıllarda başlayan tarikat ayaklanmaları hızla sürmektedir. Bu tarikatlar kilisenin katı inançlarına ve zenginliğine karşı çıkıp dinsel dinsel alanda reform isterken, aynı zamanda “daha adil”, mal ortaklığına dayanan bir toplumsal düzen kurma çabası içindeydiler (Günyol, 1995, s. 9-10).

17.yüzyıl aynı zamanda evrene dair yeni buluşların yapıldığı, evren, bu evrende dünyanın yeri, güneş ve diğer gezegenler konusunda yeni bilimsel gerçeklerin ortaya çıkarıldığı bir dönemdir (Bezel, 1984, s. 71).

Campanella, bütün bu dini ve politik gelişmelerin etkisiyle birlikte, kurumlaşmış dine karşı çıkmış bunun yanı sıra gezegenlerin dünya etkisinde büyük bir etkisi olduğunu savunmuştur. Bu bağlamda yüzyıllar boyu felsefi düşüncesi günümüze kadar uzanan Aristoteles'in felsefesine zıt yepyeni düşünceyi savunmuştur. Aristoteles'in fikirlerine zıt olarak doğa felsefesini savunmuş bunun yanında, bilimin deney ve gözlemle edilmesini gerektiğini savunan Telesio'dan etkilenen Campanella “*Aristoteles felsefesinin düşmanı ve deneysel yöntemin öncüsü*” (Günyol, Önsöz, s. 10,13) olarak tanınmaktadır. Güney İtalya İspanyol sömürgesi altındayken Campanella, bir isyan başlatarak sömürgecilerin karşısında durmuş bunun sonucunda ise yakalanıp, yirmi yedi yıl sürecek olan uzun bir sürgünle karşı karşıya kalmıştır. Tutuklu olduğu zamanda kaleme aldığı ve 1643 yılında ortaya çıkan *Güneş Ülkesi*, Campanella'nın eşit ve adil yaşamı savunduğu ve, felsefesini düşüncelere yer verdiği toplumsal düzen tasarısıdır. Bu yapıt, dönemin ütopya kavramına göre tasarlanmış, tasarladığı kent yedi halka ile çevrelenmiş bir çember biçiminde düzenlenmiştir.

Kent yedi halkaya ya da çembere bölünmüş... (Kim saldıracak olsa) bütün kenti ele geçirmek için yedi sekiz kez saldırması ve her seferinde gücünü artırması gerekir. Ama bana kalırsa, birinci duvarı bile ele geçirmek olacak şey değil. Öylesine kalındır çünkü burçlar, kuleler ve hendeklerden başka türlü savaş ve savunma araçlarıyla bezenmiştir (Campanella, 1643, s. 20).

Güneş Ülkesi, tek bir idari yapıdan oluşan, öte yandan din başkanı olan bir kişi tarafından idare edilmektedir. Her ne kadar ülkede mutlak monarşi söz konusu olsa da başa getirilen kişi toplumu eşit bir şekilde yönetecek, bilgiye ve fazilete sahiptir. Bunun yanında seçilerek başa getirilir. Campanella bilgiye

sonsuz güven ve saygı duyar, bu yüzden de seçilmiş kişinin, “*kötü, hain ve zorba olmaktan ister istemez*” (Campanella, 1643, s. 34) kaçınacağına inanır.

Klasik düşülkeselin birçok örneğinde de görüldüğü gibi Campanella en çok eşit düzenin ancak sınırların ortadan yok edilmesiyle sağlanacağını ve insanların ortaya sunulan üründen adil bir şekilde paylaşılması gerektiğini savunur. Emek her zaman değerlidir. Ve tembellik eden soylular küçümsenir, dışlanır. “*Ortak yaşam ilkesi cinsel ilişkiler için de geçerlidir. Toplumda her şeyin ortak olmasıyla bencilliğin ortadan kalkması, halkın bütünleşmesi ve bir örnek insan tipinin yaratılması sağlanmaya çalışılmakta ve böylece organizmacı bir devlet anlayışı ortaya konmaktadır*” (Yıldırım, 2020, s. 63) Bu bağlamda Campanelle Güneş Ülkesi’nde şu ifadelerle yer vermiştir: “*Güneş Kentliler, aynı organizmanın örgenleri gibi, birbirlerine sıkı sıkıya bağlıdırlar. Her biri sanki öbürünün hayatını yaşar*” (Campanelle, 1643, s. 70). Bu ülkede birlik ve beraberliğin sağlanması için, şiddeti yok etmeyi hedefleyen ve ihtiyaç duyulan düzeni sağlayan düşülkesel “*örgütlenmiş bir terörün*” (Ağaoğulları, 1997, s. 36) varlığı görülmektedir.

Bir dostun, ya da savaş arkadaşlarının yardımına koşmuş olanlar sopa dayacağına çekilirler. Buyrukları hiçe sayanlar ayı ve aslan gibi yırtıcı hayvanların bulunduğu bir çukura atılırlar. Kendilerini savunmak için de ellerine sopadan başka bir şey verilmez. (...) Bir Güneş Kentli bile adam öldürürse, ölüm cezasına çarptırılır, ya da kısas yoluyla gözü gözle, dişi dişle, burnu burunla öder. (...) Ölüm cezasını yalnız hak verir, suçluyu vurarak ya da taşıyarak öldürür (Campanelle, 1643, s. 56, 68, 69).

Çalışmamızın buraya kadar olan kısmında eşit toplum düzeninden bahseden Campanelle, devlet dairesi, çalışma gibi birçok alanda ataerkil sistemi anlatır. Kadınlar devlet idaresinde yer almamakta; özellikle erkeklerin yeterli olduğu görülmemektedir. Kadınlar savunma gibi konularda her daim erkeklerle birlikte rol alırlar. Erkek ve kız çocukları her alanda savaş sanatları da dâhil olmakla birlikte eğitim alırlar. Kadınların toplumsal düzende bazı işlevleri yerine getirebilmeleri için bir eğitim süzgecinden geçirilirler. Campanella bunu şöyle ifade eder: “*Biz kadınları, savunma işine ve çocuk bakımına yaradıkları için güçlendiriyor, tutuyoruz*” (Campanelle, 1643, s. 118).

Güneş Ülkesi'nde görevler konusunda eşitlikli bir yaklaşım sergileyen Campanella, aynı yaklaşımı "haklar" söz konusu olduğunda göstermemektedir. Özellikle cinsel yaşam ve üremenin detaylı olarak düzenlendiği Güneş Ülkesi'nde uygulanan katı cinsel kurallarda erkeğe sağlanan istisnalar kadın söz konusu olduğunda geçerli olmamakta, kadın erkek tüm bireyler kurallara uymamaları halinde cezalandırılırken, kadınların erkeklere kıyasla daha fazla sınırlandırıldıkları görülmektedir (Yıldırım, 2020, s. 64).

Campanella ile ilgili çalışmamızı bir sonuca bağlarsak eğer, Campanella her ne kadar tüm insanların adil ve eşit bir düzen içinde yaşamalarını imgelemiş olsa da *Güneş Ülkesi feminist* bir bakış açısıyla sorgulandığında, 'insan'ın yalnızca erkek cinsi ile tanımlamakta olduğu gözden kaçmamıştır. Her yazılan edebi eser gibi *Güneş Ülkesi*'de kendi dönemine ait fikirleri bir şekilde içermiş ve döneminin şartlarına göre yazılmış bir yapıttır.

Bir diğer önemli yapıt ise, Francis Bacon'ın *Yeni Atlantis* adlı yapıtıdır. Thomas More ve Campanella'nın tasarladıkları düşülkesel sistemlerde bireylerin başlıca sorunlarına odaklanılmış ve siyaset, din ve ekonomik problemler esas çözüm üretilmesi gereken konular olarak görülmüş ve üzerinde durulmuştur. Bilimsellik ve deneysellik gibi konularla pek fazla ilgilenilmemiştir. Bu türdeki düşünceler daha çok Yeni Atlantis adlı yapıtta görülmektedir. 1624 yılında yazılmış olan bu yapıt Francis Bacon'un ölümünden sonra ortaya çıkmış, yarım kalan düşülkesel bir romandır. Bacon, yapılan icatlardan çok etkilenmiş ve ayrıca Galileo'nun yenedünya sisteminin etkilenerek yapıtında bu fikirlerin toplumlara kazandıracağı farklılıkları ve yeni düşünceleri incelemiştir. Bu farklı bakış açısının yanı sıra dini inancı da kuvvetli olan Bacon, dini inanış ve bilimsel ilerlemelerin beraber yürütülebileceği kanısındaydı. Diğer yazarlar gibi toplum sorunlarıyla değil, yaşadığı süre boyunca yeniliklerin ilerlemesi üzerine odaklanmıştır. Bu durum da onu diğer düşülkesel düşünürlerden ayrı kılan bir tarza sahip olmasını sağlamıştır.

... Yapıtın en önemli ve büyük bölümünü kapsayan "Süleyman Evi" kendisinin bütün yaşamı boyunca düşlerinde yaşattığı bir idealdir. On yedinci yüzyıl bilimsel denemeler ve araştırmalar bakımından büyük çalışmalar yapıldığı bir çağdır. Bacon, eyleme dayanan bilgilerimizi genişlettiğimiz ölçüde insanlığın kurtulabileceğine inanıyordu. Onun dönemi bilgiyi yalnızca bilgi

olduğu için aramıyor, insanlara büyük çıkarlar sağlayacağı için bilimsel deneme ve araştırma yapılmasını istiyordu. Yeni Atlantis hem büyük bir adamın umut ve ülküsünün bir anlatımı, hem de modern bilim ruhunun doğduğu o dönemi en iyi anlatan bir yapıttır (Bacon, 1999, s. 5).

Yeni Atlantis'te Bensalem adlı bir adada hayat ve mevcut olan bilim topluluğu ve kurulun işleyişi anlatılır.

Bilim kurumunun amacı bilimin gelişmesi, bütün bilimsel gelişmelerin bir merkezden takip ve idare edilmesidir. Bu işlevi ile günümüzün modern bilim merkezlerinin bir ilk örneği olarak tasarlanmış denilebilir. Ne var ki, Yeni Atlantis yayımlandıktan yirmi yıl sonra tarihteki ilk bilim derneklerinden olan Londra Kraliyet Derneği'nin çekirdeği oluşturulmuş ve bu derneğin oluşumuna Yeni Atlantis'teki bilim kurumu düşüncesinin etki ettiği ve örnek olduğu kabul edilmektedir. Dinamik bilgi toplumun olduğu 20. yy. dünyasına bir önsözde bulunan Yeni Atlantis kendinden önceki ideal toplum anlayışlarına da farklı bir yöntemle ulaşmanın yollarını okuyucuya anlatır (Bezel, 1984 s.92)

Bu bağlamda incelememizde sunduğumuz klasik düşülkesel örnekleri dışında diğer bir önemli nokta şudur ki: Bu türden anlatıları her zaman önceleme anlatısı ile karşılaştırıp, ilişkilendirmek doğru değildir. Çünkü düşülkesel anlatıları çoğu zaman düzenli, gerçeğe benzer ve ya gerçeğe çok yakın dünyalar betimlerler; yukarıda açıkladığımız gibi bu tür anlatıların felsefesal, dinsel ya da toplumsal amaçları olabilir. Bunun sonucunda düşülkesel kendini, kusursuz bir toplum, tüm kötülüklerden arınmış bir dünya hayaliyle konumlandırmakla kalmaz, aynı zaman da gerçekleşmesi mümkün daha iyi bir geleceğin umuduyla konumlandırır. 19.yüzyıl ortalarına kadar devam eden düşülkesel anlatı, önceleme anlatılarıyla bir şekilde iç içe geçmiş, iki anlatı türü de çoğu zaman birbirleriyle ilişkilendirilmiştir. Ancak 19.yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte, iyimser dünyalar kurgulayan düşülkesel, bilimsel ve toplumsal önceleme anlatılarının çevresinde bunlardan çok daha farklı bir anlatı akımın ortaya çıkışı görülmektedir. Bu akım, Marksçı kuramların Rusya'da uygulanıp yaygınlaşmasıyla, Batı Avrupa'da faşizmin yükselmesi ve ortaya çıkan savaşlar sonucunda düşülkesel anlatılara karşı bir ilgisizliğin sonucunda ortaya çıktığı görülmektedir. Ali Tilbe bu durumu şöyle ifade etmektedir.

Anamalcı üretim ilişkilerinde değişimler doğal olarak yazın alanını da etkiler ve bilim kurgu ya da önceleme romanı da kendi payını alır. İkinci Dünya Savaşı ile birlikte büyük bir yıkım yaşayarak yabancılaşma ve şeyleşme hastalığına içsellikle tutulan insanlık, geleceğe ilişkin umutlarını büyük ölçüde yitirir. Böylelikle yazında da düşülkeler yerini önceleme anlatılarına bırakmaya başlar. Bu durumda söz konusu olan karşıt - düşülkesel (dystopie) anlatıları belirir (Tilbe, 2015, s. 236)

Karşıtdüşülkesel (fr. *Dystopie*) kavramı ilk olarak 1868 yılında, filozof John Stuart Mill (1806-1873) tarafından kullanılmıştır. *Karşıtdüşülkesel* kelimesi, düşülkesel topluma sunduğu gibi iyi imgelerin topluma mutluluk ve adalet getirmeyeceğini belirterek, düşülkesel ‘*iyi olan yer*’ anlamına zıt olacak biçimde ‘*kötü olan yer*’ anlamına gelmektedir. Sözcük bakımından incelersek, Ali Tilbe bu durumu da şöyle ifade etmektedir.

Karşıt-düşülke sözcüğü, kökenbilimsel olarak 3000 yıllık geçmişini olan Hint-Avrupa ailesine iye Yunancadan gelmektedir ve genel anlamda düşülküsel bir toplum anlayışının ‘karşıt-sav’ını tanımlar. Sözcük, ‘ilk olarak İngiliz düşün adamı John Stuart Mill tarafından, “düşülkenin karşıtı” olarak değil, “kötü bir yer” anlamında kullanılır. Yunanca bir ön-takı olan “dys / dis”, “kötü”, “hastalıklı” ya da “anormal” anlamını taşır. “Ou” takısı ise “yok”, “değil” anlamına gelir, “ütopya” (outopia) Yunanca’da “olmayan yer” demektir. Aslında düşülke, “güzel yer” anlamına gelen “Eutopia”ya da bir gönderme yapar. “Eu” öntakısı, sözcüğe “iyi”, “güzel” anlamı katar. Yani “distopya” ile “ütopya”, “dysphoria / esenliksizlik” ile “euphoria / esenlik” terimlerinin birbiriyle karşıt olduğu gibi karşı değildir (Tilbe, 2015, s. 236).

Düşülkesel kavramı kusursuz toplum düzenini oluşturmak ve karşısında oluşan her olumsuz durumu ortadan kaldırmayı hedefliyordu. Topluma verilen seçenekler insanların huzuru ve mutlulukları için, insanları bilinçli olmasalar da iyi niyetli fikirlere doğru itiyordu.

Bu düzenin sağlanması için oluşturulan katı kuralların ilerleyen zamanda toplum için baskıcı bir yönetim anlayışının ortaya çıkmasına neden olabileceğini endişesi distopya diye adlandırılan ve ütopyalara karşı bireyleri ve toplumları uyaran bir kavramı ortaya çıkardı. Ütopyalarda gönüllü olarak yapılan ve toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak görevlerin, distopyalar da tamamen baskıcı ve despotik bir yönetim anlayışına dönüştüğü görülmektedir. İnsan özgürlüğünün ikinci plana atıldığı düzenlerde

toplumun huzur ve mutluluk içinde yaşamasının olanaksız olduğu gerçeği distopyaların konusu olmuştur (Oktan, 2017, s. 142)

Düşülkesel kavramı insanların gördüğü hayalin benliklerini baskıya ve diktatörlüğe götüreceğinin bilincine varan karşıt-düşülkesel yazarları, buna karşı-ütopya adını verdikleri bir kavramla ifade etmeye çalışmışlardır. Mutluluk ve huzura açılan kapı olarak görülen düşülkesel kendi içinde çelişkiler barındırması sebebiyle, düşülkeselliği tenkit edilebilir düşünce boyutuna getirmiştir. Karşıt-düşülkesel kavramı ise, diğer anlatılara benzer olarak dönemlerinin siyasal ve toplumsal sorunlardan etkilenmişlerdir. Bu anlatılarda gösterilen dünyalar, esasında yaşadığımız toplumun bir yansıması olmuştur. Karşıt-düşülkesel anlatılar geleceğe bir uyarı niteliği taşırlar. Karşıt-düşülkesel anlatılar öngörülmesi zor olmayan fakat aynı zamanda korkulan geleceğe birer uyarı niteliği taşıyan toplumu ve hükümeti eleştiren, teknolojinin hızlıca gelişmesini konu edinen, insanların özgürlüklerini kısıtlayan ve bunun gibi kavramlar üzerinden insanlar üzerinde birer korku politikası uyandırarak devam etmişlerdir. Karşıt-düşülkesellik de tıpkı düşülkesel gibi istenen ideal düzeni eleştirip, varoluşsal problemlerine dikkat çeker. Düşülkesel kavramına göre karşıt-düşülkesel, diktatör bir yönetimin topluma huzur değil zorluklar getireceğini, kusursuz devletlerin ne kadar zor ve imkânsız olduğuna dikkat çeker. Düşülkesel yapıtlarda her ne kadar adil ve eşit bir toplum anlatılsa da bireylerin kişisel özgürlük alanına girip, onları mevcut düzene tutsak insanlar haline getirir. Karşıt-düşülkesel tam olarak bu nokta doğmuştur. Bireyin özgürlüğünün elinden alınması karşıt-düşülkesel anlatıların ana konusunu oluşturmaktadır. Özgürlük olmayan toplumlarda ve düzenlerde, ne bir mutluluk ne de dünyada yaşanacak bir cennetin yaşanamayacağını savunur. Düşülkeselliğin

içinde oluşan bu karmaşık yapı için bir nevi karşıtdeşülkeselliğın doğmasına sebep olmuştur fikrine ulaşmamız bizi pek yanıltmayacaktır.

Düşülkesel anlatılarda kusursuz toplumun üzerinde duran karşıtdeşülkesel ideal düzen fikirlerinin insanlar için ne denli büyük bir bataklığa sürükleneceğini anlatmak istemiştir. Düşülkesellikte imgelenen, eşit ve insanlığa huzur getirileceği düşünölen toplum düzeni, yerleşik hayata geçirilince oluşacak problemler, karşıtdeşülkesel yapıtlarda oldukça açık bir şekilde kaleme alınır. Bir nevi insanlara, güzelliklerin içinde de kötölük olabileceğini göstermek istemişlerdir. Düşülkesel anlatılar, insanların toplum düzeni için vazgeçtikleri özgürlükleri esasında adil ve eşit toplumu oluşturacak insanların doğal hakkı olduğunu anlayan karşıtdeşülkesel yazarları, bu duruma dikkat çekmek istemişlerdir. Düşülkesel ve karşıtdeşülkesel arasındaki ilişki için Krishan Kumar şu şekilde ifade etmektedir; “...karşı-ütopya en başından beri ütopyayı gizlice takip etmiştir.” (Kumar, s. 172).

Çalışmamızın bu kısmına kadar vardığımız sonuç; düşülkesel ve karşıtdeşülkesel kavramlarının birbirine bağımlı olduğu ve birbirlerinin anti tezi olduğunu söylememiz bizi yanıltmayacaktır. Bu kavramları birbirine bağımlı olarak incelediğimiz zaman; ütopyalar olumlu kurgular yapar, distopyalar ise olumsuz kurgu yaparak varlığını sürdürürler. Düşülkeler yapısal olarak içinde totaliter bir zemini barındırabilir, buna karşın totaliter yapılarda içerisinde düşülkesel bilinci barındırabilir. Düşülke bölümünce incelemeye aldığımız Thomas More’un düşülke ideal toplum temelinde kölelik sistemine dayanmaktadır. Kölelerin varlığıyla kurulan bu sistemin bir zaman sonra distopyaya dönüşmesi kaçınılmazdır. Bülent Somay bu durumu şöyle özetlemektedir;

Thomas More’un Ütopya’sında kölecilik vardır. Nereden geliyor bu köleler? Savaşıyorlar bunlar, kimle savaşılıyorlar? Bir öteki var, hep muayyel, namevcut bir öteki var ortada. O öteki olmadan ütopya olamazdı. Çünkü o köleleri kaldır, ütopyada ayak işlerini de ütopyanın mutlu yurttaşlarına yaptırmak zorunda kalacağın için ütopyanın düzeni bozuluverirdi (Somay, 2001, s. 8).

19.yüzyılın sonlarına varlığını gösteren kapitalist düzen, insanlara mutluluk ve bolluk getirip, adil ve eşit bir şekilde yaşayacaklarına inandırmıştı lakin sonuç böyle olmadı. Tam aksine makineleşen dünyada insanlar büyük ve kalabalık şehirlerde yalnızlık fikriyle baş başa bırakıldı. Tüm bunların üstüne çıkan Dünya Savaşları ise milyonlarca insanın ölmesine ve birçok insanın da sakat kalmasına sebep oldu. Bunun sonucunda ise düşülkesel kavramı yerini karşıtdüşülkesel kavramına bıraktı.

Günümüzde bilimsel önceleme ve toplumsal önceleme eskiden ütopya anlatılarının okurlara ulaştırdıklarının karşıt yönde olanlarını aktarmaktadırlar. Kırklı-yetmişli yıllar arasında, gezegenin tümünden yok olacağını, çekirdeksel bir savaşın yeryüzünde değişimine uğrayan az sayıda insan kalacağını, daha ötesi maymunlar gibi kimi hayvanların, artık akıllı yaratıklar olmaktan çıkan insanların yerine geçeceğini önceleyen anlatılar yazıldı. Seksenli yıllarda, yapay zekâlı robotların insanlardan öç alırcasına güç kazanmalarını, uzay mekiklerinin yönünü değiştirebilen olağanüstü yeteneklere sahip bilgisayarların ortaya çıkmalarını öyküleyen anlatılar çoğaldı. Günümüzde ise bakteriyolojik savaşlar, insan kopyalama, doğadan çok daha gerçek kabul edilen gücül gerçeklikler önceleme anlatılarının en geçerli izleklerini oluşturmaktadır. Ancak bütün bunların yanında, insanların her durumda, her olumsuz koşulda, özgürlük ve daha güzel bir dünya arayışı içinde, başkaldırıcıyı sürdürmeleridir. Bilimsel önceleme romanları, hem bilinen çizgilerinde, hem de bu yeni bağlamda etkinliğini sürdürürken, toplumsal önceleme romanlarının daha çok karşıtdüşülkesel içerikli izlekleri yeğlediklerini görmekteyiz (Yaman, 2008, s.26).

1.6. Fantastik Anlatı ve Toplumsal Önceleme Romanı

Çalışmamızın en başından beri diğer türlerle önceleme anlatılarını karşılaştırıp aralarındaki farkları ve benzerlikleri ortaya koymaya çalıştık ve özellikle de tanımlarını ortaya koyduk. Bu bağlamda fantastik anlatıların diğer türlerle ilişkilerini inceleyebilmemiz açısından, bu anlatı türünün tanımıyla başlamamız daha verimli olacaktır. Fantastik sözcüğünün kökeni eski Yunanca *phantastikos*. Latince de ise *phantasticus* imgeleme yoluyla var olmuş fakat gerçekte olmayan anlamına gelmektedir. “Görüntü” anlamındaki Yunanca *phantasia* sözcüğünden türetilmiş, genel olarak gerçeği yansıtmayan, düşsel

yanılsamasal olguları, olayları nitelemek için kullanılmıştır” (Yaman, 2008, s. 27).

Le Grand Robert de la langue Française’de ise; “Anlatısına doğal olamayan ya da gerçeğe benzemeyen öğeleri alan, okurlarının metnin içeriğine göre karar veremedikleri doğal ya da doğaüstü yorumları olabilen yapıtlar” şeklinde ifade etmektedir.

Önceleme anlatılarının, sıklıkla da 19.yüzyıl bilimsel önceleme anlatılarının nitelendirilmesinde, belki çok kapsayıcı olduklarını savlamak yerinde olmamakla birlikte, fantastik ya da fantezi gibi kavramların da kullanıldığı görülmektedir. Bu bakımdan, önceleme anlatılarının fantastikle hangi düzeyde ilişkilendirildiğini, bu ilişkilendirmenin ne ölçüde doğru olduğu konusunda da bir çözümlene yapmanın gerektiği, çalışmamızın bütünlüğü açısından önem taşımaktadır (Yaman, 2008, s. 27).

Bahsettiğimiz bu tanımlara göre, fantastik anlatı ve önceleme anlatıları arasında kurulabilecek en yakın ilişki, ikisinin de kuşkusuz gerçekte var olmaya, düşsel tanımlamalar içeriyor olmasıdır. Fakat yüzeysel bakış açısıyla bakıldığında doğru gibi görünen bu kavramlar, derine inip incelediğimizde bir takım farklılıklar göstermektedir. 18.yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan fantastik anlatıları, doğaüstü olaylar, insanın usuna aykırı fikirler, iç sıkı bir takım korkular, okurları ve anlatıcı kişilerini bunaltan öğeleri yerleştirme üzerine kurulmuştur.

Doğaüstü olaylar, kuşkusuz, bilim kurgunun kökenleri arasında sayılan söylen, söylence, Fransızların doğaüstü olayları öyküleyen merveilleux adını verdikleri anlatılarda hep vardır. Ama bunlar başından sonuna dek masalsi, düşsel olayları öyküledikleri için sarsıcı yanları yoktur. Oysa fantastik anlatılarda bunun tam tersi bir gelişme izlenmektedir. Her şey gerçek, olağan usa yatkın olaylarla başlıyor, sonra açıklanması, yorumlanması insan imgelemine aşan bir takım doğaüstü olgulara dönüşüyor (Yaman, 2008, s. 28).

Hayal gücü ile tasarlanmış olan fantastik edebiyatının kökleri insanlığın ilk zamanlarına dayandığını bilmekteyiz. Kökenleri *söylenlere, söylencelere* dayandırılan sözlü olarak ortaya çıkan bu anlatılar 18.yüzyılın sonlarına doğru bir kavram haline gelmiş 19.yüzyılda ise yaygınlaştığı bilinmektedir. Eski dönemlerde yaşayan insanlar, tanrılardan merhamet dilemek ya da savaşçı kişilikleri övmek ya da destansı dizeleri anlatmaktaydılar. Bu destanlar, tanrıları

ve ya tanrıların birbirleriyle olan mücadelelerini anlatmayla başlamışlardır. Örneğin; Mısırlılar, bugün ki Mısır piramitleri içindeki figürlerde anlaşılması güç ve karmaşık olan birer mitolojik karakterler yaratmışlardır. Doğal olarak bu figürler ve anlatılar fantastik niteliği taşırlar. Bu bağlamda masal ve efsanelerde fantastik objelerle donatılmış anlatılardan oluşmaktadır.

Fantastik anlatılarını tarihsel açıdan inceleyen Fransız kuramcı Pierre-George Castex, bu türün 19.yüzyılın yarısına doğru çok sevilerek okunduğunu ve aynı yüzyılın sonlarına doğru ise daha çok yayılıp en parlak dönemine girdiğini belirtmektedir. Bunun nedenini ise şuna bağlayan Castex, bu dönemde yaygınlaşan akıl ve mantığa bir tür tepki olarak, insanların kaçış gibi gördükleri ve düşsel dünyaya yöneldiklerini söyler. Castex fantastik masalı şöyle ifade etmektedir:

Fantastik masal Fransa'da bağımsız bir tür olarak 1830'lu yıllarda, Alman öykücü Ernst Theodor Amadeus Hoffmann'dan esinlenerek tanımlanır. Fantastikle geleneksel merveilleux arasındaki ayrım şöyledir: fantastik gerçek yaşamın sürdüğü bir ortama gizemin hiç beklenmedik biçimde girmesiyle tanımlanır; genel olarak, hastalık ya da kâbus görme durumlarında, bir takım korkular ya da sıkıntılar yansıtan bilincin sağlıksız çalışmasına bağlıdır (Castex, 1951, s.8)

Castex'in fantastik türüyle önceleme anlatıları arasında doğrudan bir ilişki kurmadığını görmekteyiz. Sözlük tanımında da gördüğümüz gibi, Castex'in de anahtar sözcüğünün gizem ve gerçek olduğunu görmekteyiz.

Fantastik anlatıya anlamsal açıdan yaklaşan bir diğer ünlü Fransız eleştirmen Roger Caillois. Castex'in tanımını doğrulamakta ve fantastikle toplumsal ya da bilimsel önceleme anlatılarına herhangi bir göndermede bulunmamıştır. Caillois'ın tanımını Mükremin Yaman şu şekilde ifade etmektedir:

Bu öğeleri doğaüstü yaratıklar, süremler, uzamlar, olarak sıralayan Caillois fantastik öğelerin anlatı kişileri üzerindeki etkilerini endişe, büyük ürkü, tikslenme, iç sıkıntısı ya da, bunların tam karşıtı, büyülenme, hayran kalma gibi terimlerle açıklar (Yaman, 2008, s. 29).

Fantastik anlatılarda önemli araştırmalar yapmış ünlü yapısalcı Bulgar asıllı ve Fransız düşünür Tzevetan Todorov'dan bahsetmemiz çalışmamız adına

büyük yarar sağlayacaktır. Todorov, fantastik anlatının tanımını, öncelikle çeşitli kuramcılarının tanımlarını gözden geçirerek yapıyor.

Anlatıda yer alan serüvenle ilgili olarak şu soruları soruyor: Olanaklı mı, olanaksız mı? Gerçeklik mi, düş mü? Olanaklı olan nerede, olanaksız olan nerede? Bu soruların arkasından da şu saptamayı yapıyor (Yaman, 2008, s. 29).

Fantastik bu kararsızlık süresinde yer alır: Yanıtlardan herhangi birisini seçtiğimiz anada, fantastikten uzaklaşarak komşu bir alana, ya tekinsiz ya da olağanüstü türlerin alanına girmiş oluruz. Fantastik, kendi doğal yasalarından başka yasa tanımayan bir öznenin görünüşte doğaüstü bir olay karşısında yaşadığı kararsızlıktır (Todorov, 2004, s. 31).

Todorov'un tanımın gerçek ve doğaüstü kavramları tanımın en temel öğelerini oluşturuyor. Ancak Todorov'a göre, anlatı kişilerinin ve okurlarının bu iki kavram arasında bir kararsızlık duygusu içinde olmalarıdır. Bu bağlamda Todorov'a göre, fantastik anlatılarının en önemli işlevlerinin okuru kararsızlıkla baş başa bırakılmasıdır. Ona göre okurun ve anlatıcı başkişisinin özleşmesi gerekiyor. Todorov kararsızlığın çözümlemesiyle ilgili şunları ifade etmektedir:

Bu kararsızlık iki yoldan çözülebilir, ya olayın gerçekliğe ait olduğu kabul edilir, ya da hayal ürünü veya bir yanılısamadan kaynaklandığı sonucuna varılır; bir başka deyişle, olayın gerçekte var olup olmadığına karar verilir. Öte yandan fantastik belli bir okuma türü gerektirir: Böyle bir okuma olmaksızın alegori ya da şiirselliğe kayma tehlikesi vardır. Son olarak da, fantastik yazının başka özelliklerini gözden geçirdik- bunlar sorunlu olmamakla birlikte yeterince anlamlı gelecek bir sıklıkta ortaya çıkan özelliklerdi. Bu özellikler edebiyat yapıtının üç yönüne, sözel, dizimsel ve anlamsal (ya da izleksel) yönlerine göre gruplandırıldı (Todorov, 2004, s. 152).

İncelememizde görüldüğü üzere, Todorov'un yapısal yaklaşımında önceleme anlatılarıyla bir ilişki kurma olasılığı bulunmamaktadır. Ünlü bilim kurgu yazarı Stépane Manfrédo, fantastik ile bilim kurgu arasında bir karşılaştırma yapmış ve bunun sonucunda Fransız yazar Guy de Maupassant'ın *Le Horla* adlı yapıtını örnek göstermiştir. Bilindiği üzere, *Le Horla* adlı yapıtta anlatıcı, olayın başından sonuna kadar, gerçekten olağanüstü bir yaratığın kurbanı olup olmadığını ya da bir delirme süreci içerisine girip girmediğini anlamaya çalışır ve buna rağmen anlatıcı herhangi bir karara ulaşamaz. Nihayetinde bu

kararsızlığı çözümlenemeyen okuyucuya bırakılmıştır. *Le Horla* yapıtı bu bağlamda incelediğimiz zaman Todorov'un tanımına oldukça uymaktadır. Bunun sonucunda Stépane Manfrédo, önceleme romanlarıyla ilgili şu sonuca varmaktadır:

Maupassant'ın *Le Horla*'sında olduğu gibi, fantastik birey üzerinde bir etki yaratırken, bilim kurgu insanlıkla ilgilenir. Serüven romanının izinde doğmuş olan bilim kurgu, günlük yaşamdaki ilerlemelerin varsayımsal sonuçlarını ortaya koyar; buradan da, şu alanlardaki toplum kazanımları ya da kayıpları konusunda düşünceleri besler: çevresel dengeler, yeni bilimlerin yeni kartları... (Manfrédo, 2000, s. 27).

Bu kısa incelememizin ardından vardığımız sonuç ise kuşkusuz; fantastik anlatı, önceleme anlatılarının çok yakınında dolaşan bir anlatı türü değildir. Yaman'a göre:

Önceleme anlatıları belli bir mantık üzerine kurulurlar ve betimledikleri olağanüstülükleri doğrulama çabası içinde bir takım usa yatkın açıklamalar da sunarlar. Bu anlatılar içinde yer alan olaylar, kuşkusuz, hep bilimsel içerikte, tartışmasız kabul edilecek olguları göstermezler, ama saçma sapan da değildirler (Yaman, 2008, s. 31)

1.7. Düşülkesel ve Karşıt Düşülkesel Anlatıda Kadın Ezgisi: Feminist Toplumsal Önceleme Romanı

Bizim çalışmamızın izleği olan feminist önceleme okuması tam da bu noktada alt ulam olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmamızın birçok yerinde değindiğimiz gibi önceleme anlatıları, işledikleri izleklere göre alt ulamlara ayrılırlar. Örneğin, ele alınan yapıt kadın içerikli ise feminist önceleme, siyasî bir öngörü söz konusu ise siyasal önceleme diye adlandırabiliriz. Bu gibi ulamları çoğaltabiliriz. Feminizm kavramı, tarihsel süreci ve feminist dalgalardan bahsettiğimiz çalışmamızın bu bölümünde ise, yazılmış olan yapıtlardan örnekler vererek, çalışmamızı elimizden geldiğince aydınlatmaya çalışacağız.

18. ve 19.yüzyıllardan itibaren kadın hareketleri birçok alanda etkisini göstermiş, kadınların özel ve kamusal alanlardaki varlığını sorgulamıştır. Çağının sorunlarına eğilmiş olan ve bu sorunları ele alan düşülkesel anlatılar kadınların sorunlarıyla da yakından ilgilenmiş ve yazarların tercih ettikleri bir izlek haline gelmiştir. Özellikle 19.yüzyıldan itibaren kadınların haklarını istikrarlı bir şekilde

savunmaları, politika, edebiyat, felsefe gibi alanlarda etkin bir rol oynamıştır. Toplumda etkinliğini gösteren kadınlar, düşülkesel anlatılarının da değışmesine ve kadınlar tarafından biçimlenmesine olanaklar sağlamıştır. 19.yüzyılda kuramsal çalışmalar kadar, düşülkesel yapıtları da yazılmaya başlanmıştır.

Dönemin düşünürlerine göre, 19.yüzyılda yazılmış eserlerin yanı sıra düşülkesel sosyalistlerin fikirlerinin etkisinde, birçok düşülkesel topluluk hayata geçmiştir. Bu düşülkeselci topluluklar, kadın ve erkek arasındaki ev içi ve sosyal konumdaki rollerin dağılımını eleştirmiş, öncelikle verilen emeğin bireyler arasındaki cinsiyetlere göre ayrışmasını yok etmeye çalışmışlardır. Bu bağlamda eşit işe, eşit ücret fikrini savunmuşlardır. Bu topluluklar içinde önemli merkezlerden biri olan Yeni-İngiltere'den bahseden Borghi, aynı zamanda 1866 da kurulan “*Women’s Commonwealth*” adındaki bir topluluktan bahsetmiş ve bu grubun kadınlarının yalnızca kadınlardan oluşan bir topluluk için yerleşim yerleri tasarlamaya çalıştığından bahsetmiştir.

19.yüzyılda kadınlar tarafından kaleme alınmış lakin ne kadından ne de feminizmden bahseden ve bu konuda özel bir vurgu yapılmayan düşülkesel yapıtlara da rastlanmaktadır. Bir grup Hıristiyan idealist ve düşünürün kurduğu topluluğu anlatan düşülkesel macera romanı olan Mary Agnes Tincer’ın *San Salvador* (1892) adlı romanı, M. Looise Moore’un *Al Modad* (1892) adlı romanı ve Zebina Forbush’un var olan kurgusal toplumu anlattığı *Idaho Kooperatif Milletler Topluluğun Hikâyesi (The Co-opalitan: A Story of the Cooperative Commonwealth of Idoho)* (1897-1919) adlı eseri bu tarz düşülkesel anlatılara birer örnektir.

İlk dönem kadın hareketlerinin en önemli yazarlarından bir diğeri ise Charlotte Perkins Gilman’dır. 1898’de yayınlanan *Kadınlar ve Ekonomi* adlı yapıtı çok ses getirmiş türler arasındadır. Cinsiyet eşitsizliği üzerine yazılar yazan, kadınların siyasete karışması ve oy verme hakkını savunan, ev içi rollerin yeniden

düzenlenmesi gerekliliğinden bahseden Gilman'ın en önemli yapıtlarından bir diğeri ise; Kadınlar Ülkesi olan düşülkesel anlatısı bulunmaktadır. Gilman bu yapıtında sınıfsız ve barış içinde yaşayan kadınlar topluluğundan bahsetmiş ve sınıfsal farklılıkları yazınında ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Gilman aynı zamanda feminizm ile sosyalizmi birleştirerek yeni bir düşünce sistemi tasarlamaya çalışmıştır.

1937 yılında feminist düşülkesel anlatılarının olduğu kadar karşıtdüşülkesel anlatıları da yazılmaya başlamıştır. Bunun ilk ve en önemli öncülerinden biri olan Katharine Burdekin tarafından yazılmış *Swastika Geceleri* adlı yapıt 1937 yılında yayınlanmıştır.

Kadınların İndirgenmesi adı verilen bir süreç yaşanmış ve kadınlar kendi gettolarında yaşayan, yalnızca üreme için kullanılan, insan olarak görülmeyen varlıklar konumuna indirgenmiştir. Yaklaşık elli yıl boyunca kimliğini gizleyerek Murray Constantine adıyla yazan Kahtarine Burdekin, ataerkil ideoloji içinde kadınların anne olarak yüceltilmesi ile yalnızca hayvanlar olarak alçaltılması arasında sadece küçük bir adım olduğunu gösterdiği bu önemli distopyasında mücadelenin gerekliliğini vurgulamakta ve geleceğe dair bir iyimserlik de barındırmaktadır (Patai, 2014, Giriş).

Çalışmamızın en başında bahsettiğimiz üzere, feminizm hareketi 1960'lı yıllardan sonra yeni bir boyut kazanmıştır. Ünlü Fransız düşünür, yazar ve kadın hakları savunucusu Simone De Beauvoir'ın, *İkinci Cins (fr. Le Deuxième Sexe)* anlatısında söylediği “*kadın doğulmaz, kadın olunur*” sözü kadınların görevlerinin doğuştan değil, geçmişten gelen ve kadın bireylerin bir takım toplumsal önyargılar ve geleneksellik sebebiyle böyle olduğunu ileri sürmüştür. Toplumsal eşitsizliği açık bir şekilde ifaden eden Simone de Beauvoir, kadınlara yüklenen ev kadınlığı rolünün kadınları hapsedtiğini ve onları birer birey olmaktan uzaklaştırdığını savunmaktadır. Bu düşüncesinin yanı sıra, kadınların evlenmesi onları ikinciliğe hapsetmektedir. Tam da bu noktada Beauvoir kadınların meslek

edinerek kendilerini geliştirmelerini ve ekonomik açıdan zgr olmaları gerektiğini savunmuştur.

Çalışmamızın aydınlığı açısından, feminizm hareketinde diğer bir önemli noktaya değinmemiz gerecektir. 1960'ların sonundan itibaren yayılımını hızlandıran bu düşünce akımında lezbiyen feminizm görünürlük kazanmıştır. İkinci dalga feminist hareketinde gelişen eşcinsellik kavramıyla i içe olan lezbiyen feminist hareket, yazılan yapıtlardan ve kadın bireylerin varlığını güçlü bir Şekilde hissettirmelerinden mütevellit kendi ilerinde seslerini yükseltmeye başlamışlardır. Zaman içerisinde varlıklarını kabul ettirmeye çalışıp, onlar da kendi haklarını aramaya başlamışlardır. Yapılan alışmalar, söylenen sözler, yazılan düşülkesel anlatılar kadınların eşitlik arayışına destek olmuş, feminist kavramını yaymayı başarmışlardır. Yapılan bu eylemler aile yapısı ve devlet düzeni üstüne yapılan birçok sosyolojik incelemelerin sonucunda gelişen kavramlar bahsettiğimiz kurumların cinsiyete bağlı ayrımcılığa dayandığını göstermiş, bununla savaşmanın yollarını aramıştır. 20.yüzyılın ortasında kadınlar, birinci dalga feminist hareketinden bu yana doğal ihtiyaçları olan eğitim, sosyal ve siyasal çalışmalara katılımın kısıtlı olsa da istediklerinin yarısını başarmışlardır fakat hala kısıtlamalara, baskılara ve şiddete maruz bırakılmışlardır. İkinci dalga feminist hareketi içinde kuramsal çalışmaların yanı sıra, düşülkesel de cinsiyetler arasında eşitsizlikte bir mücadele aracı olmuştur. Bu bağlamda birçok kadın yazar ataerkil düzeni yok etmeyi hedefleyen düşülkesel ve karşıdüşülkesel yapıtlar ortaya koymuşlardır.

1960'lı yıllardan sonra bilimkurgu anlatılarının yaygınlaşması ve geniş kitlelere ulaşmasıyla birlikte feminist düşülkesel ve bilimkurgu iç içe geçerek ilerlemişlerdir. Bilimkurgunun kavram olarak yayıldığı dönemde genellikle anlatıcı ve okuyucu kitlesi erkeklerden oluşurken, zamanla kadınların da çok sevdiği bir tür haline gelen bu anlatılar, bugüne alternatifler kazandırmış, yenedünyalar tasarlamada kadınlar tarafından da ustaca kullanılmışlardır. Kadın yazarlar bu türün tüm zenginliklerinden faydalanırken aynı zaman bu türlerin eril dilini eleştirmiş, kalıplarını yıkmaya çalışmışlardır. Bu bağlamda bilimkurgu anlatılarının en önemli kadın yazarların biri olan Ursula K. Le Guin'de bu türün zenginleşmesine büyük katkılar sağlamıştır. *Amerikan Bilimkurgusu ve Öteki* (1975) başlık yazısında:

Amerikan bilimkurgusu(nun) genellikle, zengin, hırslı ve saldırgan erkeklerin tepede olduğu, aradaki derin bir uçurumdan sonra dipte de yoksul, eğitimsiz, isimsiz kitlelerin ve kadınların bulunduğu kalıcı bir aslar-üstler hiyerarşisi" (Le Guin, 2007, s. 41) varsaydığını belirtmektedir.

Kadın yazarlar yalnızca bir fantazyaya değil, yenilikçi bir dil ve yenilikçi bir dünya yaratmaya çalışmışlardır. Aynı zamanda büyük değişimlerin, dildeki ataerkilliğin ortadan kaldırılmasıyla gerçekleşeceğini savunmuş ve bu konu üzerine de çalışmalar yapmışlardır. Feminist düşülkesel yazarları, bilinen klasik düşülkeselliği reddetmiş, tarih öncesi çağlara ait anaerkil toplum yapılarını örnek alarak, anlatılar tasarlamışlardır. Sosyalist ve anarşist düşülkesel anlatıları feminist düşülkesel anlatılarında oldukça önemli bir konuma sahiptirler. Bu düşülkesel anlatıların birçoğunda androjeni kullanılır.

İlk feministlerden Margaret Fuller (1810-1850) kadın-erkek rollerinin birbirlerine zıt roller olarak tanımlanmasına karşı çıkıp, kutuplaşmış özelliklerin bir araya gelmesi ve insanlığın yitirdiği bütünlüğü yeniden bulması gerektiği düşüncesiyle androjeni kavramının öncüsü olmuş; daha sonra bu kavram Virginia Woolf tarafından Orlando'da (1928) şekillendirilmiştir (Öğüt, 2011, s. 289).

Ursula K. Le Guin'in düşülkesel anlatıları, anarşist bir toplumun anlatıldığı *Mülksüzler* ve bireyleri her iki cinsiyeti de taşıyan, dişil ve eril özellikler gösteren androjenler olarak anlatılan *Karanlığın Sol Eli* feminist

düşülkesel ve bilimkurgu türlerine oldukça büyük yenilikler katmıştır. Feminist düşülkeselin en parlak döneminde bireyler arasındaki iletişime önem veren, insanlar arasındaki farklı görüşleri anlayışla karşılayan, küçük azınlık ve farklı toplulukları dışlamayan ve tam tersi topluma kazandırmaya çalışan, aile içindeki rolleri eşitlikten yana tutan, çocukların yetişmesinde tüm toplumu sorumlu tutan ve buna benzer bir çok yenilikçi fikirlerden oluşan çok fazla sayıda yapıtlar yazılmıştır.

Feminist bir yaklaşımla şekillendirilen, daha iyi bir toplum tasarısı yapan yazarlar tüm bunların yanı sıra ataerkilliğin aşırılaştırılmasıyla birlikte oluşmuş, totaliter toplumları da anlatarak birer karşıdüşülkesel örnekleri de vermişlerdir. Özellikle bu türdeki anlatılar, günümüze dair birer uyarıcı niteliklerde olmalarından ötürü daha çarpıcı bir şekilde ortaya konmuşlardır. Bu bağlamda diğer önemli yazar ve feminist Margaret Atwood'un *Damızlık Kızın Öyküsü* (1986) adlı yapıtı yaptığımız açıklamaya verilecek en iyi örneklerden biri olacaktır. Bu roman, karşıdüşülkesel anlatısından oluşan, büyük bir darbeye oluşturulmuş, katı bir cinsiyet hiyerarşisinin olduğu ve kadınlar için cehennem sayılabilecek bir yer tasarısından ve ataerkilliğin aşırılaştırılmasıyla kadınlara ciddi boyutlarda fiziksel ve psikolojik şiddeti anlatan çarpıcı bir anlatıdan oluşmaktadır. Bir diğer önemli yapıt ise, yazar ve aktivist olan Marge Piercy'nin 1974 yılında yazılmış olan *Zamanın Kıyısındaki Kadın* adlı eseridir. Anlatının ana karakteri olan Connie, Amerika'da yaşayan, ekonomik, ırksal ve cinsiyet yönünde dışlanıp ikinci sınıf hatta üçüncü sınıf muamelesi görmektedir.

Connie'nin zorla tutulduğu ve iyileştirilmek yerine sadece etkisiz bir varlık haline getirilmeye çalışıldığı bir akıl hastanesinde gelecekteki bir toplumla kurduğu telepatik bir bağlantı üzerinden, günün toplumu ile gelecekteki toplum karşılaştırılmaktadır. Kitapta dönemin ekonomik eşitsizlikleri, hiyerarşik siyasal ve toplumsal örgütlenmeleri, ırkçılık, çevre kirliliği, tüketimin aşırılışması, sağlık sistemindeki bozukluklar, iletişimsizlik ve her kurum ve ilişkiyi şekillendiren cinsiyetçi ve heteroseksist düşünce sistemi eleştirilmektedir (Yıldırım, 2020, s. 137).

Yirminci yüzyılın ortalarından sonra değişerek ilerleyen feminist dalgalar, kadının sınıfsal yerlerini farklı düşüncelerle aktarsalarda, mevcut olan

toplumdaki kadın kavrayışına farklı boyutlar kazandırdılar. Kadınların farklı yaşamsal tarzları olduğunu ve tek bir çizgide ilerlememeleri gerektiğini savunmuşlardır. Bunun yanı sıra kadınları, erkeğin statüsüne yükseltmeye çalışmışlardır. Görüş ayrılıkları ve farklı gruplaşmalara rağmen temelinde ki felsefesi hiçbir zaman değişmemiştir. Her zaman eşit ve adil bir toplum düzenini savunup, kadının tıpkı erkeklerin yaşadığı sistemdeki gibi, toplumda iyi bir konumda olması gerektiğini tasarlamışlardır. Feminist düşünceseller özellikle, kullanılan dilin yaşam tarzının bir ifadesi olduğunu ve eril dilden kurtulmanın gerekliliğini açık bir şekilde ifade etmişlerdir. Köklü bir değişim için, her zaman dilin yeni bir boyuta ulaşmasının zorunluluğunu anlatılarında göstermişlerdir. Feminist düşünceseller her daim, eşit ve adil bir şekilde paylaşılan bir evreni imgeler ve hedefler.

Bu bağlamda çalışmamıza ikinci bölümde devam edeceğimiz ve bu araştırmanın izleği gereği, kadın yoksunluğunun yol açacağı bir faciayı öngören Amin Maalouf'un *Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl* (2000) eserindeki toplumsal öneme okumasını daha iyi inceleyebilmemiz için elde ettiğimiz örneklerden yola çıkarak, çalışmamıza ışık tutmaya çalışacağız.

İKİNCİ BÖLÜM

AMİN MAALOUF'UN *LE PREMIER SIÈCLE APRÈS BÉATRICE (BÉATRICE'TEN SONRA BİRİNCİ YÜZYIL)*

İlk kez John Stuart Mill tarafından kullanılmış olan karşıt-düşülke (Fr. *distopie*) terimi, Platon'un *Devlet* (tahminen M.Ö. 372)'inin ve Thomas More'un *Ütopya* (1516)'sının zıttı olarak, *kötü bir yer*'i tanımlamak için türetilmiştir. Ali Tilbe'ye göre:

Karşıt-düşülke kavramını düşülkenin karşıtı anlamında kullanmayı yeğliyoruz. Karşıt-düşülsel bir toplum, baskıcı, ölkösel ya da ergin bir toplumdur. Ölkösel bir toplum düzeni ya da yönetim biçimi ortaya koyan bu tasarım, baskıcı bir devlet eşlemi ya da benzer bir başka baskıcı dizge altında betimlenir. Bu tür anlatılarda, küresel yenedünya düzeni karşısında insanlığın umutsuzluğunun en iyi biçimde yansıtıldığı eleştirel bir tutum söz konusu olur. Günümüz bilimsel ve toplumsal önceleme romanları genellikle karşıt-düşülsel içeriklidir (Tilbe, 2012, s. 237).

Bu tanıma göre, karşıt düşülsel yazınlar öngörülebilir en karanlık geleceğin toplum yapısına yansıyan olumsuz sonuçlarını önceleyen kurgulardır. Bu, gerçeğe oldukça yakın karşıt düşülsel teorem, yazarın bilimsel gelişme ve toplumsal yozlaşmaları yakından takip ettiğini gösterirken sanatına müthiş bir duyarlılık katmıştır.

Rimal'de ve diğör Güney ölkelerinde kadınların geleceği ile ilgili araştırmalar yapılmıştı. Giderek azaldıkları için, daha çok sevilecekleri, daha çok övülecekleri sanılırdı. Sadece daha çok göz dikilir olmuşlardı. Gelecek yüzyıllarda bizden kalacak belki de en kötü görüntü, kapatılmış, kuşatılmış, bir kabile malı olarak kanlı kavgalara neden olmuş kadın görüntüsüdür (Maalouf, 2000, s. 133).

Amin Maalouf da bu eserinde karşıt-düşülsel bir toplumu öncelemiş, insanî yozlaşmanın bir sonucu olarak kadını, erkek tutkusu yüzünden yok olmakla karşı karşıya getiren bir dünya bataklığı resmi çizmiştir.

Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl, Amin Maalouf'un feminist önceleme anlatısıdır. Yazdığı diğör türlerden oldukça farklı yazılan bu anlatı, yüzyıllardan

beri tüm toplumların en derin meselesi olan kadın sorununu, gelecek yıllarda insanoğlunun yaşayabileceği faciayı öncelemeye çalışmıştır.

Yüzyıllardan beri Doğu'da varlığını ve tılsımını sürdüren *pislik böceği* (*skarabe*) baklalarından etkilenerak yazılan bu yapıt, Batı'da ileri seviyede gelişen ilaç sektörünün, bahsettiğimiz baklalardan yola çıkarak bir hap elde etmesi üzerine yoğunlaşır. Açgözlü ilaç firmalarının piyasaya sunduğu bu haplar sebebiyle, kız çocukları doğumunun nüfus dağılımında büyük oranda düşüşüyle ve erkek çocuklarının git gide çoğalmasıyla beraber, evreni büyük bir facia bekler.

Béatrice'den Sonra Birinci Yüzyıl, Amin Maalouf'un yapıtları arasında özel bir yeri vardır. Diğerlerinden farklı olarak geleceği öngörmeye çalışan bir eserdir. Günümüzün gerçeklerini ve saplantılarını geleceğe taşımak eğilimindedir. Yüzyıllardır Doğu'da pek ünlü ve doğacak çocuğun erkek olmasını sağladığına inanılan "Skarabe (pislik böceği) Baklaları"ndan esinlenen bir anlatıdır. Yapıtın özü, Batı'nın açgözlü ilaç firmalarının ürettiği ilaçlar yüzünden dünyadaki kız çocuklarının doğumunun gittikçe azaldığı gerçeğidir. Romanda, Kuzey'de tehlikeli boyutlara ulaşan bu ayırımı doğum yönteminden, onun yoksul Güney ülkelerinde de 21.yüzyılın başlarında büyük bir felakete yol açtığından; bunun sonucu olarak da, Güney'den Kuzey'e göçlerden, isyanlardan, iç savaşlardan, kız kaçırmalardan ve öngörülmeven bir kaosdan bahsedilir (Yılmaz, 2007, s. 88-89).

2.1. Romanın Yapısal Özellikleri ve Olay Örgüsü

Béatrice'den Sonra Birinci Yüzyıl'ın anlatısal özelliklerine baktığımızda, alt ulamları belirlemek için önüne getirdiğimiz feminist önceleme nitelemesini bir yana bırakırsak eğer, geleneksel roman anlatısını bizlere sunmaktadır. Olayların tek bir çizgide ilerlemesi, uzamların belirginliği, anlatıdaki kişilerin adları, kişisel özellikleri ve toplumsal konumlarıyla anlatıda yer almaları, anlatıcının kahraman bakış açısı tekniğini kullanması, anlatı zamanının belirli geçmiş zaman ve geçmiş zaman öyküleme kipinde olması bu durumu açık bir biçimde bizlere sunmaktadır. Tahsin Yücel, *Anlatı Yerlemleri* adlı yapıtında bu söylemsel öğeleri şöyle açıklamaktadır:

Kendisini algılayan biri bulunduğu sürece, devingen bir çevrendir dünyamız; bizim algıladığımız ya da tasarladığımız dünyadır, nesnel ve değişmez bir dünya değil; 'belli bir anda, belli birinin

dünyası olmayan dünya yoktur'. Bunun sonucu olarak, dünya konusunda her türlü bilginin en azından üç etkenin işlevi olduğu söylenebilir; dünyanın kendisi (uzam), onu ele alan özne (belli biri) ve her ikisinin de yer aldığı zaman (belli bir an). Bu üç öğeden birinde en ufak bir değişiklik oldu mu, dünya aynı dünya değildir artık. İster bizi çevreleyen gerçek evren söz konusu olsun, ister betimlenmiş ya da düşünmüş öyküsel bir evren, üç öğeden biri için doğru olan öbür ikisi için de doğrudur. Yerlerin evrensel tarihe ya da bireyin özgeçmişine göre her zaman bir tarihselliği olduğundan, uzam içinde her yer değiştirme zamansal yapının yeniden düzenlenmesini gerektirecek, aynı biçimde zaman içinde her yer değiştirme de uzamsal ve bireysel yapıların yeniden düzenlenmesini zorunlu kılacaktır (Yücel, 1993, s. 17).

Çalışmamızın bu bölümünde anlatının kişi, süre, uzam yapılarını inceleyerek romanın yapısal özelliklerine değineceğiz.

Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl 142 sayfalık kısa bir anlatı türünden oluşmaktadır. Alfabetik sıralamayla oluşturulmuş bölümlerden oluşmaktadır. Başkahraman ve anlatıcı aynı kişidir. Bu bağlamda Ali Tilbe'nin *Yeniötesi Yazında Özkurmaca* adlı eserinde detaylı bir şekilde ele aldığı *Kişi Adıllarının Kullanımı ve Öyküsel Düzeyler*'e değinmemiz çalışmamıza aydınlık katacaktır. Tilbe'ye göre;

Kişi adıllarının kullanımı bir yazınsal türden ötekine kimi değişik nitelikler gösterir. Özyaşamöyküsü türünde ben, sen ve o kişi adıları öne çıkar. Ancak en çok anlatıcı öykü kişinin ortak ya da aynı kişi olduğunun açıkça anlaşılmasına olanak sağlayan "ben" adılı daha sıklıkla kullanılır. Genette, bu kullanımı; "kılık değiştirmiş bir yaşam öyküsü", özöyküsel öyküleme olarak adlandırır (Tilbe, 2019, s. 48).

Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl adlı yapıtta anlatıcı ve kahramanın aynı kişi olduğunu romanın akışında açık bir şekilde görmekteyiz.

Bu sayfalara aktardığım olayların tanıklarından sadece biri oldum. Seyirci kalabalığından daha yakın ama onlar kadar aciz. Biliyorum, adımdan söz edildi kitaplarda. Geçmişte bundan gurur da duydum. Ama artık duymuyorum. At arabası doğru limana vardığına göre, öyküdeki hınk deyici at sineği sevinebilirdi artık! Yolculuk bir uçurumun dibinde bitseydi, neyle gururlanmış olacaktı? Benim rolüm de böyle oldu. Aslında gereksiz ve talihsiz bir at cambazı. Neyse ki ne işbirlikçi oldum ne de kandırıldım (Maalouf, 2000, s. 5).

Demek ki, anlatıcı anlatıda kişi olarak yer alır ve belirleyici bir işlev üstlenirse anlatı özöyküseldir (Tilbe, 2019, s. 51).

Bu bağlamda, Profesör G. çalışmamızda önemli bir kişidir ve hikâyenin gidişatını belirlemektedir. Tüm dünyayı yakından ilgilendiren, dünyanın her köşesine yayılmış olan olayın içinde ve olayın aydınlığa kavuşması için elinden gelen tüm çabayı göstermiş olan başkarakter Profesör G. aynı zamanda olayı aktaran yazar-anlatıcı konumundadır. Bu nedenle, Tilbe'nin de ifade ettiği gibi anlatının işlevi *özöyküsel* (fr. *autodiégétique*) anlatıdır. Bu açıklamamıza örnek olarak anlatıcının şu dizelerine de yer vermemiz gerekmektedir:

Hiç serüven peşinde koşmuş değilim, zaman zaman, serüven gelip beni buldu. Bir seçimde bulunabilseydim, çocukluğumdan beri düşkün olduğum ve seksen üçüncü yaşımı doldurduğum bugün de düşkün olmayı sürdürdüğüm tek âleme, böcekler âlemine, o dikkat çekici miniklere, zarif, becerikli ve şaşılacak kadar bilge olan böceklerle yönelirdim. Daha sonraki sayfalarda, böceklerle olan düşkünlüğümünden değil, ama insanlara ilgi duyduğum ender anlardan söz edilecek. Beni duyan da, insandan kaçan bir ayı sanacak. Doğru değil... (Maalouf, 2000, s. 5.

Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl kısa anlatı türünden oluşsa da, uzun bir zaman dilimine yayılan kalabalık bir kadrodan oluşmaktadır. Kahramanın eşi, kızı ve çalışma arkadaşları bu kalabalık kadronun başında gelmektedir. Clarence, Profesör G'nin sevgilisi ve kızının annesidir. Güçlü bir kadın karakter olan Clarence gazetecidir. Olayların dünyaya yayılmasında ve olaylara engel olmaya çalışmasıyla anlatıda yer almaktadır. Clarence'in yanı sıra "Bilgeler Şebekesi" adını verdikleri toplulukta, bilgili gazetecilerden oluşmaktadır. Bu kısa anlatıda daha çok olay örgüsüne yer verilmiştir. Her karakterden ayrı ayrı bahsedilmese de, karakterlerin varlığı açık bir şekilde anlatıda boy göstermektedir. Bu bağlamda, olay örgüsünün akışı içerisinde ortaya çıkan ve yine anlatı boyunca romanın başkişisiyle şu ya da bu düzeyde olay örgüsünü etkileyecek ilişkiler içinde var olan, olumlu ya da olumsuz, roman kişileri anlatıya bir devinim kazandırmıştır. Bunların yanı sıra, olayların akışı içinde beliren ve kendilerine ayrılmış rolleri oynayarak kaybolan oluntusal kişiler bulunmaktadır.

Anlatıda zamanlar açık bir şekilde okuyucuya sunulmamaktadır. Anlatıcı bu noktada zaman kavramını okuyucunun hayal gücüne bırakarak anlaşılmayı

yeğlemiştir. Fakat günümüze göndermeler yaparak anlatı türünü oluşturmuştur. Anlatıcı Profesör G. zamanı açık bir şekilde vermek yerine, Béatrice'ten önce ve Béatrice'ten sonra diyerek hayatını ikiye bölmüştür. Béatrice dünyaya geldikten sonra ise, yine açık bir zaman dilimi kullanmak yerine Béatrice'in doğduğu yüzyıldayız diyerek kızı üzerinden zamanı şekillendirmiştir. Edebiyat tarihine baktığımızda birçok yazarın kendine özgü biçimleri olduğunu görürüz. Bunlardan biri de yapıtının zamanını hiç doğmamış kızının doğumuna eşitleyen, sıra dışı yazar Amin Maalouf'tur. Kitabının başlığı olarak, *Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl* ifadesini kullanması, yalnızca başlık itibarı ile Marcel Proust'un *Kayıp Zamanın İzinde* (2006) serisinin zamansal etkisini zihnimize yaratmaktadır. Maalouf, bu sıra dışı zaman kavramını, kadına verdiği değerle harmanlayarak, tıpkı bir milâtmışçasına, öncesi ve sonrası diyerek ayırmış ve bunu okuyucuya parantez içinde açıklamak istemiştir:

Béatrice'in beşinci yılına kadar (olayları kızımın yaşına göre belirtmem kızılsın, hoşgörülü okuyucularımın anlamakta gecikmeyecekleri nedenlerim var; üstelik Béatrice hemen hemen yüzyıla aynı zamanda doğdu) evet diyordum ki Béatrice'den sonra beşinci yılda, Kuzey ülkeleri, kötülüğün yayılmasına sadece seyirci kaldılar” (Maalouf, 2000, s. 80).

Marcel Proust ise yapıtında zamanı hafıza ile ilişkilendirilmiş ve okurlarını zihnin derinliklerine indirmiştir. Örneğin, romanın kahramanının çocukluk çağında bisküvi eşliğinde içtiği bir fincan çayı, yetişkinliğinde tekrar içmesiyle zihninde anıları arasında yarım saat süren bir yolculuğa çıkması ve sonucunda hatırlaması, bu konuya verebileceğimiz en eşsiz örnek olacaktır. Bu zaman kullanımının yanı sıra anlatıcı bir başka şekilde de zaman ifadelerinde bulunmaktadır:

Gençliğimin yüzyılına, saf coşkularına, bininci yılın yaklaşması karşısındaki korkularına, atoma ve yine atoma ve büyük salgınlara, kutuplar üzerindeki Demokles geçitlerine hep candan bağlandım. O büyük bir yüzyıldı, bana kalırsa en büyüğü, belki de son büyük. Bütün bunalımların ve sorunların yer aldığı yüzyıl; bugün, yaşlılığımın yüzyılında sadece çözümlerden söz ediliyor (Maalouf, 2000, s. 6).

Zamanla ilgili anlatının kalan bölümlerinde de açık bir tarih vermek yerine, okuyucunun zamanı çok iyi bildiğini ve çok hâkim olduğu izlenimi vererek zamanla ilgili bir gizem oluşturmaya çalışmıştır.

O tarihte kırk bir yaşındaydım, o da yirmi dokuzundaydı. Zamanımız yok değildi, yani fizyolojik olarak; ama yine de konu ele alınabilecek durumdaydı (Maalouf, 2000, s. 25).

Anlatıcı, bazı bölümlerde ise yalnızca gün ve ay isimleri vererek yıl konusunda ki gizemi anlatının kalan bölümlerinde de sürdürmeye devam etmiştir.

Ben 31 Ekim’de doğduğum için bu ayın son Pazar günü; kendisi 29 Şubat gibi garip bir günde doğduğu için mart ayının ilk Pazar günü” (s.33) “Geçen Pazar görüşmüş olsaydık, ben de aynı sıkıntıda olduğumu söylerdim. Sadece sezgilerimle bir şeyler yakalamaya çalışmıştım. Ancak geçen Perşembe günü, kafamda inatçı bir düşünceyle uyandım (s. 39).

Yazar, bu anlatıda *artsüremsel öykülemeyi* (fr. *diachronie*) kullanarak, anlatımın kolay ve anlaşılır olmasını güçlendirmiştir. Bu bağlamda Ayşe Kıran ve Zeynel Kıran bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

Artsüremsel Öyküleme, olaylardan sonra yapılan bir öykülemedir. Bu tür öykülemelere çok sık rastlanır. Öyküleme zamanı ile kurmaca zamanı arasında bir zaman aralığı olabilir, anlatıcı, olaylar tümüyle sona erdikten bir ay, bir yıl, yirmi yıl sonra, ya da öleceğini anladığı zaman itiraf olarak öykülemeye başlayabilir. Burada öykü zamanında olaylar başlamış, bitmiş, üzerinden “yıllar” geçmiş, anlatıcı olayları anlatmaya başlamıştır (Kıran, 2011, s.s. 221, 222, 223).

Anlatıcı, geçmişte yaşadığı ve anlatmaya değer bulduğu hikâyesini seneler sonra gün yüzüne çıkararak anlatmaya başlar. Okuyucuyu geçmişe götürür. Bu da anlatının artsüremsel öykülemeden oluştuğunu bizlere göstermektedir.

Her şey Kahire’de başladı. Bundan kırk dört yıl önce, çalışmayla geçen bir şubat haftası sırasında! Gününü, saatini bile not etmişim. Tarihlerle oynayıp durmanın ne yararı var? Üç sıfırlı yıl dolaylarındaydı demek yeterli. “Başladı” mı dedim? Benim için başladı, demek istiyordum, Tarihçiler dramın doğuşunu çok daha eskilere götürüyor. Ama ben, tam tanıklık sınırında duruyorum.

Benim için olay, ona ilk rastladığım zaman doğdu (Maalouf, 2000, s. 8) diyerek geriye dönüş, bir geriye-sapım söz konusudur.

Anlatının bir diğer önemli oluntusunda uzamlardır. Anlatıcı birçok uzamdan bahseder. Uzamların açık bir şekilde incelemesi adına öncelikle uzamın öneminden bahsetmemiz bizlere kolaylık sağlayacaktır.

Bir anlatıda uzamın incelenmesi hem çok önemli hem de çok karmaşık bir sorundur, çünkü uzam, metnin her düzeyinde yer alır. Uzamı oluşturan tüm öğeler karşılıklı bir bağımlılık ilişkisi içerisinde. Anlam da bu ilişkilerden doğar. Bu nedenle, uzamı bir ilişkiler dizgesi olarak tanımlayabiliriz. Bir anlatıyı incelerken, sadece uzamları tanımlamak yetmez, onu oluşturan ve ona anlam veren ilişkileri de araştırmak gerekir” (Kıran, 2011, s. 249).

Kıran’ların bu ifadesinden yola çıkarak anlatımızın uzamlarını incelemeye çalışacağız. Anlatının temel uzantısı Paris’tir fakat olayların ilk başladığı yer Mısır, Kahire’dir. Anlatıda olaylar gerçek uzamlarda olup bitmektedir. Fransa çevreleyen uzam olarak belirlemektedir. Anlatının olay örgüsü neredeyse Paris’te geçmektedir. Ancak çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde de ele alacağımız ve olayların akışına göre birçok ülke isminden bahsedeceğiz. Birçok oluntuda kapalı ve açık uzamların da kullandığını görmekteyiz. Skarabe baklalarının mitolojik açıdan Mısır halkı tarafından yaygın bir inanışla üremeyi simgelemesi ve kahramanımızın içinde olduğu anlatıda bahsedilen ilk uzam şöyle ifade edilmektedir:

Bunu dün gece, Kahire’nin en büyük alanı El-Tahrir Meydanı’nda satın aldım. Bakın, bunlar skarabenin baklaları denilen koca bakla taneleri biçiminde yassı kapsüller. İçlerinde toz var. Reçetesine göre, bunlardan yutan erkek, erkeklik gücü kazanacak ve ayrıca, diriliğinin ödülünü bir erkek çocuk sahibi olmakla alacak (Maalouf, 2000, s. 11).

Profesör G. Parisli bir böcekbilimcidir ve konferanslara katılmaktadır. Mısır’a yolu düşer ve baklalarla burada tanışır. Daha sonra memleketi olan Paris’e, evine geri döner.

Bitki Bahçesi karşısında, Geoffroy-Saint-Hilare Sokağı'nda geniş daireme gelip yerleşmesi için ısrar etmişim” (s. 21) Anlatının birçok bölümünde açık ve kapalı uzamlar kullanılmıştır.

Açık uzamlar: bahçe, park.

Kapalı uzamlar: apartman katı, ev, büro, bina, hastane.

Anlatıda ülkelerden ve şehirlerden bahsedilmektedir. Skarabe baklalarının dünyaya yayılmasıyla Doğu Bölge'sinden çokça bahsedilir. Clarence bir gazeteci olduğu için Dünya'nın birçok yerine haber yakalamak için gider ve anlatıda bunlar uzamlar olarak karşımıza çıkar.

Aslen Beserabyalı olan ailesi Selanik'te, İskenderiye'de, Tanca'da ve Clarence'in olduğu Sete'de yaşamıştı” (s. 23) diyerek Clarence'in doğduğu yer hakkında okuyucuyu bilgilendirmiştir. Anlatıda Clarence'in haber niteliği olan bölgelere gitmesi birçok yerde yer almaktadır.

Clarence uzun süre sabretmek, dövüşmek, tartışmak zorunda kaldı gazetesi onu dışarıdaki ilk büyük görevine, Hindistan'a, orada ateşle yakılan kadınlar hakkında bir röportaj yapmak üzere göndermeye karar verinceye kadar...” (s. 27).

Makao'da, Taipei'de ve Doğu Asya'nın diğer kentlerinde yüzlerce kokulu bitki, yağ, yakı, iksir satıcısı bulabilirsiniz” (s. 30).

Akdeniz çevresindeki on büyük kentin nüfusu ile ilgili bir inceleme gördüm. Bu kentler arasında Kahire, Napoli, Atina ve İstanbul yer alıyordu” (s. 39).

Olayların evrensel boyutlara ulaşması sebebiyle anlatıcı birçok uzam kullanarak, anlatısını güçlendirmiş ve dünyaya hızlı bir şekilde yayılmış olan olayın, Doğu bölgelerinde rağbet görmüş olmasını, anlatının birçok bölümünde ifade etmiştir.

İncelememizde anlatının olay örgüsünü daha anlaşılır bir şekilde incelememiz açısından, skarabe baklalarının günümüz Mısır'ında manevi olarak yüklendiği anlamıyla bilmemiz çalışmamızın anlaşılması açısından bizlere ışık tutacaktır. Antik Mısır'da kutsal sayılan skarabe böcekleri, günümüze kadar

tılsımını korumuştur. Eski Mısır’da, üreme, erkeklerin üstün gücü, ölümsüzlük ve bilgi gibi kavramları niteleyen bu böcekler bugünkü Mısır sınırlarında hala bu tanımla yer almaktadır. Bu böceklerin dışarıdan bir güç ile öldürülmediği sürece yaklaşık olarak dört bin yıl boyunca yaşadığı bilinmektedir. Oldukça uzun geçmişe sahip olan bu böcekler tılsımını hala korumaktadırlar.

Anlatıcı skarabe baklalarını şu şekilde tanımlamaktadır:

Firavunlar zamanında, skarabeye kutsal bir nitelik verildiğini söylemekle, kimseye yeni bir şey öğretmeyeceğim. Özellikle “kutsal skarabe” diye bilineni ya da Scarabeus sacer böyleydi. Ne var ki bu böceğin her türü, bu niteliğe sahipti. Onun sihirli olduğuna, yaşamın büyük sırlarını bildiğine inanılırdı (s. 8).

Bunun yanı sıra anlatıcının Mısırlılar hakkında ve skarabelerle ilgili şu ifadeleri de bizlere sunmaktadır:

Bir kınkanatlılar uzmanı için, II. Ramses’in, tezek yiyici bir böceği taptığını öğrenmenin ne demek olduğunu bir düşünün! Skarabeye tapmak Mısır sınırlarını aşmış, Yunanistan’a, Fenike’ye, Mezopotamya’ya kadar yayılmıştı. Romalı lejyonerler kılıçlarının kabzasına bir skarabe resmi kazıtmayı adet edinmişlerdi. Etrüsklerde, ametist gibi ince mücevherler, skarabe biçiminde işlenmekteydi.” (s. 9). “Eski Mısırlıların bizden dört bin yıl önce yaşamış da olsalar, asla ilkel bir kavim olmadıklarını belirtmemeye gerek yok. Büyük piramiti yapmışlardı ve şayet sığırın tezeğini yoğurmakla uğraşan bir böceğin üzerine hayranlıkla eğilmişlerse, buna ancak saygı duymamız gerek (s. 10).

Bu bağlamda, Amin Maalouf’un skarabe baklalarını anlatısında kullanması tesadüf değil, araştırılmış ve gelecekte ataerkil topluma ayak uydurmak isteyen kadınların, eşlerini mutlu etmek için bu yönteme başvurmasını öncelmesi bir olasılık olmaktan çıkmıştır. Anlatının dayandığı bu konu, antik Mısır döneminden beri günümüze kadar ulaşmış skarabe baklalarının, Doğu ülkelerinde yaşayan insanların düşüncelerinde ne denli önemli bir konuma getirdiği vurgulanmıştır. Anlatımızın olay örgüsünü kısaca şöyle özetleyebiliriz.

Bu anlatı, Fransız bir bilim insanının anlattığı, inişli ve çıkışlı bir yaşam öyküsüne yer verir. Romanın anlatıcısı ve aynı zamanda başkişisi olan,

kendisinden yalnızca Profesör G. diye bahseden bu anlatıcı, tam 44 sene önce keşfettiği *skarabe baklalarının* onun ve tüm dünyanın hayatını değiştirmiştir. Bir böcek bilimci olan Profesör G. Paris'te yaşamını sürdürmektedir. Alanında çok başarılı olan böcek bilimci anlatıcı, kınkanatlılar konusunda Mısır'da araştırma yaparken *skarabe baklalarıyla* tanışır. Amin Maalouf, *Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl* romanında yapılmış araştırmalarda, çoğunlukla doğu coğrafyasını kullanmış ve kadın adlı problemin çözümlerini aramıştır. Romanın ikincil karakteri, Clarence, kendini kanıtlamaya çalışan bir gazetecidir. Romanın başkarakteriyile yapacağı, kınkanatlılar ile ilgili bir röportaj sayesinde tanışmış ve ona aşık olmuştur. İlişkileri süresince Clarence'e meslekî ve manevî anlamda yardımcı olan yazar-anlatıcı, problemlerin üzerine hırslı bir gazeteci ile gitmeyi tercih etmiş ve başarılı bir üslup benimsemiştir. Neredeyse tüm yapıtlarında dünyanın batı dediğimiz tarafından çok, doğuyu ve problemlerini ele alan ve bunu yaparken batıyı da eleştirmeyi unutmayan yazar, bu romanında uzam olarak Mısır, Rusya, Brezilya, Afrika, Yeni Gine ve Hindistan'ı kullanır. Nitelikli roman içi araştırmaların yapıldığı yerler ise Hindistan'ın birkaç şehri ve Filistin topraklarındaki Rimal'dir. Romanda adı geçen ilk araştırma, Hindistan'da kocaları ölünce, onlarla birlikte diri diri yakılan kadınlar hakkındadır. Romanın başında, Mısır'da bahsi geçen skarabe baklalarının Hindistan'da başka isimlerle satışının yapıldığını tesadüfen gören Clarence, gazetenin kendisine verdiği süreyi, işini riske atacağını bile bile aşmış ve bu konuyu araştırmaya başlamıştır. Dünyanın dört bir yanına yayılan baklalarla ilgili haberleri alabilmek için devamlı haber kovalamaktadır. Duyumlara göre, skarabe baklaları ilaç firmaları tarafından bir doğum kontrol aracı olarak piyasaya sürülmüştür. Skarabe baklalarından üretilen ilaçlar gebe kalmak isteyen kadınlar tarafından kullanılmaya başlanır. Birçok kadın ataerkil topluma ayak uydurmak ve eşlerini mutlu etmek için kıyasıya bir rekabetin içine girer. Dünyada skarabe baklalarıyla ilgili çoktan söylentiler yayılmaya başlamıştır. Bundan sonraki süreçte Profesör G ve Clarence hayatlarının seyrini değiştirerek, toplumun nabzını tutmaya başlarlar. Aynı zamanda yakın dostlarının da yardımlarıyla “*Bilgeler Şebesi*” adında bir topluluk kurup, araştırmalarına devam ederler. Yaptıkları araştırmalarda nüfus dağılımında

ciddi bir orantısızlık olduğunu çok kısa sürede anlarlar. Kız çocuk doğum oranı ciddi düşüş yaşamakta, erkek çocuklarının doğum oranında büyük bir artış oluşmaya başlamıştır. Dünyada kadın nüfusunun yok olmasıyla karşı karşıya kalındığına yakından şahitlik ederler. Profesör G. kız çocuğuna sahip olmayı çok istemektedir ve çift bir zaman sonra bir kız çocuğuna sahip olurlar. Profesör kızının adını Béatrice takar. Anlatıcı, kendisine çok iyi gelen bu kız çocuğunun dünyayı da iyileştireceğini düşünür ve hayatını ikiye ayırır. Béatrice'den önce ve Béatrice'den sonra. Béatrice, Profesörün tek yaşama sebebi olur. Dünyadaki tüm karışıklığa ve kız çocuk düşmanlığına rağmen Profesör kızını cinsiyet farkı gözetmeden sever ve dizelerinde her zaman büyük bir sevgiden, Béatrice hayranlığından bahseder. Amin Maalouf romanında kadın-erkek eşitsizliğinin hem kadın hem de erkek üzerindeki etkilerini araştırmış ve bu araştırmalar sonucu korkunç savlara ulaşmıştır. Bu savlardan biri de hiç şüphesiz kadın doğumlarını planlayarak azalmalarını sağlamak ve kadına azlığından ötürü eşsizlik katma düşüncesinin biyolojik ve psikolojik olarak olanaksızlığıdır. Maalouf'un bu kısa anlatısı, çağın sorunu olan kadın düşmanlığı ve cinsiyet eşitsizliği konuları üzerinden kaleme alınmış, bu düşmanlığın sonucunda dünya da oluşabilecek büyük bir faciayı öncelemeğe çalışarak okurlara sunmuştur.

2.2.Romanın Dilsel ve Göndermesel İçeriği

Çalışmamızın bu bölümünde anlatımızın dilsel ve göndermesel içeriklerini incelemeye çalışacağız. Amin Maalouf'un *Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl* adlı roman anlatısının yalın ve çizgiselliğine karşın, anlatının dili bizlere renkli öğeler sunmaktadır. Hızlı akan zaman dilimleri ve geleceğe yönelik kurgusal öğelerle bezenmiş bir dil yapısını okuyucuya sunmaktadır. Dilin yalın kullanılmış hali, okuyucunun olayları anlamasını kolaylaştırmaktadır. Kısa betimlemelerle etkileyici bir dil kullanan yazar, tümceler okuyucuya kısa ve belli bir ezgisellik sunmaktadır. Seçilen kelimeler Fransızcanın gündelik konuşma diline uygun olmakla birlikte, özellikle karşılıklı konuşmalarda kişilerin toplumsal statüsü, meslekleri ve karakterleri açık bir dille ifade edilmiştir. Béatrice'den Sonra Birinci Yüzyıl her ne kadar önceleme romanı olsa da, yeni kavramlar içermemektedir ve buna karşın okuyucu satırların birçok yerinde günümüze ve

geleceğe gönderme yapıldığını hissetmektedir. Örneğin cinsiyet eşitsizliği, küresel duyarsızlık, erkek çocuklarının yüksek doğum oranları ve ataerkil toplum düzeni gibi kavramların ağırlıkta olduğunu görmekteyiz. Karşılıklı konuşmalar uzun ve karmaşık olmamakla birlikte, anlatının en önemli özelliği olan özöyküsel anlatım türü ustaca ele alınmıştır. Yazar özöyküsel anlatıya karşılıklı konuşmaların birçok yerinde yer vermiş ve bunları da oldukça yalın bir dille aktarmayı yeğlemiştir.

Kahramanların kendi kendilerine ya da karşılıklı konuşmaları, kahramanın oluşturucu bir ögesi olarak anlatının gereklerine uyar. Kişinin dili, tanımlamada ayrıcalıklı bir işleve sahiptir. Biçem, özenli ya da özensiz bir halk dili olabilir. Kahramanların konuşmuş olmak için konuştukları da olur. Dil düzeyi, okura kahramanın toplumsal sınıfı, kültürü, ruhsal durumu gibi başka özellikleri konusunda da bilgi verir. Kısacası kahraman, kullandığı dille de tanınabilir (Kıran, 2011, s. 200).

Anlatının tonuna gelecek olursak, Romanın Yapısal Özellikleri adlı başlıkta incelemiş olduğumuz zaman bölümünde de bahsettiğimiz üzere, anlatıcı kızı Béatrice üzerinden zamanı şekillendirdiği için anlatıda daima bir gizem söz konusudur. Bu da okuyucuda merak uyandırıp, anlatıya bağımlı kılmaktadır. Özellikle Béatrice'ten çok tutkulu ve büyük bir sevgiyle bahseden anlatıcı, bu noktada oldukça coşumcu bir tona ulaşmaktadır. Anlatının birçok bölümünde Béatrice sevgisine rastlamaktayız.

Diğer erkekler bu konuda bana benzerler mi bilmiyorum ama delikanlılık çağımdan beri her zaman, kollarımda benden olan bir kız çocuğu taşımak istemişimdir. Bu olmadığı takdirde, erkekliğimin eksik kalacağı duygusu içinde oldum her zaman. Bu kızı hep düşledim, sesini, biçimini düşledim ve adını Béatrice koydum. Neden Béatrice? Bir nedeni olmalı ama ne denli zorlansam, bu isimle ilgili bir anı, bir kök bulamıyorum. Orada öyle, açmış bir tomurcuk gibi duruyor (Maalouf, 2000, s. 25).

Aynı biçimde, olayların küresel boyuta ulaşması ve cinsiyet eşitsizliği ve kadın ölümleri hakkında verilen satırlarda anlatıcı, trajik tonlara yer vermiştir.

Gazeteler, zaman zaman, bazı tuhaf olaylardan söz etmişlerdi. Çin'de, seksenli yıllardan itibaren, bazı illerde kızıdan çok erkek doğduğunu saptamışlardı; bir uzmanın anlattığına göre, devlet tek bir çocuğa izin verdiğinden, gerekli fazlalığa sahip olmadan

doğmak gibi bir münasebetsizlik etmiş ilk bebekler aileleri tarafından yok ediliyordu. Bu yolla milyonlarca bebek katledildi. Dünya sadece kırk sekiz saat bu işe üzüldü, sonra her şey evrensel unutkanlık değirmeninde öğütülüp gitti (s. 24).

Béatrice'den Sonra Birinci Yüzyıl, göndermesel bakımdan iki öge üzerine kurulmuş bir romandır. İlki evrensel bir facia olan kadın-erkek eşitsizliği, ikincisi ise küresel eşitsizliğe vurgu ve küresel duyarsızlıktır.

Kamuoyunu uyuyan kocaman bir insan varsaymalı. Ara sıra sarsılarak uyandığında ona bir düşünce fısıldamaya çalışmalı, ama en basit en belirgin düşünceyi! Çünkü kamuoyu gerinir, arkasını döner, esner ve tekrar uykuya dalar ve onu ne tutabilir ne uyandırabilirsin. O zaman, yatağı sarsılsın diye, beklemeye başlarsın. (s. 70).

Böyle bir yoruma yer vererek, kamuoyunun vurdumduymazlığına yergici bir tavır takınmıştır. Ayrıca dinsel metin ve rivayetlerdeki eril üstünlüğe bir reddiye sayılabilecek şu satırları görmemiz mümkündür:

“İlk günahı işleyen kadını bütün felaketlerin nedeni olarak gösteren ve kadının suçluluğu ve aptallığı olmasaydı dünya hâlâ cennetti diyen onlar değil mi? Kadının, erkeğin kaburgasından çıktığını ve mantiken, Tanrı'nın yaratıklar için hem ana hem baba olması gerekirken sadece baba olduğunu söyleyen onlar değil mi?” (s. 38).

Tabiatın dışı cinsinin her canlı topluluğunda değerli bir konumda bulunmasının güdusel bir gereklilik olduğu görülür. Bu, ekosistemin sürdürülebilirliği için kaçınılmaz bir gerekliliktir. İlkel diyebileceğimiz hayvanlar âleminde bile erkek cinsinin dışı cinse hiçbir üstünlüğü bulunmazken, insan ırkında önüne geçilemeyen bu cinsiyet ayrımını kitabına konu eden Amin Maalouf, okurlarına -yazarın deyişiyle- *yarı kıyametsel bir başlıkla* uyarıda bulunur ve hala geç kalınmadığını haber verir:

Güney ve Doğu Avrupa'daki doğum istatistikleri açıklandığında, sorumluları ve kamuoyunun şaşkınlığını anlamak bugün daha kolay olmuştur. Bu sayısal anılar üzerinde daha fazla durmak istemiyorum. Kitaplarda kolayca bulunabilirler. Bu verilerle ilgilenenlere, yedinci yılda Brüksel'deki Avrupa makamları tarafından yayımlanan ve yarı şiirsel, yarı kıyametsel bir başlık taşıyan bir broşürü salık veririm: “...ve her yer ıssız. Neyse ki her yer ıssız değil. Ama daha hâlâ ne ağır bir diyet ödemekteyiz!” (s. 83).

Zamanın başlangıcından beri eşitsizlik, hem doğal hem de insanî nedenlerle var olmuştur. Aydınlanma Çağı düşünürlerinden Jean Jacques Rousseau, bu konunun ilk ve en fazla iz bırakan savını *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı* (1990) eserinde iki kategoriye ayırır.

Rousseau'ya göre insanlar arasında var olan 2 tür eşitsizlik söz konusuydu. Birincisi, doğuştan gelen yaş, sağlık, beden gücü, zekâ ve ruh nitelikleri arasındaki farklılıklar. Diğeri ise siyasetin doğurduğu eşitsizliktir. Eşitsizliğin ortaya çıkışında, doğal durumdan uygar topluma geçişte kaybedilen bazı değerlerden bahseder. Bu değerler; acıma duygusu ve merhamettir. Uygarlığın öne sürdüğü akıl yürütmenin, bu değerleri yok ettiğini vurgular (Akyüz, 1990).

Eşitsizlik, görüldüğü üzere ve örneklerini çoğaltabileceğimiz şekilde yüzyıllardır tartışma konusu olmuştur. Bu eserde ise Amin Maalouf, kadın-erkek eşitsizliği temasını, ustalıkla dünyanın iki yarım küresi arasına taşımış ve medyanın ikiyüzlülüğünü, bu eşitsizliği vurgulamak için kullanmıştır.

Gelişmiş dünyanın iki kanadı arasındaki buluşların, değerlerin, kurumların, konuşma dilinin, benzer yaşam biçiminin benzerliği, dünyayı bölen ve onca sarsıntıya neden olan "yatay çatlağı", o baş döndürücü uçurumu ortaya çıkartmıştı. Bir yanda, tüm zenginlikler, tüm özgürlükler, tüm umutlar... Öte yanda çıkmazlar labirenti: durgunluk, şiddet, öfke, fırtına, kaosun bulaşıcı oluşu ve Kuzey cennetine kaçış ile selamete ulaşma! (Maalouf, 2000, s. 68).

Tüm dünyaca Kuzeyin, refah seviyesi yüksek bir cennet olduğu bilinmekte ve güney ise çoğu argümânda, tabiri caizse "*bataklık*" olarak nitelendirilmektedir. Güneyin bataklık, *cehennem* gibi adlarla anılmasının yegâne sebebi ise cennet(!) Kuzeyin emperyalizmidir. Amin Maalouf;

Ayaklanmaları, cinayetleri, adam kaçırmaları, yağmaları anımsatmakta yarar yok; sadece şunu söylemek istiyorum ki bu evrensel gerçek, artık pek çok kişinin kafasına yerleşmiş bulunuyor. Pek çok kişi, "maddenin" yol açtığı yıkımın farkındaydı, kanıtlayıcı rakamlar her zamankinden çok yok edilse de... Kuzey'de "kurtarma"dan söz edildiğinde, önce kastedilen Kuzey'in kurtarılmasıydı (s. 85) diyerek, Güneydeki sorunlarla mücadele etmeyi görev edinen Kuzey'in amacının, güneye müdahaleden önce kendi rahat koltuğunun sallanmasını önlemek olduğunu öne sürmüştür. Bir başka paragrafta ise iki koca enlem arasındaki eşitsizliği en dramatik biçimde ele alan yazar, ekvator çizgisine "*yatay çatlak*" diyerek dünyanın coğrafi açıdan değil,

toplumsal açıdan ikiye yarılmış durumda olduğundan dert
yanmaktadır:

Amin Maalouf'un bu yalın ve didaktik yazın evrenindeki eleştirel tutumu,
onu Fransız Edebiyat Tarihi'nin yadsınamaz yapı taşlarından biri yapmaktadır.

2.3. Romanın Toplumsal Önceleme İzlekleri

Çalışmamızın birçok yerinde bahsettiğimiz önceleme romanının alt
ulamları arasında, *feminist öncelemeyi* örnek göstermiştik. Bu bağlamda
Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl, adlı anlatıyı feminist önceleme izleklerine göre
çözümlememiz, çalışmamızın aydınlığı açısından bizlere yarar sağlayacaktır.

Cinsiyet eşitsizliği, yalnızca biyolojik farklılıklarla ifade edilemeyecek
kadar büyük çapta bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. 1979'da kabul edilen
ve hukuken bağlayıcılığı bulunan, *Kadına Yönelik Her Türü Ayrımcılığın
Önlenmesi Sözleşmesini (CEDAW)*, 185 BM üyesi ülkenin sorunsuz imzalamasına
karşın, kadına yönelik şiddet, kadın sünnetleri, tecavüzler, psikolojik ve ekonomik
şiddet günümüzde kadınlara karşı hala uygulanmakta ve cezaları caydırıcı
nitelikte olmamakla beraber, hükümetlerce anayasal bir önlemin alınması da söz
konusu değildir. Dünyaya gelen her insanın, biyolojik farklılıklarına
bakılmaksızın aynı haklara sahip olması gereklidir. Yaşama hakkı, sağlıktan
ücretsiz faydalanma, kadın ve erkeğin eşit düzeyde eğitim görmesi, düşünce
özgürlüğünün açık bir şekilde beyan edilmesi, dinsel fikirlerde toplumların
hoşgörülü olması, ekonomik boyutlarda insanların eşit olması gibi temel
konularda her bireyin sorgusuzca sahip olması gereken temel haklardır.
Günümüzde hala çocukları evlendirme, bebek ve yetişkin tecavüzleri, bilinçsiz
ebeveynler tarafından okuldan zorla alınma, bekâret kontrolü gibi sağlıksız
davranış biçimleri, haksızlığa veya şiddete uğramış bireylerin belki de hayatlarını
sonlandırmasıyla bitebiliyor. Şeriatla yönetilen ülkelerde, kadınların yalnızca
kocalarına sadık kalmaları, onları asla aldatmamaları, eğer aldatırlarsa bir
başkasıyla girdiği cinsel ilişkiden haz alamaması için sünnet edilmeleri suçu,
gerek yerel gerekse küresel çapta ses getirdi fakat hiçbir önlem alınmadı. Maalouf
anlatısına şu sözlerle başlamaktadır:

Bu sayfalara aktardığım olayların tanıklarından sadece biri oldum. Seyirci kalabalığından daha yakın ama onlar kadar aciz. Biliyorum, adımdan söz edildi kitaplarda. Geçmişte bundan gurur da duydum. Ama artık duymuyorum. At arabası doğru limana vardığına göre, öyküdeki hınk deyici at sineği sevinebilirdi artık! Yolculuk bir uçurumun dibinde bitseydi, neyle gururlanmış olacaktı? Benim rolüm de böyle oldu. Aslında gereksiz ve talihsiz bir at cambazı. Neyse ki ne işbirlikçi oldum ne de kandırıldım (s. 5).

Anlatıda zaman bulanıklığı olmasına rağmen önceleme izleklerini anlatının birçok yerinde kullanan yazar, gizemini hem koruyup hem de günümüze ve geleceğe göndermeler yaparak, kalemini ustaca kullanmıştır. Anlatı şu şekilde başlamaktadır.

Oysa bininci yüzyılın sonu muhteşemdi. Soylu, bulaşıcı, yok edici, Mesihçi bir sarhoşluk. Hepimiz, Tanrı'nın lütfunun yavaş yavaş bütün dünyaya yayılacağına, bütün ulusların barış, özgürlük, bereket içinde yaşayacağına inanıyorduk. Bundan böyle tarih, generaller, ideologlar, despotlar tarafından değil, yıldızbilimciler ve biyoloji uzmanları tarafından yazılmış olacaktı. Ben de uzun süre bu umudu besledim. Böylesi manevi ve teknik ilerlemelerin ters tepeceğini, önce karşılıklı ilişki yolunun kapanacağını, pek çok duvarın örülebileceğini ve bütün bunların fazlasıyla var olan ama hiç akla gelmemiş bir kötülük yüzünden olacağını söyleselerdi, kuşağımın pek çok insanı gibi ben de omuz silkip geçerdim (s. 6-7).

Anlatıcı Mısır'daki ilk konferansından El-Tahrir meydanında gezinirken skarabe baklarına denk gelir ve orada satıcıların konuşmalarını dikkatle dinlemeye başlar.

Hele bir tanesi vardı ki, büyü sözleri gibi tekrar edilip duruyordu: “Adın devam etsin ve bir oğlun olsun!”(s. 11) “Bunu dün gece, Kahire'nin en büyük alanı El-Tahrir Meydanı'nda satın aldım. Bakın, bunlar skarabenin bakları denilen koca bakla taneleri biçiminde yassı kapsüller. İçlerinde toz var. Reçetesine göre, bunlardan yutan erkek, erkeklik gücü kazanacak ve ayrıca, diriliğinin ödülünü bir erkek çocuk sahibi olmakla alacak. Adın devam etsin ve bir oğlun olsun (s. 11).

Anlatının bundan sonraki bölümünde, anlatıcı böcekbilimiyle ilgilendiği için bu baklardan edinir fakat hiç önem vermez ve bunun gerçek olamayacak kadar komik bir şaka olduğunu düşünür. Şu sözlerle anlatısına devam eder:

Daha sonra olanlarla ilgisi olmasaydı, benim için hiç de hoş olmayan bu olayı belki de anlatmazdım. Gerçekten de, Christensen bu kapsüllerden söz ettiğinde, o kadar eğlenceli bulmuştum ki, kendi kendime, Paris'e dönüşümde olayı öğrencilerime anlatmaya söz vermiştim. Tam akademik bir şaka denilebilirdi. İşin önemli yönü bu değil aslında, "skarabe baklaları" birkaç saat içinde Museum'u dolaşır, gülen bir sürü adamın arasından daha ilgi ile bakan birine rastlayabilirdi. Bu da belki, gizi zamanında çözümlenmeye ve dramı önlemeye yaramış olurdu... Bunu yapacak yerde, eve döner dönmez, uğursuz nesneyi, aptallığının bir kanıtı olarak ve bir daha görmemek umuduyla bir çekmecenin dibine atıverdim (s. 13).

Daha sonra hayatının aşkı olan Clarence ile bir konferansta röportaj için tanışır ve Clarence'e âşık olur. Bundan sonra ki bölümlerde ise hikâyesinin geri kalanı başlar. Clarence, Profesörün çekmeceye koyduğu kutuyu bulur ve sorgulamaya başlar.

— Bu tuhaf "baklalar"dan söz edildiğini duymuştum. Ama ilk kez görüyorum. Geçen yaz, Faslı bir arkadaşım getirmek istedi, ilgi duymış görünmekten utandım. Büyücü lapası gibi bir şey sanıyordum ama temiz yapılmış. Bunu, bir veliht edinmek için satın almadığından emin misin? Bakışlarından, erkek cinsine karşı kedilerinkine benzer bir kuşku sezinledim. Sağ elimi kaldırdım, yeminimi gülüşü ile onaylamış bulundu. Danimarkalı bilim adamı, erkeklerin bu hapları almakta tereddüt ettiklerini oysa kadınların hapları açıp, erkekler fark etmeden çorbalarına döktüklerini söyledi (s. 22).

Maalouf, hem kendi yetişip büyüdüğü ataerkil coğrafyaya, hem de toplumunda olan kadın düşmanlığına bu satırlarda dokunarak, anlatısına devam etmiştir. Akdeniz coğrafyasında kadınların birbirlerine olan düşmanlığında da söz ederek, kadınların da bu oyunda birer rolü olduğunu savunmuştur.

Anlatının bir sonraki bölümünde ise anlatıcı karşıt-düşülkesel bir varsayımdan bahsederek, cinsiyet eşitsizliği üzerine eleştiride bulunmuştur. Buna şu şekilde yer vermiştir.

Şayet gelecekte, erkekler ile kadınlar çocuklarının cinsiyetini tayin edebilirlerse, bazı uluslar sadece erkekleri seçer. Böylece üremez olurlar, kaybolup giderler. Bugün erkeğe tapınma sosyal bir kusur, o zaman toplu bir intihar olur. Bilimin ilerleyişi ve zihniyetlerin durağanlığı göz önünde tutulursa, böyle bir varsayım yakın bir

gelecekte gerçekleşmiş olacaktır. Kahire'deki skarabaya bakılacak olursa, şimdiden gerçekleşmiştir diyebiliriz (s. 24).

Anlatıcı, yalnızca erkeklerin dünyaya geldiğini varsayım yaparak, dünyanın sürükleneceği bataklığı ve bunun sonucunda toplumların yok olabileceğini imgeleyerek, öncesine özellikle bu satırlarda başlamıştır. Anlatıcı öngörüler yaparken aynı zamanda tarihten örnekler vererek, bu öncemelerini geçmişle bağ kurarak, gelecekte de yaşanabilir olma ihtimali üzerinden devam ettirmiştir.

Gazeteler, zaman zaman, bazı tuhaf olaylardan söz etmişlerdi. Çin'de, seksenli yıllardan itibaren, bazı illerde kızdan çok erkek doğduğunu saptamışlardı; bir uzmanın anlattığına göre, devlet tek bir çocuğa izin verdiğinden, gerekli fazlalığa sahip olmadan doğmak gibi bir münasebetsizlik etmiş ilk bebekler aileleri tarafından yok ediliyordu. Bu yolla milyonlarca bebek katledildi. Dünya sadece kırk sekiz saat bu işe üzüldü, sonra her şey evrensel unutkanlık değirmeninde öğütülüp gitti. Clarence'ı suçlamaya niyetim yok. "Kadın düşmanı ulusların kendi kendilerini yok etmeleri" ile alay etmiş olmasının hatalı olduğunu biliyorum ama o zamanki düşünce tarzını unutmamak gerekir. Bu bir an için her şeye heyecan gösterilen ve sürekli olarak hiçbir şeye kaygı duyulmayan bir çağdı. Bir gün, falan Afrika başkenti, salgın nedeniyle yok olacak diye bağırılıyordu (s. 24-25).

İfadelerine yer vererek hem geçmişi eleştirilmiş hem de küresel duyarsızlığa vurgu yapmıştır. Aynı zamanda geçmiş ve geleceğin yanı sıra yaşadıkları toplumda da kadın olaylarına yer vererek günümüzü de eleştirmiştir.

Clarence uzun süre sabretmek, dövüşmek, tartışmak zorunda kaldı gazetesi onu dışarıdaki ilk büyük görevine, Hindistan'a, orada ateşte yakılan kadınlar hakkında bir röportaj yapmak üzere göndermeye karar verinceye kadar... Sadece acımasız bir geleneğe göre, ölen kocaları ile birlikte yakılan kadınlar hakkında değil, henüz devam eden yeni bir uygulamaya göre koca ailesinin miras hesapları yüzünden yakılan kadınlar hakkında da... (s. 27).

Tüm dünyada yaygınlaşmaya başlayan baklalar herkes tarafından bilinse de yüksek sesle kimse dile getirmemektedir. Bir şekilde basına sızmasını engellemeye çalışan insanlar Clarence'in gazeteci olduğunu öğrenince, onu hastaneden dışarı çıkarmaya çalışmışlardır. Tıp dünyası tarafından da normal bir durum gibi karşılanan zihniyete eleştirel tutum sergileyen Maalouf, yine küresel duyarsızlığa vurgu yaparak hikâyesine devam etmektedir.

Clarence hikâyesinin bu noktasına geldiği vakit, kendisini dinleyen heyetten farklı görüşler ortaya çıkmıştı. Üçte biri, hafifçe gırtlığını temizleyip öksüren takımdandı, üçte ikisi de heyecanlanıp deliren takımdan!

Yufka yürekli bir meslektaşı, "Manşet hazır!" diye seslenmişti Clarence'a: "Bombaylı bir hastabakıcının itirafları: Yalnızca pipililer doğuyor (s. 30).

Gazetede beklediği ilgiyi göremeyen Clarence, umutsuzlukla, dünyada yaşanan bu garip olaylara mâkul bir cevap aramaya başlar. Bunu gazeteciyle girilen ufak çaplı tartışmalarla sağlayan yazar-anlatıcı, cevabın çok da uzakta olmadığını kanıtlamaya çalışır.

Bir grup Hintli doktor herkesin bildiği ama kimsenin yok etmeye çalışmadığı çirkin bir uygulamanın yaygınlaşmasından söz etmekteydi: "Binlerce hamile kadın, doğacak çocuğun cinsiyeti hakkında erken bilgi almakta ve kız olup olmadığını sormaktadır. Bazı hastahaneler yalnız erkek çocuk doğurtmakla övünmektedir." Batsın şu skarabeler! Benim aklımda kalan, bu yolculuktan bir sürü bilgi ve sezgi ile döndüğün ve hepsi doğru çıktığı halde meslektaşlarının ciddiye almadıklarıydı. Hem Hindistan'da, hem başka ülkelerde ciddi araştırmalar gerektiren kaygı verici önemli olaylarla karşı karşıyayız. "Bakla" öykülerinden bin kez daha önemli değil mi? (s. 37).

Amin Maalouf romanında kadın-erkek eşitsizliğinin hem kadın hem de erkek üzerindeki etkilerini araştırmış ve bu araştırmalar sonucu korkunç savlara ulaşmıştır. Bu savlardan biri de hiç şüphesiz kadın doğumlarını planlayarak azalmalarını sağlamak ve kadına azlığından ötürü eşsizlik katma düşüncesinin biyolojik ve psikolojik olarak olanaksızlığıdır. Feminist dalgalar adlı başlıklarda bahsettiğimiz, kadınların kürtaj hakkına, feminist hareketler sonucunda elde ettiği savına ulaşmıştık. Maalouf, kadınların en doğal hakkı olan kürtajı da ağır bir dille eleştirmiş, kürtaj konusunda toplumların kadınlara nasıl söz hakkı tanınmadığı üzerine de çalışmasını sürdürmüştür. Kürtaj durumunu şu şekilde ifade etmektedir:

Bazı sözcükler, söylendiği anda, bir bardak sıcak süte bir damla limon sıkılmış gibi olur. Süt anında kesilir. Sen bir kere "kürtaj" demiş ol, insanlar şahlanıyor, bir takım yönere sapıyor. Sen istediğin kadar ayrıntılardan söz et, seni dinlemiyorlar bile, cepheni acele seçmek zorundasın. Kimileri seni "yobaz"dan yana, kimileri de "karın deşen"den yana görüyor. (s. 38).

Maalouf bu ifadeleriyle, gününün kadın sorunlarını, kadınların kendi bedeniyle ilgili kararlarını verememesini ve ciddi boyutlarda toplum baskısını, psikolojik şiddeti sert bir şekilde eleştirmiştir. Ataerkil toplumların, olumsuz gelişen her sebebi ve sonucu kadınlara bağlamasını ve kadının devamlı görünmeyen sebeplerden dahi kendini suçlu hissetmesi hem kadın gücünü bastırılmış hem de ciddi boyutlarda psikolojik şiddet yaşamasına sebep olmuştur. Kürtaj sorunu, hala kadınların bedenleri üzerinden devam etmekte ve hakkında söz söyleme hakkını kendinde bulabilen toplumlarda da varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Çalışmamızın birçok yerinde değindiğimiz gibi, Maalouf yalnızca geleceği değil geçmişi ve günümüzü de anlatarak, eleştirilerine devam etmiştir.

Akdeniz çevresindeki on büyük kentin nüfusu ile ilgili bir inceleme gördüm. Bu kentler arasında Kahire, Napoli, Atina ve İstanbul da yer alıyordu. Burada da, adama alfabetini unutturacak sayılar ama aynı zamanda uzun yorumlar vardı. Yazarlar açıkça, her yerde "erkek" nüfusun arttığını ve "kızların" doğumunda anlamlı bir eksilme görüldüğünü belirtiyorlardı. Genelde, yüz kız çocuğuna karşılık yüz elli erkek çocuk doğmaktadır; araştırmalar, yüz on iki veya yüz on dokuz oğlana karşılık (kentten kente değişen biçimde) yüz kız doğduğunu göstermektedir. Bu bir bilgisizin gözünde pek bir şey ifade etmese de, yazarlara göre, bu denli bir fark daha önce görülmuş değildir (s. 40).

Romanın devamında ise hükümetin de desteği ile güneyde doğmuş kız çocuklarını kuzeye nakletmeyi sağlayan Ukrayna kökenli bir *Vitsiya Operasyonu* (s. 78) başlatılır. Yazar bu operasyonun kadın sorununa gerçekten bir çözüm olabileceğini gösterir. Bu operasyonla kız çocuklarını oldukları yerden başka yere taşımayı amaçlar.

Vitsiya hiç de, bugün gösterilmek istendiği gibi şamata meraklısı adı bir meczup değildi. Söyledikleri de mantıksız değildi. "Sudan'ın bir köyünde doğmuş bir kız çocuğunu ele alalım diyordu. Yaşam süresi, çocuk ölümleri veya gelecekte yapacağı çok sayıda doğum dikkate alınırsa, kırk yıl kadar olacaktır, oysa aynı kız, Avrupa'da seksen yıl yaşayacaktır. Yaşının yarısından onu yoksun bırakmaya, kim soğukkanlılıkla karar verebilir? Ama diye sordu bir gazeteci, yapmaya çalıştığımız nedir? Güneydeki bütün çocukları Kuzeye taşımak mı? Ne yazık ki hepsini taşıyamam, ama on bin çocuğu kurtarabilirsem, boş yere yaşamamış olurum (s. 91).

Yazar, başta gerçekten kulağa mantıklı gelen bu operasyonun ileride nasıl mide bulandırıcı sonuçlar yaratacağını öngördüğü bir başka pasajda bu operasyonun kirli bir çocuk ticaretine dönüştüğünü okurlarına sunuyor. Bir televizyon programını izlerken gerçeklerle yüzleşiyor.

"Ailelere, seçmede kolaylık sağlasın diye!" Evlat edinilen her çocuğa aynı para verilecekse de, (Vitsiya buna "mali katkı" diyordu) ailelerden farklı ırktan olan çocuklar için bir indirim öngörülüyordu. Yani, "etiket fiyatı" ile "indirim fiyatı" olan çocuklar vardı ve bunu tiksindirici bulan sadece ben değildim (s. 92).

Bu olanlardan çok önce yazar-anlatıcının yakın dostu Vallauris'in ölmeden önce ona bıraktığı ve ihmal edilmiş bir mektupta yazan "*Bilgeler Şebekesi*" (s. 76) adında bir örgüt kurulmuş ve bu olanları desteklememiştir. Bahsi geçen ve manifestosu:

Bizler, bilim, iletişim, kültür ve eylem insanları olarak, Dünyamıza, bir kez daha kin ve öfkeyi tattıracak, ilerlemeleri çığırından çıkartacak, ölümcül serüvenlerden korunmak için, bir "Bilgeler Şebekesi" kurmaya karar verdik." olan örgütün kurulma amacı: Cins, ırk, etnik, din ya da başka bir kıstasa göre ayırıcılığa yol açan sapık icatlar yoluyla insan soyunun her türlü istismarına son vermek; Dünyanın Kuzey ve Güney yöresi arasında hızlandırılmış bir yakınlaşmayı, her yoldan geliştirmek; Öfke ve hoşgörüsüzlüğün artmasına karşı kamuoyunu ve sorumluları sürekli uyarmaktır (s. 77).

Önceleme kavramının dışında, egzotizmi de diğer kavramlar gibi romanına ustalıkla yediren yazarın, onları eleştirerek ve yarattığı karanlık evreni çarpıcı araştırmalarla gözler önüne sererek, öz toplumuna fayda sağlamaya çalıştığını söylemek yerinde olacaktır.

Akdeniz ülkeleri ve çevresini özellikle anlatan Maalouf, Amerika'yı da eleştirilerine ekleyerek, Amerika'nın kapitalist ülke olduğuna göndermeler yapmış ve çıkarları doğrultusunda dünyanın düzenini alt üst etmesini eleştirmiştir.

Zamanın en vahim belirtisi, pek çok Kuzey ülkesinin eczanelerinde, "madde"yi içeren bazı ilaçların ortaya çıkması idi. Artık o eski aktar etiketlerini değil, piyasayı başkasına kaptırmak istemeyen büyük ilaç firmalarının etiketlerini taşıyorlardı. Cinsel ayırıcılığı cezalandıran yasadan kaçmak için ilaçlar erkek kısırlığını giderici olarak piyasaya sürüldü. Reçete ile satılmak

koşuluyla, Food and Drug Administration Kurulu, ABD'de satılmasına izin verdi ve ardından başka firmalar bu ilaçları taklit eder oldular (s. 69).

İlacın yayılmasıyla yavaş yavaş toplumlar arasında iç karışıklıklar oluşmaya başlar:

Yeni yüzyılın ilk yıllarının tarihini okumuş olanlar beni anlayacaklardır: söylendiğine göre, bizi ilgilendiren konuda ilk şiddet olayları Nataval kıyılarında patlak vermiş. Köylüler, resmi makamları "Hint baklalarını" (doğu Afrika'da bunlara öyle deniliyordu), üreme yeteneklerini azaltmak ve bazı kabileleri uzun vadede yok etmek için dağıtmakla suçlanmışlardı. Bir sağlık görevlisi öldürülmüş, otuz kadar insan yaralanmıştı ve aralarında oradan geçmekte olan Avrupalı turistler de vardı ve dünya onlar sayesinde pek de önemli olmayan bu olayları öğrenmişti (s. 73).

Anlatının çoğu bölümünde cinsiyet ayrımını, kız çocuklarının doğmama sebeplerini ve onun için en önemli kişi olan kızı Béatrice'ten bahsederek anlatısını sürdüren anlatıcı, Bilgeler Şebekesi adında kurulan ve tüm dünyaya gerçekleri yaymayı hedefleyen bu arkadaş topluluğu, Amerika'da bir basın açıklaması düzenlemeye karar verirler. Grubun en yaşlı üyesi 88 yaşında olan Emmanuel Liev'i seçerler. Liev kürsüye çıkıp dünyaya televizyonlar üzerinden seslenir. Oldukça vurgulu ve eleştirel bir konuşma yapar. Anlatının en vurgulu, coşumcu ve okuru etkileyen bir konuşma yapar:

Binlerce yıldan beri, milyarlarca insan, kızı olduğuna üzülmüş, oğlu doğduğunda sevinmiştir. Günün birinde biri çıkıp, sevinciniz gerçekleşecek demiştir. Binlerce yıldan beri, "farklı olma" kusuruna sahip olanları yok etmeyi hayal eden uluslar, etnik gruplar, aşiretler vardır. Biri çıkıp onları yok edebilirsiniz, kimse fark etmez demiştir. Endişe verici olaylar oldu. Olacakların yanında hiç kalır. Her sözcüğü tartarak konuşuyorum, bazı felaketleri önlemek artık olanaksız. Bunun bilincinde olalım ve en kötüsünden kaçmaya bakalım. (s. 96)

Yazar bu noktada karşıt düşünelmelik önceleme yaparak anlatısını sürdürür.

Yeryüzünde, kızların sayısının azalmaya devam ettiği milyonlarca kent ve kasaba var; kimileri için olay, yirmi yıldan beri sürmektedir. Aşağılık bir ayırım sonucunda dünyaya gelemeyen kız çocuklardan söz etmek niyetinde değilim. Artık konu bu değil. Size endişelerimden açık biçimde söz edeceğim. Sorun, bu sözcüklerle ortaya konulacaktır. Yıllar boyu, kız peşine düşecek erkek

sürülerini düşünüyorum. Yoksunluk - ve sadece cinsel yoksunluk değil - normal bir hayat kurmak, geleceği düşünmek yoksunluğu yüzünden zincirinden boşanmış o kalabalığı düşünüyorum. Bugün on yedi yaşından küçük, bir buçuk milyon erkek, üç yüz binden az kız var. Bir yıl, iki yıl, on yıl, yirmi yıl sonra bu kentin sokaklarının ne hale geleceğini düşünmeye bile cesaret edemiyorum. Ne denli uzağa baksam, sadece şiddet, gerileme, ve kargaşa görüyorum” "Küçük, aşağılık hesaplar, eskimiş, geleneksel, kokuşmuş bilim yüzünden vatanımız olan Dünya ve ulusumuz olan insanlık, Tarih'in en karışık dönemini yaşamaktadır ve "Tanrı'nın gönderdiği afet" gibi bir mazerete sığınmayacaktır. (s. 96-97)

Emmanuel'in bu konuşması insanlar tarafından dikkatle dinlenir ve uzun uzadıysa konuşmasını sürdürür, toplumun vicdanını rahatsız etmeye başlar. Vicdan meselesi haline gelen bu trajik olay karşısında, dinleyiciler büyük rahatsızlık duyar ve içlerindeki insani dürtüler ön plana çıkmaya başlar. Büyük bir zafer kazanan Bilgeler Şebekesi artık tüm evrene yüksek sesle olayları dile getirmeyi başarırlar. Dünyaya yayılan bu kirli savaş artık herkes tarafından bilinmektedir ve insanları uyandırmaya başlamıştır. “*Buna zafer denir! Gerçekten de Zafer. Güçsüzlük ve zafer*” (s. 98).

Maalouf, anlatıcısı olan Profesör G. üzerinden dünya toplumlarında bir diğer mesele olan ensest ilişkilere de gönderme yapmayı ihmal etmemiştir. Bir babanın kızına olan sonsuz sevgisini anlatan Maalouf, onu koruyup kollayan, büyük bir özveri ile büyüten ve her daim kızının arkasında olan iyi yürekli ve şefkatli babayı anlatarak, bu kirli toplumlarda yaşanan kız çocuğu düşmanlığını şiddetle kınamıştır.

Her yerde ensest görmeye meraklı olanlar ne derlerse desinler, benim etimden olma bir çocuğun kollarında sonsuza kadar kalmak isterdim, ağırlığının yükü altında, saçları gözlerime sarkmış olarak... Neden uzaklaştırıyordum ki? Ondan başka neye bakmak isteyebilirdim ki? (s. 100).

Bir babanın yalnızca kızına beslediği salt sevgiden söz eden bu satırlar, başkaları tarafından ensest ilişki gibi görülmemesini ve hissedilmemesini istememiştir. Dünya'nın birçok yerinde aile içi ilişkiler ve cinsel saldırılar görülmektedir. Bu tür olaylar toplumlarda ne ilk ne de son olacaktır.

Liev'in konuşması büyük yankılar uyandırmıştı, toplumların vicdanını rahatsız etmeye başlamıştı fakat bununla birlikte iç ayaklanmalar da yaşanmaya başlamıştı. Devletlerin ilaçları piyasadan toplama korkusu ataerkil toplumları rahatsız etmeye başlamış ve sokaklarda saldırılar, ayaklanmalar yaşanmaya başlamıştı.

Sadede gelelim; 27 Temmuz akşamı Motodilerin oturdukları Motodi semtinde bir ayaklanma oldu, suçlamalar artık sıradan şeyler haline gelmişti: "kısırlaştırma", "ayırım", "hadımlaştırma", "jenosit". Bunları tırnak içine almamın nedeni, bu deyimlere çekincemi koymak içindir. Ayaklanmanın binlerce sokak aralığında aynı anda patlak verdiği, başkentin merkezine yayıldığı, önüne gelen ne varsa, evleri, villaları, pasajları, bankaları, elçilikleri yakıp yıktığı anlatılıyordu. Başkanlık Sarayı'nın çevresinde korkuya kapılmış askerler, kitlelere ateş açmış, yüzlerce asi düşmüş, diğerleri yan sokaklara kaçmış, duvarlara tırmanıp "bahçıvanların girişi" denilen küçük parmaklığı kırmayı başarmıştı. Kızgın Motodiler içeriye dalmışlardı. Ellerinde sopalar, kamalar, tabanca veya tüfekte Saraya girmiş, odalara dalmışlardı. Bir davet vermekte olan devlet başkanı ve ailesi öldürülmüştü (s. 106).

Maalouf, anlatının çoğu yerinde bahsetmiş olduğu yatay çatlağı bu dizelerinde de vurgulamış, gelen yeni hükümetin de belki de bir diğerinden farklı olmayacağını dile getirmiştir.

Eskiden hor görücü bir ırkçılıkla karşı karşıya idik; bugün saygılı bir ırkçılıkla karşı karşıyayız. Özlemlerimize ilgisiz, lağarlığımıza karşı müşfik! Hayatta kalışın en berbatı, sakatlığın en aşağılayıcısı "kültürel miras" diye adlandırılıyor. Herkesin yüzyılı kendine! (s. 121).

Tam olarak bu satırlarında, değişen hiçbir şey olmadığını dünyanın her dönem yine aynı dünya olduğunu eleştirmiş, toplumların sadece çağlarına üslup olarak uyduklarını dile getirmiştir. Her toplumun belli dönem, toplumsal sancıları, savaşları, iç karışıklıkları olduğunu ve yine o toplumlarda yaşayan insanların ortak acıları olduğunu söylemeye çalıştığını görmekteyiz. Herkesin yüzyılı kendine..

İktidar oyununu kendi kurallarına göre oynayacağını göstermek için geleneksel kılıklar giyiyordu. Bu da eskilerin hoşuna gidiyordu. Bin yıllık sesleri kısıldığında Abdane karından konuşmayı, düzenbaz olmayı biliyordu. Bu hüner uzun süre yeterli olmuştu. Tebası uysaldı ve bizler, Kuzey'dekiler, büyülenmiştik. İktidar oyununu kendi kurallarına göre oynayacağını göstermek

için geleneksel kılıklar giyiyordu. Bu da eskilerin hoşuna gidiyordu. Bin yıllık sesleri kısıldığında Abdane karından konuşmayı, düzenbaz olmayı biliyordu. Bu hüner uzun süre yeterli olmuştu. Tebası uysaldı ve bizler, Kuzey'dekiler, büyülenmiştik (s. 121).

Hükümetin değişmesiyle yeni ayaklanmalar yaşanan Nai'puto'da yeniden olaylar karışmaya başladı. Rimal ve Nai'puto en çok ayaklanmanın görüldüğü yerlerdi. Yalnızca aralarında çok büyük ve çok temel bir yapısal farklılık vardı.

Emmanuel Liev'in NewYork'taki konuşmasında değindiği ve o tarihte sadece Bilgeler Şebekesi üyelerinin saptayabildikleri yapısal bir fark vardı: basite indirgeyecek olursak, Nai'putodakilerin henüz karıları ve kızları vardı. Rimal'de ayaklananlar, başta asi subaylar olmak üzere, bütün ömürlerini karısız, çocuksuz, ailesiz geçirmeye mahkûm oldukları duygusu içindeydiler. Neden Rimal'de? Çünkü zengin ama geri olan bu ülkede "madde", çok evvelinden, çok miktarda alıcı bulmuştu. Hiçbir yerde, erkeğin üstünlüğüne bu denli inanılmamıştır ve Güney ülkelerinin hiçbirinde çağdaş teknolojiden, özellikle tıp dalında, bu denli kolaylıkla yararlanılmamıştır. Ayırıcı doğum yöntemleri, hiçbir ahlaki ve mali engele takılmadan, hızla bütün halk tabakalarına yayılmıştı. Nai'puto'da, en kötü yıllarda bile, beş erkeğe bir kız doğuyordu; Rimal'de üst üste birkaç yıl, yirmi erkeğe bir kız doğmuştu. Bu sadece tabii ki tahmini bir değerlendirmedir çünkü Abdane, nüfus ile ilgili bilgilerin açıklanmasını yasaklayan ilk yöneticidir (s. 122-123).

Maalouf, kadınsız bir dünyayı bu satırlarda öncelerken, fizyolojik bir gereklilik olarak cinsel ilişkilerden üstü kapalı bahsetmiş fakat eşcinselliğe hiç değinmemiştir. Lübnan'lı olan Maalouf, belki de kendi ülkesini de işin içine katarak örnekler verdiği için ülkesinden bir şekilde göreceği tepkiden çekinmiş, eşcinsel ilişkilerin de yaşanabileceğini satırlarına hiç dökmemiştir. Bu bağlamda kadın tecavüzlerinden bahsetmiş fakat bununla ilgili de üstü kapalı eleştiriler yaparak bu konudaki anlatısını sonlandırmıştır. Oysaki fizyolojik gereklilik olan cinsel ilişkilerin olmamasının sonucunda, eşcinsellik kavramı tam da bu noktada cinsel tercih olabilme konumundadır. Anlatımızın birçok yerinde alıntılama yaparak anlattığımız romanda, birkaç satırla dokunması Maalouf'un önceleme konusunda öngörülerini açıkça ifade etmemesi romanın bu bölümünde bir tıkanıklığa yol açmıştır.

On beş-otuz yıl sonra ortaya çıkabilecek sorunları, pek azı öngörebilecek durumdaydı; çoğu, ardılları olma küstahlığını gösterecek mirasçılara bu işin çözümünü bırakmış oluyordu. Üstelik pek çok kişi, Rimal'in Güney'i sarsan olayların dışında kalacağına inanıyordu. Olup bitenler karşısında her yerde, Abdane'nin zorbalığı kınanır gibi yapılıyor ama gizliden kutsanıyordu. Bir keresinde - olayların patlak vermesinden üç-dört yıl önce - İnsan Hakları kuruluşlarından biri son on iki ayda Rimal'de ırza geçme yüzünden, sekiz yüz elli idam cezası verildiğini saptamıştı; despotun buna yanıtı, ülkesinin yasasının, halkının töresinin böyle olduğu ve mahvolmalarına izin vermeyeceği oldu. Irza saldırının bireysel değil de herkesin korktuğu evrensel bir nitelik kazanacağı bilinince, kimse bu yanıtı diyecek bir şey bulamamıştı (s. 123).

Amin Maalouf'un Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl Romanında Toplumsal Önceleme Okuması adlı çalışmamızdan elde ettiğimiz bulgulara dayanarak, geçmişten günümüze eşitsizlik üzerine, yazınsal ve istatistikî veriler ışığında yapılan araştırmalar sonucu ortaya atılan teorilerin, gerek yasal düzenlemelerle gerekse vicdanî hareketlerle önlenmeye çalışılmasının toplumlar üzerinde ya hiç etki etmediği ya da etkisinin uzun sürmediği görülmüştür.

Buna göre ele aldığımız iki bölümün ilkinde toplumsal önceleme romanının tarihsel gelişiminin yanı sıra, teorik boyutuna değindik. İkinci bölümde ise romandaki feminist toplumsal öncelemeleri, yazarın karamsar dünya görüşünü ve yazarın bu türe kattığı yalın, akıcı ve bilimsel yazın anlayışını inceledik. *Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl*, genellikle tarihsel romanlar yazan Amin Maalouf'un bu türde vermiş olduğu ilk ve tek eser niteliği taşımaktadır. Yazar öncelemesinin izleğini, ikincil derecede tutulan kadınların yoksunluğunun doğuracağı olumsuz sonuçlar üzerine kurmuştur. Kurduğu bu karşıt-düşüncesel yazın yapısında rastladığımız kadın sorunsalının çözümü, tüm dünyada hükümetlerce alınacak önlemler sıralamasında ilk sıraya yükseltilmeli ve en başta biyolojik olarak dünyadaki yaşamın sürdürülebilirliği ve toplumsal olarak gönencilik bir toplum anlayışı, caydırıcılığı olan yasalarla sağlanmalıdır.

SONUÇ

Geçmişten günümüze kadar ki süreçte ilerleyen bilim teknoloji, insanların hayatlarını büyük ölçüde kolaylaştırmış fakat öte yandan insanlığa bu hızlı ilerlemenin sonucunda neler getirebileceğini ve yeryüzünde yaşayan her bir canlıyı olumsuz açıdan nasıl etkileyebileceğini de gözler önüne sermiştir. İnsanların geçmişe bakarak, imgelem gücünü kullanması çok zor olmamış, bu durum ise yazın alanına yansımıştır. Edebiyat çağının bir ürünüdür bundan mütevellit olacak ki yazarların da bilim ve teknoloji oldukça ilgisini çekmiştir. Yazarların ve düşünürlerin imgelem yetenekleri ölçüsünde, gelecek yıllarda değişik öngörülerde bulunması kaçınılmaz bir durum haline gelmiştir. Kuramsal çerçevede genel hatlarıyla bahsettiğimiz gibi, insanoğlu her zaman geleceğin bilinmezliklerine ilgi duymuş ve evrenin sırlarıyla yakından ilgilenmiştir. İlk zamanlarda bu anlatıların, gelecekle ilgili büyü ve güzel yönlerini ele aldıklarını görüyoruz. Fakat teknolojinin ilerlemesi, Sanayi Devrimi, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının meydana gelmesiyle insanoğlunun umutları git gide kırılarak, kendilerini daha gerçekçi düşler kurmaya itmiştir. Günümüze yaklaştıkça yazılan yapıtlarda ise, insanoğlunun bir ürünü olan bilim ve teknolojinin oldukça hızlı ilerlemesi karşısında, kimi zaman bu gelişmelerin üstünlüğüne ve yüceliğine boyun eğdiğine şahit oluyoruz. Tüm bunların sonucunda ortaya çıkan Toplumsal Önceleme Romanının günümüze yansıtılan tüm örneklerini, geçmişten gelen bilim kurgu türüyle örtüştüğüne ve birbirlerinin yerlerine kullanıldığına şahit oluyoruz.

Toplumsal önceleme romanlarının, çözümlenmeye çalıştığımız önceleme izleklerine ve bu bağlamda değerlendirilen anlatıların yaklaşık yarım yüzyıllık geçmişine baktığımızda, iki olgusal özellik üzerinde geliştiğini saptıyoruz. Bunlardan birincisi, toplumsal önceleme romanlarının, bilim kurgu anlatılarıyla olan yakın ilişkilerine uygun olarak, yazıldıkları dönemlerin bilim ve teknoloji kazanımlarından yola çıkarak, elde edilen kazanımların yakın ya da uzak bir gelecek zaman diliminde hangi boyutlara ulaşabileceğini insan ve toplum boyutuyla öncelemeye çalıştık. İkinci olarak da, bu ilerlemelerin gelecekte

insanlığı çok zor durumlarda bırakacak şekilde farklı nedenli ve boyutlu yıkımlara yol açacağını öyküleyen anlatılarla birleşmesidir. Bu bağlamda, toplumsal önceleme romanlarının belirgin bir karamsarlık tablosu çizdikleri ve karşıt-düşülkesel anlatılar üzerinden konularını sürdürmüş olmalarını saptamamız yanlış bir bilgi olmayacaktır. Bunun sonucunda, bu türlerin bireylere ve toplumlara kısacası tüm insanlığa gelecekle ilgili birer uyarını yaptığını da düşünebiliriz.

Bunun yanı sıra, incelediğimiz toplumsal önceleme romanlarının alt ulamı olan feminist önceleme izlekleri bağlamında, kadın insanlık tarihinde tüm toplumların kanayan yarası olmuştur. Bu çalışmada insani, ekonomik, ahlaki, toplumsal ve ekinsel olarak her zaman erkek cinsinin gölgesinde kalan kadının yerini saptamaya çalışan feminist oluşumların, yazın ve psikoloji dünyasında ise güçlü kalemlerin eserleri incelenerek kadına atfedilen ve özellikle de kadının mutlak suretle yaşayabilmek için bir erkeğin himayesine girmesi gerektiği gibi misyonların kökünden sökülüp atılması ve kadının toplumsal rollerinin erkeğinkiler düzeyine gelene dek yeniden belirlenmesine yardımcı olmak hedeflenmiştir. Özellikle günümüzde epey artan kadın cinayetleri, bu çalışmanın, dolayısıyla kadının toplumda erkekle eşit düzeye gelebilmesi açısından ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Erkek cinsin bütün yıkıcı gücünü eril dilden ve yaradılıştan sahip olduğu fallustan aldığı varsayarak kadının da dişil yönünden bahsederek, yaradılıştan gelen bu güdusel olarak erkekten ayırmayan doğal oluşumu yazmaları, açıkça ifade etmeleri gerektiği anlatılmıştır.

Amin Maalouf'un Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl Romanında Toplumsal Önceleme Okuması adlı çalışmamızdan elde ettiğimiz bulgulara dayanarak, geçmişten günümüze eşitsizlik üzerine, yazınsal ve istatistikî veriler ışığında yapılan araştırmalar sonucu ortaya atılan teorilerin, gerek yasal düzenlemelerle gerekse vicdanî hareketlerle önlenmeye çalışılmasının toplumlar üzerinde ya hiç etki etmediği ya da etkisinin uzun sürmediği görülmüştür. *Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl'da* seçilmiş roman kişilerinin yanı sıra, gerçeklik çok açık ve belirgin bir şekilde ifade edilmektedir. Bu ifadelerle birlikte, güncel olan toplumsal sorunları incelenmiştir. Öte yandan gelecekte ortaya çıkabilecek

toplumsal yapılar sorgulanmıştır. Romanın başlıca önceleme izleği olan kadının, ileride ne türden sorunlarla karşılaşabileceğini açıkça gözler önüne sermiştir. Doğu coğrafyasına oldukça hâkim olan Maalouf'un, anlatısını kadın üzerinden değerlendirmesi ve anlatısını çağın büyük sorunu olan cinsiyet eşitsizliği üzerinden ilerletmesi, günümüze yapılmış eleştiri niteliğindedir. 1992 senesinde yazılan bu anlatı, günümüzü önceleyerek yazılmış, aradan seneler geçmiş olmasına rağmen kadın sorununa hala bir çözüm bulunamamıştır. Maalouf, günümüze göndermeler yaparak anlatısının birçok yerinde önceleme izleklerini de işlemiştir.

Buna göre ele aldığımız iki bölümün ilkinde toplumsal önceleme romanının tarihsel gelişiminin yanı sıra, teorik boyutuna değindik. Kuramsal çerçeve açısından, önceleme romanlarının tarihsel kökeni ve gelişimini, önceleme anlatılarına bağlı olarak iç içe geçen ve günümüzde oldukça sevilen bilim-kurgu türündeki anlatılara yer verdik. Bu türlerin yanı sıra düşülkesel ve karşıdüşülkesel anlatıların da bu türlerin yerine kullanıldıklarını çalışmamızın birinci bölümünde inceledik. Ünlü yazarlar tarafından verilen eşsiz anlatılarla birlikte aralarındaki ilişkileri kurmaya çalıştık. İkinci bölümde ise romandaki toplumsal önceleme romanlarının alt ulamı olan feminist öncelemeleri izleklerini, yazarın karamsar dünya görüşünü karşıdüşülkesel türden oldukça faydalanarak kullandığını ve yazarın bu türe kattığı yalın, akıcı ve bilimsel yazın anlayışını inceledik. Genellikle tarihsel romanlar yazan Amin Maalouf kadın üzerinden geleceğin resmini çizmeye çalışmıştır. Bu türde vermiş olduğu ilk ve tek eser niteliği taşımaktadır. Yazar öncelemesinin izleğini, ikincil derecede tutulan kadınların yoksunluğunun doğuracağı olumsuz sonuçlar üzerine kurmuştur. Kurduğu bu karşıt düşülkesel yazın yapısında rastladığımız kadın sorununun çözümü, tüm dünyada hükümetlerce alınacak önlemler sıralamasında ilk sıraya yükseltilmeli ve en başta biyolojik olarak dünyadaki yaşamın sürdürülebilirliği ve toplumsal olarak gönencilik bir toplum anlayışı, caydırıcılığı olan yasalarla sağlanmalıdır.

Toplumsal önceleme romanı, yaşanmış ve yaşananı inceleyerek yaşanacakları salık verirken, kendinden sonraki nesillere de tarihsel niteliği bulunan kanıtlar olarak miras kalacaktır.

KAYNAKÇA

Ağaoğulları, M. A. (1997). Levent Köker; *Tanrı Devletinden Kral-Devlete*, 2.bs., Ankara: İmge Kitabevi, s. 36, 191

Aktaş, C. (2006). *Feminizmin Beyaz Batılı Kadın Seçkinciliği, Uluslararası İnsan Haklarında Yeni Arayışlar Sempozyumu*, s. 20.

Bailey, J. O. (1947). *Pilgrim of Space and Time*, ABD: Argus Books.

Bergues, H, (1951). *La Population vue par les utopistes. Population (French Editon)*, 6e Année, No. 2. (Nisan-Haziran,), s. 269, ss. 262-263

Bezel, N, (1984). *Yeryüzü Cennetleri Kurmak (Ütopyadan Seçmeler)*, İstanbul, s. 71.

Caillois. R, (1965). *Au cœur du fantastique (Fantastiğin içinde)*, Paris: Gallimard

Campanella, (1602). *Güneş Ülkesi*

Castex, P.G., (1951). *le Conte Fantastique en France de Nodier à Maupassant (Fransa'da Nodier'in Maupassant'a Fantastik Masal)*, Paris: éditions José Corti s. 8

De Beauvoir, S. (1971). *Genç Kızlık Çağı*, Payel yay., s.70

Duralı, Teoman Ş. (2007). *Gilgamiş Destanı*, Dergah Yayınları, İstanbul, s.19

Erhat, A.(1978). *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi s.242

Eziler Kıran, A. ve Kıran, Z. (2011). *Yazınsal Okuma Süreçleri (Dilbilim, Göstergibilim ve Yazınbilim Yöntemleriyle Çözümlemeler)*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, ss. 221,222

Fontanelle, (1998). *Entretiens sur la pluralité des Mondes*. Paris: Flammarion

Fontanelle, B. (1965). *Entretiens sur la pluralité des Mondes (Dünyaların Çoğulluğu Üzerine Konuşmalar)* (Çev. John Glanvill). Londra, R. Dendy, s.86.

Bacon, F. (1999) *Yeni Atlantis*. Çev. Hamit Dereli, İstanbul: Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş., s.5.

Gernback, H. (1926). *Amazing Stories*. ABD April, foreword

Godenne, R, *La Bibliothèque de l'Homme de l'An 2440* selon L.S. Mercier in the French

Godwin, F. (1638). *The Man in the Moone (Ay'daki Adam)*.

Goimard, Jacques. (1995) *De l'Utopie au "Meilleurs des Mondes"*, in *Encyclopædia Universalis*. Paris, Cilt:20, s. 714

Gordon, M. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürçü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ank. s.240
<https://www.felsefe.gen.tr/ansiklopedistler-ansiklopedizm-ansiklopedizm-nedir-nedemektir/>

Yılmaz, İ. (2007) *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Amin Maalouf'un Tarihî Romanları (Historical Novels of Amin Maalouf)* Sayı 34 Erzurum, ss. 88-89

Josephine, D. (2006). *Feminist Theory. Third Edition. New York: The Continuum International Publishing*

Karadağ, A., Sabancılar, S. (2012). *Toplumsal Cinsiyetten 'Çoklu Kesişen Farklılıklara Küreselleşme ve Kadın, Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi-II: Küresel Değişim ve Demokratikleşme*, s. 93

Akyol Oktan, K. (2017). "Ütopya ve Distopya Anlatılarında Tarih İnşası: *Yeni Atlantis ve Cesur Yeni Dünya Örnekleri*, *Uhive (Dergi)*, İstanbul, Eylül, Sayı: 16, s.142

Kolay, H. *Kadın Hareketlerinin Süreçleri, Talepleri ve Kazanımları*, EMO Kadın Bülteni, Sayı:3, Nisan 2015, sf. 8. Ayrıca bkz. Simone de Beauvoir, *The Second Sex*, Trans. Constance Borde, Vintage Books. 2010.

Kolay, H. (2015). *Kadın Hareketlerinin Süreçleri, Talepleri ve Kazanımları*, EMO Kadın Bülteni, Sayı:3, s. 5-8-11.

Kolay, H. (2015). *Kadın Hareketlerinin Süreçleri, Talepleri ve Kazanımları*. Nisan. Sayı. 3. EMO Kadın Bülteni.

Kumar, K. *Modern Zamanlarda Ütopya ve Karşıütopya*, (Çev. Ali Galip). İstanbul: Kalkedon Yayınları, s.172

Lacarrière, J. (1995). *Restif de La Bretonne*, in *Encyclopædia Universalis*. Paris, Cilt:19, s. 972.

Le Grand Robert de la Langue Française (Kasım 2001)

Le Petit Robert Micro. (2013). Paris.

Tower Sargent, L. “Ütopya Gelenekleri: İzlekler ve Varyasyonlar” Kitaplık, Sayı 76, Ekim 2004, s. 91

Maalouf, A. (2000). *Le Premier Siècle Après Béatrice*, (çev. Esin Talu Çelikkan), Telos yay., s. 32, s. 20, s. 23

Manféredo, S. (2000) *La Science Fiction: aux frontières de l’homme*, Gallimard, Paris, s. 15, 27, 53, 82,

Maurois, A. (1937). *La Machine à lire les pensées*, Paris: Gallimard

Maurois, A. (1928) *Voyage au pays des Articoles*, Paris: Gallimard, N.R.F.

Mercier, L. S. (1786). *L’An 2440, rêve s’il en fût jamais*, Paris: La Découverte

Messac, R, (1972) *Quinzinzinzili*, Paris: Edition spéciale

Millett, K. (2000). *Sexual Politics*. New York: University of Illinois Press.

Mitchell, A. (1995). *Feminizm* (Ş. Tekeli, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Mitchell, J. Oakley, A. (1984). *Kadın ve Eşitlik* (F. Berktaş, Çev.). Ankara: Kaynak Yayınları.

More, T. (2006) *Utopia*, (çev. Sabahattin Eyüboğlu, Vedat Günyol, Prof. Dr. Mina Urgan), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları

Müftüoğlu, M. C, ve Özbay F. (Nisan 2015). “Gündelik Hayatta Totalitarizm: George Orwell'ın 1984 Adlı Distopya Romanında İdeal Toplum Tasavvurları”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 44.

Bezel, N. (1984) *Yeryüzü Cennetleri Kurmak (ütopyalar)*, İstanbul: Say Yayınları, s.92

Özveri, D. (2009). *Feminist Teorinin Gelişim Sürecinde Uluslararası İlişkilere Bakış Üzerine Kısa Bir Değerlendirme*. H. Çomak (Ed.). Uluslararası İlişkilere Giriş: Teorik Bakış. 1. Basım. Kocaeli: Umuttepe Yayınları, s. 210

Orwell, G., (1999) *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*, (çev. Nuran Akgören), İstanbul: Can Yayınları

Patai, D., (2014). “Giriş”, *Swastika Geceleri*, Katharine Burdekin, (Çev. Mehtap Gün Ayra), İstanbul: Encore Yayınları.

Proust, M., (2006). *Kayıp Zamanın İzinde*, Yapı Kredi yay.

Puisais, E, *Discours politique de l'utopie*, Société chauvinoisie de Philosophie. *Rewiew*, Vol. 45, No. 3. (Şubat 1972), Montane State University (USA) s.571

Rousseau, J.J., (1990). *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı*, Say yay. Akyüz

Rousseau, J. J. (2017). *Toplum Sözleşmesi*. (M. H. Ergül, Çev.) İstanbul: Erasmus Yayınları

Rothstein, E. (2003). v.d., *Visions of Utopia*, New York: Oxford Universty Press, s.3.

Sadık U. (2015). *İlkçağ Ütopyaları/Mükemmel Toplum ve İlk Devlet Teorileri*, İstanbul: Kaynak Yayınları, s.18-19

Sadık U. (2005). *Platon'dan Jambulos'a Antikçağ Ütopyaları, Ütopyalar Dizisi-4*, İstanbul, s.7.

Sadoul, J. (1975) *Histoire de la Science-Fiction moderne*, Paris: 2. Domaine français, s. 13, s. 15, s. 24, s. 45 s. 46

De Bergerac, C, (1657), *Histoire Comique Content les États et Empires de la Lune* (*Ay İmparatorlukları ve Devletleri İçeren Komik Öykü*)

De Beauvoir, S. (1993) *Le Deuxième Sexe (İkinci Cins)*, (Çev. Bertan Onaran). 7. Bs. İstanbul: Payel Yayınları

Somay, B. “Bülent Somay ile Edebiyat ve Ütopya Üzerine”, Röportajı yapan: Ahmet Sait Akçay, Parşömen Kültür ve Edebiyat Dergisi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Sayı: 3, Cilt:2, (Güz, 2001), s. 8.

Spitz, J. (1935), *L'Agonie du Globe*, Paris: Gallimard

Spitz, J. (1938), *L'Homme élastique*, N.R.F., Paris: Gallimard

Spitz, J. (1972), *L'Œil du Purgatoire*, , Paris: Robbert Laffont

Spitz, J. (1938), *La Guerre des Mouches*. Paris: Gallimard

Yücel, T. (1993). *Anlatı Yerlemleri*, İstanbul: Y.K.Y., s. 17

More, T. (2000). *Utopia*. Çev. Vedat Günyol. İstanbul: İş Bankası Yayınları s. 114

Tilbe, A. (2019). *Yeniötesi Yazında Özkurmaca*, London: Transnational Press London.

Tilbe, A. (2017). Siyasal Roman Kuramı: Türk Yazını Örneği, *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 77-96,.

Genç H. N., Tilbe A. (2015). Tahsin Yücel'in *Gökdelen*'i: Yapısal ve İzleksel Öğeler. (Ed. Nedret Tanyolaç Öztokat). *Söylem, Söylen, Yazın, Tahsin Yücel'e Armağan* İçinde. İstanbul: Can Yayınları:

Todorov, T., (2004). *Fantastik Edebi Türe Yapısal bir Yaklaşım*, (Çev. Nedret Öztokat), İstanbul: Metis Yayınları, s. 31

Le Guin, Ursula K., (2007). “Amerikan Bilimkurgusu ve Öteki”, *Başka Dünyalar Mümkün-Bilimkurgu Siberpunk ve Siyaset*, Der. K. Murat Güney, (Çev. Canay Özden), İstanbul: Varlık Yayınları, s. 41

Le Guin, Ursula K., (2013). *Karanlığın Sol Eli*, (Çev. Ümit Altuğ), İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Günyol, V. (1995) “Önsöz”, *Güneş Ülkesi*, (Çev. Vedat Günyol-Haydar Kazgan), İstanbul: Can Yayınları, s. 9. Aynı makale, “*Campanella üzerine...*” adıyla Varlık, Sayı. 1025, Şubat 1993, s. 9-10

Verne, J., *De la Terre a la Lune (Ay’a Seyahat)* s. 13, s. 11

Wollstonecraft, S. (2012). *A Vindication of the Rights of Women (Kadın haklarının gerekendirilmesi)* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Woolf, V. (2014). *Orlando*, (Çev. Seniha Akar), 8. Bs., İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Yaman, M. (2008). *Çağdaş Fransız Toplumsal Önceleme Romanı*. Erzurum: Fenomen Yayınları.

Temizarabacı Yıldırım, Y. (2020). *Ütopyanın Kadınları Kadınların Ütopyası*, İstanbul: Sel Yayıncılık, s.63-137